

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

GÜNLER İLE İLGİLİ HADİSLER

Yüksek Lisans Tezi

ZEYNEP ŞAHİN

İstanbul, 2007

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

GÜNLER İLE İLGİLİ HADİSLER

Yüksek Lisans Tezi

ZEYNEP ŞAHİN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. AYNUR URALER

İstanbul, 2007

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

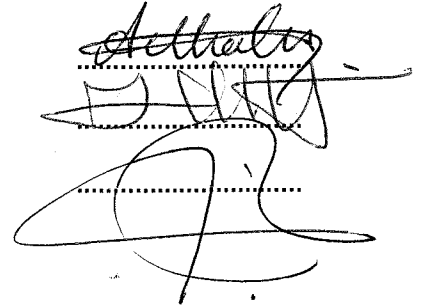
İLAHİYAT Anabilim Dalı HADİS Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
ZEYNEP ŞAHİN'ın GÜNLER İLE İLGİLİ HADİSLER adlı tez çalışması
,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 14.06.2007 tarih ve 2007/07-34 sayılı kararıyla ile
oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 10.9.2007

- 1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. AYNUR URALER
2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. HASAN CİRİT
3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. İSMAİL TAŞPINAR

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	Adı geçen eser
<i>a.g.y.</i>	Adı geçen yer
<i>a.s.</i>	Aleyhisselâm
<i>b.</i>	Bin
<i>Bkz.</i>	Bakınız
<i>DİA</i>	Diyanet İslam Ansiklopedisi
<i>H.z.</i>	Hazreti
<i>par.</i>	Paragraf
<i>r.a.</i>	Radiyallahu anh
<i>s.</i>	Sayfa
<i>s.a.</i>	Sallallahu aleyhi vesellem
<i>SBE</i>	Sosyal Bilimler Enstitüsü
<i>trc.</i>	Tercüme eden
<i>t.y.</i>	Tarih yok
<i>y.y.</i>	Yer yok

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	I
------------------	---

GİRİŞ ZAMAN KAVRAMI

I. KUR'ÂN-I KERÎM'DE ZAMAN.....	2
A. KUR'ÂN-I KERÎM'DE GÜN KAVRAMI.....	3
B. KUR'ÂN-I KERÎM'DE KULLANILMASI TAVSİYE EDİLEN TAKVİM	3
C. KUR'ÂN-I KERÎM'DE ZAMANIN İZAFİLİĞİ.....	4
II. HADİSLERDE ZAMAN	5

BİRİNCİ BÖLÜM HAFTANIN GÜNLERİ İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

I. PAZAR.....	9
A. PAZAR GÜNÜ GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	9
B. PAZAR GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	10
1. Oruç Tutmak.....	10
2. Fidan Dikmek, Yapı İnşa Etmek	11
C. PAZAR GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLMEYEN İŞLER.....	11
II. PAZARTESİ.....	11
A. PAZARTESİ GÜNÜNÜN FAZİLETİ	12
1. Amellerin Allah'a Arz Edilmesi.....	12
2. Cennet Kapılarının Açılması.....	13
3. Allah'a Şirk Koşanlar Dışındakilerin Bağışlanması.....	13
B. PAZARTESİ GÜNÜ GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	13
1. Ağaçların Yaratılışı	13
2. Hz. Peygamber'in Doğumu	14
3. Hz. Peygamber'in Peygamberlikle Görevlendirilmesi.....	14
4. Hicret Olayı.....	14
5. Bedir Zaferi	15
6. İslam Dininin Tamamlanması	15
7. Hz. Peygamber'in Vefâtı.....	15
C. PAZARTESİ GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	16
1. Oruç Tutmak.....	16
2. Tevbe Etmek	17
3. Dua Etmek.....	17
4. Dargınlarla Barışmak.....	18
5. Kan Aldırmak	18
6. Sefere Çıkmak.....	19
III. SALI.....	19
A. SALI GÜNÜ GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	19

1. Mekruhların Yaratılması	19
2. Hz. Eyyûb'un Sıkıntılarından Kurtulması	19
3. Hz. Peygamber'in Oğlu İbrahim'in Vefatı	20
4. Hz. Peygamber'in Defni	20
B. SALI GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	20
1. Oruç Tutmak	20
2. Kan Aldırmak	20
IV. ÇARŞAMBA	21
A. ÇARŞAMBA GÜNÜ GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	21
1. Nûrun Yaratılması	22
2. Ağaçların, Suyun ve Madenlerin Yaratılması	22
3. Hz. Eyyûb'un Sıkıntılara Maruz Kalması	22
4. Hz. Peygamber'in Defni	23
B. ÇARŞAMBA GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	23
C. ÇARŞAMBA GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLMEYEN İŞLER	23
V. PERŞEMBE	24
A. PERŞEMBE GÜNÜNÜN FAZİLETİ	24
1. Amellerin Allah'a Arz Edilmesi	24
2. Cennet Kapılarının Açılması	24
3. Allah'a Şirk Koşanlar Dışındakilerin Bağışlanması	24
4. Bereket Günü Olması	25
B. PERŞEMBE GÜNÜ GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	25
1. Semanın Yaratılması	25
2. Yeryüzünde Hayvanların Yayılması	25
3. Hayber'in Fethi	26
C. PERŞEMBE GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	26
1. Oruç Tutmak	26
2. Tevbe Etmek	27
3. Dua Etmek	28
4. Darginlarla Barışmak	28
5. Kan Aldırmak	28
6. Sefere Çıkmak	28
7. Celdelerin Uygulanması	29
VI. CUMA	29
A. CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ	29
1. Müslümanların Günü Olması	30
2. Üzerine Güneşin Doğduğu Günlerin En Hayırlısı Olması	31
3. Amellerin Allah'a Arz Edilmesi	31
4. el-Yevmü's-şâhid Olması	31
5. İcâbet Vaktinin Bulunması	32
6. Cennet Günü Olması	35
7. Cehennem'in Bu Günde Durgunlaşması	36
8. Cuma Günü Ölen Kimsenin Kabir Azabından Korunması	36

B. CUMA GÜNÜ GERÇEKLEŞMİŞ VE GERÇEKLEŞECEK ÖNEMLİ OLAYLAR	37
1. Yıldızlar, Güneş, Ay ve Meleklerin Yaratılması	37
2. Ecellerin Takdir Edilmesi	37
3. Afetlerin Yaratılması	37
4. Hz. Âdem'in Yaratılması	38
5. Hz. Âdem'in Cennete Girmesi	38
6. Hz. Âdem'in Cennetten Çıkarılması	38
7. Hz. Âdem'in Vefâtı	39
8. Bedir Zaferi	39
9. İslam Dininin Tamamlanması	39
10. Kıyâmetin Kopması	40
11. Öldükten Sonra Dirilme	40
C. CUMA NAMAZI	41
1. Farziyeti	41
2. Fazileti	44
3. Bir Sonraki Cumaya Kadar İşlenecek Günahlara Kefâret Olması	46
D. CUMA GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	47
1. Oruç Tutmak	47
2. Cuma Gecesi Namaz Kılmak	48
3. Sadaka Vermek	48
4. Dua Etmek	49
5. Salâvat Getirmek	50
6. Tевbe Etmek	51
7. Boy Abdesti Almak	52
8. Misvak Kullanmak	54
9. Koku Sürünmek	55
10. Güzel Giyinmek	56
11. Sabah Namazını Cemaatle Kılmak	56
12. Hasta Ziyaret Etmek, Cenazeye Katılmak, Nikâha Şahitlik Etmek	57
13. Öğle Yemeğini Cuma Namazından Sonra Yemek	57
14. Hadlerin Uygulanması	58
E. CUMA GÜNÜ OKUNMASI TAVSİYE EDİLEN SÛRELER	58
1. Cuma Gecesi Yâsîn, Duhân, Secde, Mülk ve Kehf Sûreleri	58
2. Sabah Namazında Secde ve İnsan Sûreleri	59
3. Sabahleyin Rûm Sûresi	59
4. Hutbede Kâf Sûresi	59
5. Cuma Namazında Cum'a ve Münâfikûn, Gâşîye ve A'lâ Sûreleri	60
6. Cuma Namazından Sonra Fatiha, İhlâs, Felak ve Nâs Sûreleri	60
7. Akşam Namazında Kâfirûn ve İhlâs Sûreleri	61
8. Âl-i İmran Sûresi	61
9. Hûd Sûresi	61
10. Talak Sûresi	61
F. CUMA GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLMEYEN İŞLER	61
1. Cuma Vakti Ticaret Yapmak	61
2. Yalnız Cuma Günü Oruç Tutmak	62
3. Yalnız Cuma Gecesi İbadet Etmek	63
4. Kan Aldırmak	64

VII. CUMARTESİ	64
A. CUMARTESİ GÜNÜ GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	64
1. Toprağın Yaratılması	64
2. Hz. Dâvûd'un Vefatı	65
3. Uhud Harbi	65
B. CUMARTESİ GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	65
C. CUMARTESİ GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLMEYEN İŞLER	66
1. Sadece Cumartesi Günü Oruç Tutmak	66
2. Kan Aldırmak	66

İKİNCİ BÖLÜM ÖZEL GÜNLER İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

I. HER HİCRÎ AYIN ORTASINDAKİ ÜÇ GÜN (EYYÂM-I BÎYZ/BEYAZ GÜNLER)	69
II. AŞÛRA GÜNÜ	70
A. MUHARREM AY'ININ FAZİLETİ	71
B. MUHARREM AYINDA YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	71
C. AŞÛRA GÜNÜNÜN VAKTİ	72
D. AŞÛRA GELENEĞİ	73
1. Câhiliye Geleneği	73
2. Yahudi Geleneği	73
E. AŞÛRA GÜNÜ GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	74
1. Hz. Âdem'in Affedilmesi	74
2. Hz. Nuh'un Gemisinin Karaya Çıkması	75
3. Hz. Mûsa'nın Firavun'a Karşı Zafer Kazanması	75
4. Hz. İsmâ'nın Doğumu	76
5. Ninova Halkının Affedilmesi	76
F. AŞÛRA GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	76
1. Oruç Tutmak	77
2. Sadaka Vermek	79
3. Sürme Çekmek	79
III. RECEP AY'ININ YİRMİ YEDİNCİ GÜNÜ	80
A. RECEP AY'ININ FAZİLETİ	80
1. Allah'ın Ay'ı Olması	80
2. Duaların Kabul Edilmesi	80
B. RECEP AYINDA GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	80
C. RECEP AYINDA YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	81
1. Oruç Tutmak	81
2. Umre	82
3. Dua Etmek	82
D. RECEP AY'ININ YİRMİ YEDİNCİ GECEİ GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	83

1. Duaların Kabul Edilmesi	83
2. İsrâ ve Miraç Olayı	83
E. RECEP AY'ININ YİRMİ YEDİNCİ GECESİ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	83
1. Oruç Tutmak	84
2. Namaz Kılmak	84
IV. ŞABAN AY'ININ ON BEŞİNCİ GÜNÜ	84
A. ŞABAN AY'ININ FAZİLETİ	85
B. ŞABAN AYINDA YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	85
C. ŞABAN AY'ININ ON BEŞİNCİ GECESİNİN FAZİLETİ	87
D. ŞABAN AY'ININ ON BEŞİNCİ GÜNÜ YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	87
1. Oruç Tutmak	87
2. Namaz Kılmak	87
3. Dua Etmek	88
V. RAMAZAN AY'ININ BELİRLİ GÜNLERİ	88
A. RAMAZAN AY'ININ FAZİLETİ	89
1. Cennet Kapılarının Açılıp Cehennem Kapılarının Kapanması	89
2. Günahların Affedilmesi	90
3. Bereket Ay'ı Olması	91
B. RAMAZAN AYINDA GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	91
C. RAMAZAN ORUCU	92
1. Farziyeti	92
2. Fazileti	93
3. Hilalin Görünmesi (Ru'yet-i Hilal)	94
4. Ramazan Orucunu Bozmanın Kefâreti	95
D. RAMAZAN AYINDA YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	96
1. Teravih Namazı	96
2. Gece Namazı	97
3. İtikaf	97
4. Mukabele	98
5. Umre	98
6. Sadaka Vermek	99
7. Dua Etmek	100
8. Sahur Yapmak	100
E. KADİR GECESİ	101
1. Kadir Gecesi'nin Vakti	101
2. Kadir Gecesi'nin Fazileti	104
a. Gecelerin En Faziletli Olması	104
b. Bin Aydan Hayırlı Olması	104
c. Günahların Affedilmesi	105
d. Bereket Gecesi Olması	106
3. Kadir Gecesi Gerçekleşen Önemli Olaylar	106

a. Kur'ân-ı Kerîm'in İndirilmesi.....	106
b. Meleklerin Yeryüzüne İnmesi	106
4. Kadir Gecesi Yapılması Tavsiye Edilen İşler.....	107
a. Namaz Kılmak	107
b. Kur'ân Okumak.....	108
c. Dua Etmek	108
VI. RAMAZAN BAYRAMI GÜNLERİ	108
A. RAMAZAN BAYRAMININ FAZİLETİ	109
B. BAYRAM GÜNLERİNDE YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER.....	109
1. Her İki Bayramda Yapılması Tavsiye Edilen İşler.....	109
a. Gece ibadeti	109
b. Sadaka Vermek	109
c. Dua Etmek	110
d. Tekbir Getirmek	111
e. Boy Abdesti Almak	111
f. Temiz Elbise Giymek.....	112
g. Koku Sürünmek	112
h. Bayram Namazına Giderken ve Dönüşte Farklı Yolları Kullanmak	112
i. Eğlenmek.....	113
2. Ramazan Bayramında Yapılması Tavsiye Edilen İşler.....	113
C. BAYRAM NAMAZINDA OKUNMASI TAVSİYE EDİLEN SÜRELER.....	114
1. Gâşiye ve A'lâ Sûreleri	114
2. Kâf ve Kamer Sûreleri	114
D. BAYRAM GÜNLERİNDE YAPILMASI YASAKLANAN İŞLER	114
1. Oruç Tutmak.....	115
2. Silah Taşımak.....	115
VII. ŞEVVAL AY'ININ BELİRLİ GÜNLERİ	116
A. ŞEVVAL AYINDA GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ OLAYLAR	116
1. Uhud Savaşı	116
2. Hendek Savaşı	116
B. ŞEVVAL AYINDA YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	116
1. Oruç Tutmak.....	116
2. Umre Yapmak	117
VIII. ZİLHİCCE AY'ININ BELİRLİ GÜNLERİ	118
A. ZİLHİCCE AY'ININ İLK ON GÜNÜ	118
1. Zilhicce Ay'ının İlk On Gününün Fazileti.....	118
a. Hac Vakti Olması.....	118
b. Amellerin Allah'a En Sevgili Olduğu Günler Olması	118
2. Zilhicce Ay'ının İlk On Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler	119
a. Oruç Tutmak.....	119
b. Gece İbadeti	119

c. Umre	120
d. Tesbih, Tehlil, Tekbir ve Tahmidde Bulunmak	120
B. AREFE GÜNÜ	120
1. Arefe Gününün Fazileti.....	120
a. Müslümanların Bayramı Olması	121
b. Cehennemden Azat Günü Olması.....	121
c. el-Yevmü'l-meşhûd Olması.....	121
d. İslam Dininin Tamamlandığı Gün Olması.....	122
e. Şeytanın Hilesinin En Zayıf, Öfkesinin En Kuvvetli Olduğu Gün Olması.....	122
2. Arefe Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler	122
a. Oruç Tutmak.....	123
b. Dua Etmek.....	125
c. Tekbir Getirmek	125
d. Haramlardan Kaçınmak.....	125
e. Tevbe Etmek	126
f. Boy Abdesti Almak	126
IX. KURBAN BAYRAMI GÜNLERİ	126
A. KURBAN BAYRAMININ FAZİLETİ	127
B. KURBAN BAYRAMINDA YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER.....	127
1. Kurban Kesmek	127
2. Teşrik Tekbirleri	128
3. Boy Abdesti Almak	128
4. Yemeği Bayram Namazından Sonra Yemek.....	129
X. GÜNEŞ VE AY TUTULMASI GÜNLERİ	129
A. GÜNEŞ VE AY TUTULMALARININ SEBEBİ.....	129
1. Allah'ın Kullarını Korkutmak İstemesi	130
2. Herhangi Bir İnsanın Ölümünden Kaynaklanmaması.....	130
B. GÜNEŞ VE AY TUTULURKEN YAPILMASI TAVSİYE EDİLEN İŞLER	131
1. Namaz Kılmak	132
2. Dua Etmek.....	133
3. Tesbih, Tahmid ve Tehlilde Bulunmak	133
4. Sadaka Vermek	134
C. GÜNEŞ TUTULURKEN OKUNMASI TAVSİYE EDİLEN SÜRELER	134
1. Bakara Sûresi	134
2. Hacc Sûresi	134
3. Yâsîn Sûresi	134
4. Kamer Sûresi.....	135
SONUÇ	136
KAYNAKÇA.....	137

GİRİŞ
ZAMAN KAVRAMI

Evreni ve evrendeki her şeyi yoktan var eden Allah, yaratılmış şeyleri “zaman” ile sınırlandırmıştır. Zamanın belli dilimlere bölünmesiyle yıllar, aylar, haftalar ve günler oluşmuştur. İslam dininin iki temel kaynağı olan Kur’ân-ı Kerîm ve sünnet; yıllık, aylık, haftalık ve bilhassa günlük hayatın değerlendirilmesiyle ilgili ince detaylara yer vermektedir. Diğer yandan bazı ibadetler ve özellikle namazın zamanla doğrudan ilgisi vardır. Hatta farz, vacip ve nafil namazlar, zaman tanzimine yönelik gayeler taşımaktadır.¹

I. KUR’ÂN-I KERÎM’DE ZAMAN

Kur’ân-ı Kerîm’de bizzat zaman kelimesine rastlanmamakla birlikte, zaman mefhumu çok çeşitli kelime ve kavramlarla ifade edilmiştir. Kur’ân, ilk sayfalarından itibaren en son sayfalarına kadar hiç fasıla vermeden okuyucusuna zaman kavramını hatırlatmaktadır. Bu hatırlatmaların sayısı sona doğru bariz artış kaydeder ki, bu da sonlardaki sûrelerin kısalığından ve namaz sûreleri olmaları sebebiyle en çok okunma şanslarına sahip olmalarından ileri gelmektedir.²

Kur’ân-ı Kerîm’de zaman kavramını ifade eden kelimeler, mutlak ve muayyen zaman olmak üzere temelde iki grupta ele alınabilir. Başlangıcı ve sonu belli olan bir zaman dilimini belirten muayyen zaman, Kur’ân’da zamanın belirsiz bir bölümüne işaret eden mutlak zamandan hem daha çok zikredilmiş hem de daha fazla tekrarlanmıştır. Bu durum bize Kur’ân’ın pratiğe verdiği önemi göstermektedir.³

¹ Canan, *İslam’da Zaman Tanzimi*, s. 23, 24.

² Canan, *a.g.e.*, s. 27.

³ Deliser, “Kur’ân-ı Kerîm’de Zaman Kavramı” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE), s. 11, 26.

A. Kur'ân-ı Kerîm'de Gün Kavramı

Dünyanın kendi eksenini etrafında bir kere dönmesiyle geçen ve yirmi dört saatten ibaret olan zaman süresine gün denmektedir. Arapçadaki “yevm” kelimesinin Türkçe karşılığı gündür ve bir gece ile bir gündüzü ifade etmek için kullanılır.

Kur'ân-ı Kerîm, zaman bildiren kelimeler içinde en çok “yevm/gün” üzerinde durmaktadır. Yevm kelimesi, Kur'ân'da çeşitli şekillerde (müfred, tesniye, cemi, marife, nekre) 474 defa zikredilmektedir. Bir günü oluşturan gece ile gündüzün ve günün belli bir bölümüne işaret eden kelimelerin geçtiği âyetler de ilave edildiğinde bu rakam 697'ye çıkmaktadır.

Âyetlerde zikredilen gün -değişik anlamları olmakla beraber- daha çok âhiret günü anlamındadır. Bununla birlikte dünya günü manasında kullanılmış olan yevm kelimesine de rastlanmaktadır. Allah Teâlâ, yılın her gününü bir tutmamış, kapalı veya açık biçimde bazılarının daha faziletli olduğunu belirtmiştir. Kur'ân'da faziletine vurgu yapılan günler arasında Zilhicce'nin ilk on günü, Kurban bayramı ve Arefe günleri⁴ ile Kadir Gecesi⁵ sayılabilir.

Haftanın günlerinden bir kısmı özel ismiyle Kur'ân'da yer almıştır. Örneğin, hafta manasına gelen Cuma kelimesi, haftalık farz namazı tespit etmek için bir kere zikredilmiş ve geçtiği sûreye ad olmuştur. Böylece Kur'ân-ı Kerîm bütün medeni sistemlerde görülen yedili haftalık sistemi te'yid etmektedir. Çünkü Cuma günü eski takvim sisteminde yedi günde bir kere gelmektedir. Arapçada Cumartesi anlamına gelen “sebt” kelimesi ise yedi farklı âyette geçmektedir.⁶

Kur'ân-ı Kerîm'de günün belli kısımları (leyle, fecr, nehar) üzerine yemin edilmiş ve yine günün belli dilimleri bazı sûrelere isim olmuştur (Leyl, Duhâ, Asr, Fecr). Bu da zamanın Allah katındaki değerini ve Kur'ân-ı Kerîm'in zaman tanzimine verdiği önemi göstermektedir.

B. Kur'ân-ı Kerîm'de Kullanılması Tavsiye Edilen Takvim

Kur'ân, takvim konusunda insanları ay'a yöneltmiş ve ay'ı zaman tanziminde bir ölçü birimi olarak ortaya koymuştur. Şu âyetlerde takvimde kamerî sisteme uyulması açık bir

⁴ el-Fecr 89/1-5.

⁵ el-Kadir 97/3.

⁶ el-Bakara 2/65, en-Nisâ 4/47, 154, el-A'râf 7/163, en-Nahl 16/124, el-Furkan 25/47, en-Nebe 78/9.

şekilde emredilmektedir: “(Rasûlüm) sana yeni doğan (hilal şeklindeki) ayı sorarlar. De ki; O, insanlar için de hac için de vakit ölçüsüdür.”⁷ “Güneşi ışıklı ve ay’ı nurlu kılan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için ay’a konak yerleri düzenleyen O’dur...”⁸

Âyetlerde görüldüğü gibi ay, takvim ölçüsü olarak alınmıştır. Bu durum, ayın yaratılış itibariyle başlı başına bir ölçü olmasındandır. Güneşin hacminde bir değişme görülmediğinden, yeryüzüne göre doğuş yerleri farklılık arz etmektedir. Güneş yılında ay açık bir ölçü değil, dört mevsime ve seneye göre itibarî ve gizli bir ölçü birimidir. Ayın zaman ölçüsü olarak alınması, insan tarafından takip edilebilen, açık, anlaşılır ve dosdoğru bir hesaptır.⁹

Sene içindeki ayların sayısının on iki olduğu da Kur’ân’da belirtilen bir husustur. Bir âyette; “Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır. Bu dosdoğru bir nizamdır. Öyleyse o aylar içerisinde nefsinize zulmetmeyin...”¹⁰ buyrulmaktadır. Bu mananın içinde -en azından dinle ilgili işleri tanzimde- bir başka takvime uyma yasağı açıktır. Zira bu davranış zulüm olarak tavsif edilmektedir. Nitekim müteakip âyet¹¹ nesi’ denen ve mahiyet itibariyle kameri takvimle oynayarak, dini meseleleri güneş takvimine uydurmaktan ibaret olan câhiliye devri tatbikatını küfürde ileri gitmek olarak ilan etmiştir.¹²

C. Kur’ân-ı Kerîm’de Zamanın İzâflılığı

Kur’ân-ı Kerîm’e göre zaman izâfidir, yaşantıya ve zaman içinde olan şeyin varlık türüne bağlıdır. Âyetlerde farklı zaman bölümlerini ifade etmek için aynı kelimeler kullanılmaktadır. Bilhassa “yevm” kelimesi bu anlamda çok yerde zikredilmektedir.¹³ Gün kavramı gece ve gündüzden müteşekkil bir zaman dilimini karşılamak için kullanıldığı gibi, sınırları belirsiz mutlak bir zamanı belirtmek için veya âhiretteki zamanı ifade için de kullanılmaktadır. Aşağıdaki âyetlerde “yevm” kelimesi bilinen anlamının dışında bir manaya işaret etmektedir:

⁷ el-Bakara 2/189.

⁸ Yûnûs 10/5. Ayrıca Bkz. el-İsrâ 17/12, en-Nûr 24/12, Yâsîn 36/39-40.

⁹ Deliser, “Kur’ân-ı Kerîm’de Zaman Kavramı”, s. 64.

¹⁰ et-Tevbe 9/36.

¹¹ et-Tevbe 9/37.

¹² Canan, *İslam’da Zaman Tanzimi*, s. 30.

¹³ Bu kelimenin Kur’ân’da hangi anlamlarda kullanıldığı hakkında daha detaylı bilgi için Bkz. Muhammed b. Mûsa, *Mefhûmu’z-zaman fi’l-Kur’âni’l-Kerîm*, s. 103-113; Kalın, *Felsefe ve Bilim Işığında Kur’ân’da Zaman Kavramı*, s. 127-141.

“...Gerçekten Rabbinin katında bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.”¹⁴ “O, gökten yere doğru işleri düzenler. Sonra da o işler sizin saydıklarınızdan bin yıl kadar olan bir günde O’na yükselir.”¹⁵ “Melekler ve ruh (Cebrail) miktarı elli bin yıl süren bir gün içinde O’na çıkarlar.”¹⁶

Bunun gibi göklerin ve yerin altı günde yaratıldığını belirten âyetteki gün ile anladığımız manadaki günün kastedilmiş olması da mümkün görünmemektedir. Çünkü gün ancak güneşin doğması ve batmasıyla meydana gelir. Gökler, güneş ve ay yaratılmadan önce bildiğimiz gün kavramından söz etmek çok da doğru değildir. Birçok müfessir altı günü, altı vakit veya altı vaktin altı günden daha uzun olması şeklinde yorumlamıştır. Bütün bu verilerden yola çıkarak “yevm” kelimesinin Kur’ân’daki ağırlık merkezinin rölatif olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷

II. HADİSLERDE ZAMAN

Kur’ân-ı Kerîm’de olduğu gibi hadis-i şeriflerde de zaman kavramının değişken olduğu belirtilmiştir. Astronomi ilminin henüz teşekkül etmediği, dünya dışında başka gezegenlerin bulunduğu dahi bilinmediği bir devirde, Hz. Peygamber, gün kavramının göreceliğinden bahsetmiştir. İlgili hadislerden birinde; “*Zaman yakınlaşmadıkça kıyamet kopmaz. Bu yakınlaşma öyle olur ki, bir yıl bir ay gibi, ay hafta gibi, hafta gün gibi, gün saat gibi, saat de bir çıra tutuşması gibi (kısa) olur.*” buyrulmaktadır.¹⁸ Hadis kıyamete yakın teknolojinin gelişmesiyle uzun zaman alacak işlerin kısa sürede halledilmesi şeklinde yorumlanabileceği gibi, bir sona doğru gitmekte olan evrendeki değişimlere de işaret ediyor olabilir. Örneğin, dünyanın ay ve güneşe olan uzaklığındaki değişiklik, bir sene ve bir ay içinde bulunan gün sayısını etkileyecektir. Muhtemel bir yakınlaşma halinde bir yıl üç yüz altmış beş günden, ay da otuz günden az sürecektir.

Hz. Peygamber kıyamet alametlerinden bahsederken, Deccal’in inişini de zikretmiş, orada bulunanlar onun dünyada ne kadar kalacağını sormuşlardır. Rasûl-i Ekrem’in verdiği cevap yine zamanın değişken olduğunu göstermektedir: “*Kırk gün (kalacak). (Onun) bir günü*

¹⁴ el-Hacc 22/47.

¹⁵ es-Secde 32/5.

¹⁶ el-Meâric 70/4.

¹⁷ Günün fecrin doğuşuyla batışı arasındaki süre anlamında ele alınması halinde de gün kavramı rölatif olacaktır. Çünkü güneşin doğuşu ve batışı mekana bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Kalın, *Felsefe ve Bilim Işığında Kur’ân’da Zaman Kavramı*, s. 130.

¹⁸ Tirmizî, Zühd 24.

*bir sene gibidir. Bir günü, bir ay gibidir. Bir günü bir hafta gibidir. Diğer günleri, sizin günleriniz gibidir.”*¹⁹

Mutlak olarak gün kavramının ele alındığı hadislerin hâricinde, haftanın yedi günü, özel günler ve hicri aylar hakkında da hadisler rivâyet edilmiştir. Hz. Peygamber, aynı ölçüde olmamakla birlikte her günün faziletini belirtmiş, bu günlerde vukû bulan hadiseleri haber vermiş ve günlerle ilgili önemli tespitlerde bulunarak, belli günlerde bazı işlerin yapılmasını teşvik etmiştir. İşte tam bu noktada Onun her sözünün ardında bir hikmetin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Zira günümüzde ilim adamlarının belirttiği hususları, Allah Rasûlü bundan asırlar öncesinde dile getirmiştir.

Ümmetine oruç tutmayı tavsiye eden Hz. Peygamber, bu tavsiyesini bazı günlerde yoğunlaştırmıştır. Bunlardan Pazartesi ve Perşembe günlerini ay boyunca oruçlu geçirmeye güç yetiremeyenlere, o hicri ayın ilk Pazartesi ve Perşembe gününde oruç tutmaları önerilmiştir. Çünkü bu dönemde oruç ibadeti, ayın diğer zamanlarına göre bünyeyi daha az yormakta, kişiye daha kolay gelmektedir.²⁰

Rasûl-i Ekrem’in dolunay günleri ile ilgili hadislerine de burada değinmek yerinde olacaktır. Günümüzde üniversitelerde dolunayın zararlarıyla alakalı araştırmalar yapılmaktadır. Cahiliye devrindeki insanların kavrayış düzeyinin üzerinde olması nedeniyle, bu konuda detaylı açıklama yapmayan Hz. Peygamber, ayın zararlarından korunmak için ümmetine oruç tutmalarını söylemiştir.

Dolunaydan sonraki dönemle ilgili olarak hadislerde kan aldırılması tavsiye edilmiştir. Hacamatın sağlık açısından yararları bilinmektedir. Ancak bunun özellikle ayın on yedinci gününde yapılmasının istenmesinin ardında bir hikmet bulunmaktadır. Zira dolunayın zararlı etkilerine maruz kalan insanların bünyeleri bu dönemde zayıflamakta, damarlarındaki kan miktarı azalmaktadır.

Konuyla ilgili yapılmış çalışmalar çoğunlukla mübarek gün ve geceleri sıralayıp bu günlerde yapılacak dua ve ibadetlere yer vermektedir. Bu sebeple çalışmamızda o eserler kaynak olarak kullanılmamıştır. Genel olarak Kur’ân-ı Kerîm ve hadis kaynaklarından istifade edilmiştir. Kütüb-i tis’a dışındaki hadis kaynaklarının pek çoğuna ulaşmaya gayret edilmiş ve

¹⁹ Ebû Dâvûd, Melâhim 14.

²⁰ Yeni ay zamanında ...vücut sıvılarında artış, bedensel güçlenme, zekada canlılık görülür...Hastalar bedenen kuvvetlenir, iyileşme hızlanır. Ahmet F. Yüksel, “Astro Ay”, *Astroloji*, 1998, <http://sufizmveinsan.com/astroay.html> (15 Nisan 2007), s. 3-4.

hadislerin tahriri yapılmıştır. Aslına ulaşılamayan hadis kaynakları için el-Mektebetü'ş-şâmile isimli CD'den istifade edilmiş ve bu durum ilgili kısımlara ait dipnotta açıklanmıştır. Çalışmada yer alan tüm hadislerin sıhhat durumunun ayrı ayrı incelenmesi mümkün görülmediğinden sadece zayıflık alameti taşıyan hadisler dipnotta belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
HAFTANIN GÜNLERİ İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

Hız. Peygamber, işlerini haftalık ve günlük bazı programlara tabi kılmıştır. O, haftanın her gününü belli işlere ayırmış, her günü en güzel biçimde değerlendirmiştir. Bununla birlikte hadislerde haftanın günleri arasında bir fazilet sıralaması söz konusudur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de haftanın bazı günleri diğerlerine üstün tutulmuş ve ismen zikredilmiştir.

I. PAZAR

Pazar günü Araplar tarafından haftanın ilk günü kabul edildiği için “*yevmü'l-ehad*” (birinci gün) diye tabir edilmektedir. Bu gün Hristiyanlar tarafından ibadet günü sayılmaktadır.

Hız. Peygamber, Pazar günü ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *“Allah Teâlâ, bizden öncekileri Cuma'yı bulma işinde şaşırttı. Bu sebeple Cumartesi Yahudilerin, **Pazar** günü de Hristiyanların oldu. Allah, bizi yarattı ve bizlere Cuma gününü bulma hususunda yol gösterdi. Cuma'yı da, Cumartesi'yi de, **Pazar'**ı da (ibadet günleri) kıldı. Onlar kıyâmet günü bize tâbidirler. Biz, dünya ehli arasında sonuncuyuz, fakat kıyâmet günü birinciler olacağız ve bütün mahlûkattan önce hesapları görülüp bitirilecekler olacağız.”¹*

Hadisten anlaşıldığı kadarıyla Pazar, Hız. İsa zamanında ibadete tahsis edilmemiş, sonraki asırlarda yaşayan Hristiyanlar tarafından ibadet günü kabul edilmiştir. Zira Hız. Peygamber, “Allah bizden öncekileri şaşırttı.” demektedir. Allah'ın kendi peygamberi Hız. İsa'yı bu konuda yanılttığını düşünmek çok da doğru olmayacaktır.

Önemli bazı olayların meydana geldiği Pazar günü, Hız. Peygamber tarafından belli işler yapılarak değerlendirilmiştir.

A. Pazar Günü Gerçekleşen Önemli Olaylar

Hadislere göre Pazar, dünya hayatının devamı ve yeryüzünün sarsılmadan durması konusunda büyük bir öneme sahip olan dağların yaratıldığı gündür. Kur'ân-ı Kerîm'de

¹ Müslim, Cum'a 22; İbn Mâce, İkâmetü's-salât 78; Nesâî, Cum'a 1.

yeryüzünün altı günde yaratıldığı buyrulmakta, ancak hangi gün neyin yaratıldığı açıklanmamaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi hadislerde yer almaktadır. Bir hadiste Hz. Peygamber hangi gün nelerin yaratıldığını belirtmiştir. Hadisin tamamı şöyledir:

*"Allah, toprağı (arzı) Cumartesi günü yarattı. Oadaki dağları **Pazar** günü, ağaçları Pazartesi günü yarattı. Mekruhları Salı günü yarattı. Nuru Çarşamba günü yarattı ve yeryüzünde hayvanları Perşembe günü yaydı. Hz. Âdem'i Cuma günü ikindi vaktinden sonra, ikindi ile gece arasındaki gündüz vaktinin en son saatinde, en son mahluk olarak yarattı."*²

Evreni ve insanı (bizim anladığımız manada yirmi dört saatten oluşan) altı günde yaratması Allah'ın kudretine ağır gelmeyecektir. Ancak "*Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.*"³ âyeti göz önünde bulundurularak, hadiste ifade edilen günlerin, dünyanın kendi ekseninde dönmesi sonucu oluşan "gün" kavramından farklı anlamda kullanıldığı düşünülebilir. Rasûl-i Ekrem'in muhataplarının anlayacağı biçimde meseleyi somutlaştırarak anlatmış olması mümkündür. Zaten henüz dünyanın tam olarak yaratılmadığı bir zamanda "dünya günü"nden bahsetmek doğru olmayacaktır.

B. Pazar Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hz. Peygamber'in Pazar gününü nasıl değerlendirdiğine dair hadisler bulunmaktadır. Bunlara göre O çoğunlukla Pazar gününü oruçlu geçirmiştir. Sahabe de bu günde bazı işlerin yapılmasını tavsiye etmiştir.

1. Oruç Tutmak

Hristiyanların ibadet gününde oruçlu bulunan Hz. Peygamber, bu ibadetini farklı bir sebebe dayandırmaktadır. O, İslam dininde oruç tutmanın hoş karşılanmadığı bayram gününü (Hristiyanların bayramını) oruçlu geçirmektedir. "*Bugün ehl-i kitabın bayramıdır. Ben (oruç tutarak) onlara muhalif davranmak istiyorum.*"⁴ hadisinden de anlaşıldığı gibi, Rasûl-i Ekrem bu davranışı ile Müslümanların Hristiyanlardan farklı olduklarını göstermiştir.

Hz. Peygamber, özellikle de hicri takvime göre senenin ilk ayı olan Muharrem'in ilk Pazar gününü oruçlu geçirmiş, ancak sadece o günde değil, o günün evveli ile ertesinde de oruçlu bulunmuştur.

² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 327; Müslim, *Sıfatu'l-kıyâme* 27.

³ el-Hacc 22/47.

⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 323; Nesâî, *Sıyâm* 94.

Hiz. ÂiŖe Ŗ  le anlatmaktadır: “*Ras  lullah (s.a.) (yılın) ilk ayının Cumartesi, **Pazar**, Pazartesi g  nleri ve (yılın) son ayının Salı,   arŖamba ve PerŖembe g  nlerinde oruç tutardı.*”⁵

2. Fidan Dikmek, Yapı İnŖa Etmek

Allah, arzı yarattıktan sonra onu sabit kılmak için yery  z ne dağları Pazar g  n  dikmiŖtir. Allah’ın dağların yaratılıŖı için seçtiği bu g  nde, uzun süre kalıcı bazı iŖler tavsiye edilmiŖtir. İbn Abbas, Pazar g  n n n fidan dikme ve yapı inŖa etme g  n  olduğunu s ylemiŖtir.⁶ Onun bu tavsiyeyi Hiz. Peygamber’den duymuŖ olması muhtemeldir.

C. Pazar G  n  Yapılması Tavsiye Edilmeyen İŖler

Hiz. Peygamber, bazı iŖlerin haftanın belirli g  nlerinde yapılmasını buyururken, birtakım iŖlerin de bazı g  nlerde yapılmasını tavsiye etmemektedir. İŖlenmesi   nerilen fiillerde insan için faydaların, yasaklanan iŖlerde ise zararların bulunacağı âŖik ardır.

Hayatının belli dönemlerinde hacamat yaptıran (kan aldır n) ve bunu   mmetine de   neren Allah Ras  l , Pazar g  n  kan aldır mayı hoŖ g  rmemekte, hacamatla ilgili olarak Ŗ  yle buyurmaktadır: “*A  karnına hacamat olmak (kan aldır mak) idealdir, (onda Ŗıfa ve bereket vardır) akılı artırır. Hafızayı g   lendirir. Hafız olmak isteyenlerin hıfzetme kabiliyetini artırır. Hacamat olmak isteyen Allah’ın adıyla PerŖembe g  n  hacamat olsun. Cuma, Cumartesi, **Pazar** g  nlerinde hacamat olmaktan kaçının. Pazartesi ve Salı g  n  de hacamat olun. Zira Allah Hiz. Eyy b’u Salı g  n  sıkıntılarından kurtarmıŖtır.   arŖamba g  n  hacamat olmaktan kaçının.    nk  o, Eyy b’un belaya d Ŗt    g  nd r. C zz m ve alaca hastalığı da sadece   arŖamba g  n  veya   arŖamba gecesi zuh r eder.*”⁷

II. PAZARTESİ

Arapçada “yevm ’l-isneyn” (ikinci g  n) anlamına gelen g  n, Pazarı takip eden Pazartesi’dir. Bu g  n yaratılıŖ sürecinin bir parçası olarak, Allah Te  l  yery  z  için gerekli eŖyayı var etmiŖtir. Pazartesi g  n  Hiz. Peygamber için de ayrı bir   neme sahiptir. Zira O, bu g  n dünyaya gelmiŖ, peygamber olmuŖ ve bu g  n âhirete intikal etmiŖtir.

⁵ Tirmiz , Savm 44.

⁶ Eb  Ya’l , *Müsned*, IV, 479. (Bu eserin aslına ulaŖılamamıŖ, el-Mektebetü’Ŗ-Ŗ m le isimli CD’den yararlanılarak kaynak g  sterilmiŖtir.)

⁷ İbn M ce, Tıb 22.

Hadis kaynaklarında, çoğunlukla Perşembe günü ile birlikte zikredilen Pazartesi gününün faziletine dair rivâyetler bulunmakta ve Hz. Peygamber'in haftanın bu ikinci gününü değerlendirme konusunda titizlik gösterdiği bilinmektedir.

A. Pazartesi Gününün Fazileti

Pazartesi günü, amellerin Allah'a sunulması, cennet kapılarının açılması ve günahların affedilmesi, İslam dininin tamamlanması gibi sebeplerden dolayı faziletli kabul edilmiştir.

1. Amellerin Allah'a Arz Edilmesi

Her insanın sağında ve solunda amellerini yazmakla sorumlu meleklerin bulunduğu bilinmektedir. Hadislerden aldığımız bilgilere göre melekler tarafından kayıt altına alınan bu ameller, haftada iki gün Allah'a sunulmaktadır. Bu iki günden birisi Pazartesi'dir.

Hz. Peygamber; *"Ameller Allah Teâlâ'ya **Pazartesi** ve Perşembe günleri arz edilir. Ben, amelimin oruçlu olduğum halde arz edilmesini severim."* buyurmuştur.⁸

Konuyla ilgili bir başka hadis-i şerif ise şöyledir: *"Ameller her Perşembe ve **Pazartesi** günü arz edilir. Aziz ve Celil olan Allah o gün, kendisine hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder. Bundan sadece kardeşiyle arasında düşmanlık olanı istisna eder (onu affetmez) ve der ki: "Bu ikisini barışincaya kadar terk edin."*⁹

Kullar tarafından işlenen ameller üç dört günde bir Allah'a sunulmaktadır. Öyleyse yapılan bir kötülüğün ardından birkaç gün içinde tevbe edilerek, Allah'a arz edilmeden o kötü amelden vazgeçmek yerinde bir hareket olacaktır.

⁸ Tirmizî, Savm 44; Nesâî, Sıyâm 70.

⁹ Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, Hüsnü'l-hulk 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 329; Müslim, Birr 36; Ebû Dâvûd, Edeb 55; Tirmizî, Birr 76.

2. Cennet Kapılarının Açılması

Ahiretten önce hiçbir kulun cennete giremeyeceği gerçeğine rağmen, rivâyetlerde Pazartesi günü cennet kapılarının açıldığı bildirilmektedir. Hz. Peygamber'in konu ile ilgili hadisi şöyledir: *"Her Perşembe ve **Pazartesi** günü cennetin kapıları açılır..."*¹⁰

Bu ifade Allah'ın rahmetinin genişlemesinden kinâye olabileceği gibi, bu gün yapılan güzel işlerin ecrinin artırılarak, kişinin cennete girmesine vesile olacağı anlamına da gelebilir.

3. Allah'a Şirk Koşanlar Dışındakilerin Bağışlanması

Bir ismi de "çok bağışlayan ve çok esirgeyen" olan Allah, kendisine eş koşmayan kullarının günahlarını her Pazartesi günü affetmektedir. Allah'ın günahları bağışlamak için haftanın günleri arasında Pazartesi'yi seçmesi, bu günün önemini bir kere daha ortaya koymaktadır.

Rasûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: *"...Aziz ve Celil olan Allah o gün (**Pazartesi**), kendisine hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder. Bundan sadece kardeşiyle arasında düşmanlık olanı istisna eder (onu affetmez) ve der ki: "Bu ikisini barışmıncaya kadar terk edin."*¹¹

B. Pazartesi Günü Gerçekleşen Önemli Olaylar

Pazartesi günü, mühim hadiseler cereyan etmiştir. Ağaçların yaratılışı, Hz. Peygamber'in doğumu ve vefâtı bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm bu günde indirilmeye başlamış, Müslümanlar Mekke'den Medine'ye bu günde hicret etmiş ve bir rivâyete göre İslam dininin tebliğinin tamamlandığını bildiren âyet bu gün nâzil olmuştur.

1. Ağaçların Yaratılışı

Ağaçlar, yani bitki nesli Allah tarafından Pazartesi günü yaratılmıştır. Ebû Hureyre'nin rivâyetine göre Rasûl-i Ekrem onun elinden tutmuş ve *"Allah... ağaçları **Pazartesi** günü*

¹⁰ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l-hulk 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 400; Müslim, *Birr* 36; Ebû Dâvûd, *Edeb* 55; Tirmizî, *Birr* 76.

¹¹ *a.g.y.*

yarattı ..."buyurmuştur.¹² Böylece hem daha sonra yaratılacak olan insan ve hayvan neslinin gıdası var edilmiş, hem de onların yaşaması için gerekli olan oksijen hazırlanmıştır.

2. Hz. Peygamber'in Doğumu

Hz. Peygamber'in dünyaya geldiği, Müslümanlar tarafından "Mevlid kandili" olarak adlandırılan gün, Pazartesi günüdür. Kendisine Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruç tutma konusunda ne düşündüğü sorulunca, Rasûl-i Ekrem şöyle cevap vermiştir: **"Pazartesi benim doğduğum ...gündür.**¹³

Hadiste Hz. Peygamber Pazartesi oruç tutmanın gerekçesi olarak bu gün doğduğunu göstermektedir. Buradan Mevlid Kandili günlerini oruçlu geçirmenin faziletli olduğu anlaşılmaktadır.

3. Hz. Peygamber'in Peygamberlikle Görevlendirilmesi

610 yılının Ramazan ayında Allah Rasûlü'ne ilk vahiy gelmeye, diğer bir ifadeyle Kur'ân-ı Kerîm indirilmeye başlamıştır. Bu olayla Ona peygamberlik görevi verilmiştir. Hadislerde bu önemli günün Pazartesi'ye denk geldiği belirtilmektedir.

Kendisine Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruç tutma konusunda ne düşündüğü sorulunca Hz. Peygamber şöyle cevap vermiştir: **"Pazartesi benim ...peygamber olduğum (veya bana vahiy geldiği) gündür.**¹⁴ İbn Abbas da ilk vahyin Pazartesi günü geldiğini söylemiştir.¹⁵

4. Hicret Olayı

Hz. Peygamber ve inananlar, Mekkeli müşrikler tarafından türlü sıkıntılara maruz bırakılınca son çare olarak Medine'ye göç etmeye karar vermişlerdir. 622 yılında gerçekleşen bu tarihi göçe hicret adı verilmektedir.

İbn Abbas, Mekkeli Müslümanların Medine'ye hicret etmek üzere Mekke'den Pazartesi günü yola çıktıklarını ve yine bu gün Medine'ye vardıklarını söylemiştir.¹⁶ Sa'd b.

¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 327; Müslim, *Sıfatu'l-kıyâme* 27.

¹³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 299; Müslim, *Sıyâm* 36; Nesâî, *Sıyâm* 95.

¹⁴ *a.g.y.*

¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 277.

¹⁶ *a.g.y.*

Muaz da hicret esnasında dinlenmek üzere Kuba denilen yere Pazartesi günü vararak orada konakladıklarını haber vermektedir.¹⁷

5. Bedir Zaferi

Hicretin ikinci senesinde Medine’de bulunan Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında Bedir denilen mevkide savaş meydana gelmiştir. İbn Abbas Bedir savaşı sonunda Müslümanlar tarafından zaferin Pazartesi günü kazanıldığını belirtmektedir.¹⁸ Bazı kaynaklarda da savaşın Pazartesi günü gerçekleştiği bilgisi yer almaktadır.¹⁹

6. İslam Dininin Tamamlanması

Kur’ân’ın, dolayısıyla İslam dininin tamamlandığını ve Allah tarafından en güzel din kabul edildiğini belirten Mâide Sûresi’nin üçüncü âyetinin pek çok hadis kitabında Cuma günü indirildiği haber verilmektedir. Bu bilgiden farklı olarak yalnızca İbn Abbas’tan nakledilen bir rivâyet bulunmaktadır. İbn Abbas Mâide Sûresi’nin İslam dininin tamamlandığına dair âyetinin Pazartesi günü indirildiğini söylemiştir.²⁰

7. Hz. Peygamber’in Vefâtı

Hiz. Peygamber’in vefât ettiğı günü bildiren haberlerin hemen hepsinde, Pazartesi günü âhirete intikal ettiğı bilgisi yer almaktadır:

*"Rasûlullah'ı (s.a.) vefâta götüren hastalığı şiddetlendiğı zaman, halka namazı Hz. Ebû Bekir kıldıırıyordu. **Pazartesi** günü, cemaat saf olmuş halde namaza durduğı sırada Hz. Peygamber hücresinin perdesini açtı, ayakta olduğı halde bize bakıyordu. Yüzü sanki bir mushaf yaprağı gibi parlıyordu. Sonra tebessüm etti. Rasûlullah'ı (s.a.) (böyle) görmenin sevinciyle neredeyse namazı bozacaktık. Hz. Ebû Bekir derhal safta namaz kılmak üzere geri çekildi. Rasûlullah'ın (s.a.) namaza geldiğini zannetmişti. Ancak O (s.a.), bize işaret ederek namazı tamamlamamızı söyledi ve perdeyi indirdi. O gün vefât etti."*²¹

¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 7.

¹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, XII, 237. (Taberânî'nin üç mu'ceminin de aslına ulaşılammış, bu serler el-Mektebetü's-şâmîle isimli CD'den yararlanılarak kaynak gösterilmiştir.)

¹⁹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VII, 353.

²⁰ Taberânî, *a.g.e.*, XII, 237.

²¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III, 196; Buhârî, Ezan 46, 94, Megâzî 83; Müslim, Salât 98; Nesâî, Cenâiz 7.

Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in Pazartesi günü âhirete uğurlandığını, Hz. Ali'nin de Salı günü namazını kıldırıldığını rivâyet etmiştir.²²

Rasûl-i Ekrem'in vefatı, cenaze namazı ve defni ile ilgili daha geniş bilgiler de bulunmaktadır. Bunlardan birinde *"Rasûlullah (s.a.) Pazartesi günü vefât etti ve Salı günü de defnedildi. Halk namazını (cemaat halinde değil) fert fert kıldı, hiç kimse imamlık yapmadı. Bir kısmı "Minberin yanına defnedilsin" dedi. Bazıları da "Bâkî" mezarlığına defnedilsin" dediler. (Bu münakaşa üzerine) Hz. Ebû Bekir geldi ve "Rasûlullah'ın (s.a.) "Her peygamber öldüğü yere defnedilir" buyurduğunu işitmiştim." dedi. Bunun üzerine, hemen orada mezar kazıldı. Allah Rasûlü'nü (s.a.) yıkayacakları vakit, gömleğini çıkarmak istediler. Derken "Gömleği çıkarmayın!" diye bir ses işittiler. Bunun üzerine gömleği üzerinde olduğu halde yıkadılar."*²³ denilmektedir.

C. Pazartesi Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Pazartesi günü bazı ibadet ve işlerin yapılmasına ağırlık veren Hz. Peygamber, bunları Müslümanlara da tavsiye etmiştir. Bu gün yapılacak ibadetler arasında en önemlisi oruçtur. Hatalardan tevbe istiğfar etmek, Allah'a duada bulunmak, dargınlarla barışmak, kan aldirmek ve sefere çıkmak, yapılması önerilen diğer işlerdir.

1. Oruç Tutmak

Kullara ait amellerin Allah'a her Pazartesi iletildiğini haber veren Allah Rasûlü, kendi amellerinin oruçlu olduğu halde sunulmasını istediğini, bu yüzden bu günü oruçlu geçirdiğini ifade etmektedir: *"Ameller Allah Teâla'ya Pazartesi günleri arz edilir. Ben, amelimin oruçlu olduğum halde sunulmasını severim."*²⁴

Hz. Peygamber'in Pazartesi orucu konusunda ne kadar hassas davrandığını Usâme b. Zeyd'in şu rivâyetinden anlamak da mümkündür: *"Ey Allah'ın Rasûlü, bazen hiç iftar etmemecesine oruç tutar, bazen hiç oruç tutmamacasına iftar edersin. Fakat iki gün var ki, bu günlerde mutlaka oruç tutarsın"* dedim. Rasûlullah (s.a.) *"Bu günler hangileridir?"* diye sordu. *"Pazartesi ve Perşembe"* cevabını verdim. Hz. Peygamber bunun üzerine *"Bu iki*

²² Tirmizî, Menâkıb 21.

²³ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Cenâiz 27.

²⁴ Tirmizî, Savm 44.

*günde ameller Alemlerin Rabbi'ne arz edilir. Ben, amelimin oruçlu olduğum halde sunulmasından hoşlanırım."*²⁵

Allah Rasûlü'nün hanımları, Onun tuttuğu oruçlardan bahsederken özellikle her hicrî ayın ilk pazartesi gününü oruçlu geçirdiğini anlatmaktadırlar: "*Rasûlullah (s.a.) Zilhicce'den dokuz günle Aşûra günü oruç tutardı. Bir de her aydan üç gün, ayın ilk **Pazartesi** ile Perşembe günü oruç tutardı.*"²⁶

Yukarıdaki hadisın bir benzeri Hz. Hafsa isnâdıyla nakledilmekte, fakat burada ayın ikinci Pazartesi günü de dahil edilmektedir. Buna göre Hz. Hafsa şöyle anlatmaktadır: "*Rasûlullah (s.a.) her ayın ilk **Pazartesi** ve Perşembe günleri ile ikinci **Pazartesi** gününü oruçlu geçirirdi.*"²⁷

2. Tevbe Etmek

Allah'ın insanların günahlarını Pazartesi günleri bağışladığı hadislerde ifade edilmişti. Bu hadislerin bir kısmında Allah'ın affı O'ndan bağışlanma dileme şartına bağlanmıştır.²⁸

*"Her ...**Pazartesi** günü cennetin kapıları açılır. Aziz ve Celil olan Allah o gün, Allah'a hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder..."*²⁹ hadisi hatırlandığında, Pazartesi günlerini "tevbe günü" olarak değerlendirmenin mümkün olduğu görülmektedir. Zira çok bağışlayıcı ve esirgeyici olan Allah elbette ki bu konuda önceliği yaptığı hatadan pişmanlık duyarak tevbe eden kullarına verecektir.

3. Dua Etmek

Dinimize göre dua ve ibadet edebilmek için belli bir zaman dilimini beklemeye gerek yoktur. Hz. Peygamber haftanın her gününü ibadetle geçirmiş ve kendisi, ailesi, ashabı için dua etmiştir. Fakat dua etmenin faziletli sayıldığı, duanın kabule daha yakın olduğu özel zamanlar bulunmaktadır. Rasûl-i Ekrem dua etmek için Pazartesi gününü tercih etmiştir.

İbn Abbas mevzuyla alakalı olarak şunları anlatmaktadır: "*Rasûlullah (s.a.) babam Abbas'a "Amcacığım, **Pazartesi** sabahı sen ve oğlun gelin, size dua edeyim. Allah bu dua*

²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 204; Nesâî, Sıyâm 70.

²⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 271; Ebû Dâvûd, Sıyâm 61; Nesâî, Sıyâm 83.

²⁷ Nesâî, Sıyâm 70.

²⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, X, 10.

²⁹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l-hulk 17; Müslim, Birr 36; Ebû Dâvûd, Edeb 55; Tirmizî, Birr 76.

*bereketine, sana da oğluna da hayırlar yaratsın!" buyurdu. (Babam) Abbas gitti, biz de beraberinde gittik. (Rasûlullah) üzerimize bir örtü örttü; sonra da şöyle dua buyurdu: "Allahım, Abbâs'ı ve oğlunu mağfiretine erdir, öyle bir mağfiret ki zâhiri-bâtını bütün günahlarına ulaşıp temizlesin, hiçbir günah hariç kalmasın. Allahım, ona çocuğu sebebiyle ikram et."*³⁰

Hadiste dikkati çeken diğer bir nokta, Pazartesi günü içinde özellikle sabah saatlerine vurgu yapılmasıdır. Öyleyse Perşembe sabahı yapılan duayı sünnet kabul etmek mümkündür.

4. Dargınlarla Barışmak

Pazartesi günahları affedilmeyenler arasında Allah'a şirk koşanlarla birlikte yer alan bir başka zümre (din) kardeşine kin duyan, küs duran insanlardır.

*Allah Rasûlü "Aziz ve Celil olan Allah o gün (**Pazartesi**), Allah'a hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder. Bundan sadece kardeşiyle arasında düşmanlık olanı istisna eder (onu affetmez) ve der ki: "Bu ikisini barışincaya kadar terk edin."* buyurmuştur.³¹

Din kardeşine dargın bulunan kişinin Allah'a ortak koşan kimseyle aynı safta anılarak ilahi rahmetin dışında tutulması, İslam dininde Müslümanlar arasındaki kardeşlik ve dostluğa verilen önemi bir kere daha ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında Pazartesi gününün dargınların barışması için iyi bir fırsat olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

5. Kan Aldırmak

Hacamatın beden ve hafıza için yararlarını anlatan Hz. Peygamber, kan aldırarak isteyenler için Pazartesi'nin uygun bir gün olduğunu belirtmiş, *"...**Pazartesi** ... günü hacamat olun..."* buyurmuştur.³²

³⁰ Tirmizî, Menâkıb 29.

³¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l-hulk 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 329; Müslim, Birr 36; İbn Mâce, Sıyâm 42.

³² İbn Mâce, Tıb 22. Hadisi rivâyet eden İbn Ömer, kölesi Nâfi'ye kanının fazlalaştığını hissettiğini söyleyerek ne çocuk yaşta ne de çok yaşlı olmayan bir hacamatçı getirmesini istemiş ve hadis metnini nakletmiştir.

6. Sefere Çıkmak

İbn Abbas, “*Pazartesi sefer günüdür.*” diyerek yolculuk için bu günün tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir.³³ Zaten hicret gibi büyük bir yolculuk da Pazartesi günü başlamıştır. Müslümanlar Pazartesi Mekke’den yola çıkmış, Kuba’ya ve Medine’ye aynı gün varmışlardır.

III. SALI

Araplarca haftanın üçüncü günü kabul edilen Salı günü için “yevmü’s-sülesâ” denmektedir. Salı günü ile ilgili olarak çok fazla hadis bulunmamakla birlikte bu gün bazı önemli olaylar meydana gelmiştir.

A. Salı Günü Gerçekleşen Önemli Olaylar

Salı, Allah’ın mekruhları yarattığı ve Hz. Eyyûb’u sıkıntılarından kurtardığı gündür. Hz. Peygamber’in oğlu İbrahim, Salı günü hayatını kaybetmiştir. Bu gün ayrıca Pazartesi günü vefat eden Allah Rasûlü defnedilmiştir.

1. Mekruhların Yaratılması

Haftanın yedi gününde nelerin yaratıldığını anlatan hadisın devamında Hz. Peygamber “*Allah ...mekruhları **Salı** günü yarattı ...*” buyurmaktadır.³⁴ Mekruh sözlükte “hoş karşılanmayan, çirkin” anlamına geldiği gibi “zahmet, sıkıntı, güçlük” gibi manalara da gelmektedir. Bu anlamıyla ele alındığında sıkıntı ve zahmetsiz bir hayat olmayacaktır. Zira henüz insan yaratılmadan zorluklar, güçlükler var edilmiştir.

2. Hz. Eyyûb’un Sıkıntılarından Kurtulması

Kaynakların belirttiğine göre Eyyûb Peygamber varlıklı, çok evlat sahibi ve sıhhatli bir insan iken, Allah’tan bir imtihan olarak servetini yitirmiş, evlatlarını kaybetmiş ve ağır bir hastalığa yakalanmıştır. Bir süre sonra Hz. Eyyûb, sabrının karşılığını alarak sahip olduğu eski nimetlere ve sağlığına kavuşmuştur. İşte bu gün hadiste Salı günü olarak belirtilmektedir: “... Allah Hz. Eyyûb’u **Salı** günü sıkıntılarından kurtarmıştır ...”³⁵

³³ Ebû Ya’lâ, *Müsned*, IV, 479.

³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 327; Müslim, Sıfatu’l-kıyâme 27.

³⁵ İbn Mâce, Tıb 22.

3. Hz. Peygamber'in Oğlu İbrahim'in Vefatı

Vâkıdî, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in sekiz yaşında iken, hicri onuncu yılın Rebiülevvel ayının onunda, Salı günü vefat ettiğini haber vermektedir.³⁶ Bu bilgi, Rasûl-i Ekrem devrinde gerçekleşen Güneş tutulmasının vaktine de ışık tutmaktadır. Çünkü kaynaklar, asr-ı saadette Güneş tutulmasının İbrahim'in vefat ettiği güne denk geldiğini belirtmektedir.

4. Hz. Peygamber'in Defni

Allah Rasûlü'nün Pazartesi günü âhirete intikal ettiğinin bildirildiği hadisin devamında, cenaze namazının kılınıp, toprağa verildiği gün için şunlar söylenmektedir: "... Hz. Ali **Salı günü** (Hz. Peygamber'in) namazını kıldı." ³⁷

" Rasûlullah (s.a.) ...**Salı günü** defnedildi. Halk namazını (cemaat halinde değil) fert fert kıldı, hiç kimse imamlık yapmadı...." ³⁸

B. Salı Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hz. Peygamber, Müslümanlara yılın son ayının Salı günlerinde oruç tutmalarını tavsiye etmiş ve kan aldırırken Salı gününü tercih etmelerini önermiştir.

1. Oruç Tutmak

Allah Rasûlü'nün yılın her Salı gününde oruç tuttuğuna dair bir rivâyete rastlanmamakla birlikte, hicri takvimin son ayı olan Zilhicce'de Salı gününü oruçlu geçirdiği hadislerde bildirilmektedir: "*Rasûlullah (s.a.) ... yılın son ayının (Zilhicce'nin) Salı günlerinde oruç tutardı.*" ³⁹

³⁶ Beyhakî, *Sünen*, III, 336.

³⁷ Tirmizî, Menâkıb 21.

³⁸ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Cenâiz 27; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VII, 430.

³⁹ Tirmizî, Savm 44.

2. Kan Aldırmak

Rasûlullah Müslümanlara Salı günü kan aldirmalarını tavsiye ederken, Eyyûb Peygamber'in bu gün sıkıntılarından kurtulduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber; "... **Salı günü hacamat olun. Zira Allah Hz. Eyyûb'u bu gün sıkıntılarından kurtarmıştır...**" buyurmaktadır.⁴⁰

Mutlak olarak Salı gününün belirtilmeyip, hicri ayın on yedinci gününün Salı'ya rastlaması halinde hacamat olmanın önerildiği hadisler de bulunmaktadır. İbn Abbas Salı günü Hz. Peygamber'in huzuruna girmiş ve hacamat olduğunu görmüştür. "*Bu günde hacamat mı oluyorsunuz?*" diye sorunca Allah Rasûlü "*Evet, sizden ayın on yedinci gününün Salı'ya denk geldiğini gören, o günü kan aldirmeden geçirmesin.*" buyurmuştur.⁴¹ Yine Hz. Peygamber, hicri ayın on yedinci günü Salı'ya rastladığı zaman kan aldırmanın bir senelik hastalığa deva olduğunu belirtmiştir.⁴² Bilimsel olarak tam anlamıyla ispatlanmamakla birlikte, ayın son evresinin insanlar üzerindeki etkilerine dair yapılan araştırmalar, Hz. Peygamber'in bu dönemde kan aldırılması yönündeki tavsiyesi ile aynı doğrultudadır.⁴³

Mevzu ile alakalı farklı bir rivâyet Ebû Berke'den nakledilmektedir. Bu sahabe ailesini Salı günü hacamat olmaktan men etmiş ve Allah Rasûlü'nün Salı gününün kan günü olduğunu, bu günde kanın akmadığı bir saatin bulunduğunu söylediğini haber vermiştir.⁴⁴

IV. ÇARŞAMBA

Çarşamba, Arapça'da "yevmü'l-erbiâ" (dördüncü gün) olarak ifade edilmektedir. Hz. Peygamber, Çarşamba günü gerçekleşen mühim hadiseleri belirtmiş ve Müslümanları o gün bazı işleri yapmaktan men etmiştir.

⁴⁰ İbn Mâce, Tıb 22.

⁴¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XI, 162.

⁴² Taberânî, *a.g.e.*, XX, 215; Beyhakî, *Sünen*, IX, 340.

⁴³ Dolunay akabinde soğukluk ve kuruluk nedeniyle verimliliğin düştüğü, damarlardaki kanın azaldığı, büyüme ve gelişmenin yavaşladığı, zekâda belli bir düşüş görüldüğü ve nihayet hasta olanların bedenlerinin zayıflayarak şikâyetlerinin arttığı belirtilmektedir. Ahmet F. Yüksel, "Astro Ay", *Astroloji*, 1998, <http://sufizmveinsan.com/astroay.html> (15 Nisan 2007), s. 4.

Hz. Peygamber'in zekâyı güçlendireceğini, hastalıklara şifa olacağını ifade ettiği ve vücuttaki kan oranını artırdığı bilinen hacamatın en uygun vakti, zihinsel ve bedensel olarak bir düşüşün yaşandığı dönem, yani dolunayı takip eden dönem (ayın on beşinden sonra) olacaktır.

⁴⁴ Ebû Dâvûd, Tıb 5. Hadis âlimi el-Albânî hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir. Suyûtî, iki hadisin arasını cem' etmiş, Salı günü kan aldırmanın tavsiye edildiği hadisin hicrî ayın on yedinci gününe mahsus olduğunu söylemiştir. Suyûtî, *Şerhu Süneni İbn Mâce*, I, 249.

A. Çarşamba Günü Gerçekleşen Önemli Olaylar

Hadislerde nakledildiğine göre nur, ağaçlar, su ve madenler Allah tarafından Çarşamba günü yaratılmış ve Hz. Eyyûb o gün bazı sıkıntılar yaşamıştır. Allah Rasûlü'nün defni de bir kısım rivâyetlere göre bu günde gerçekleşmiştir.

1. Nûrun Yaratılması

Hiz. Peygamber, Çarşamba günü ile ilgili olarak *"Allah ... nûru **Çarşamba** günü yarattı..."* buyurmuştur.⁴⁵

Hadis metninin diğcr kısımları göz önünde bulundurulduğunda hadiste geçen "nûr" sözcüğü ile "güneş"in kast edilmiş olma ihtimali karşımıza çıkmaktadır. Çünkü hadisin diğcr bölümlerinde evrenin, yeryüzü ve semanın yaratılışından bahsedilmektedir.

2. Ağaçların, Suyun ve Madenlerin Yaratılması

Yeryüzündeki ağaçların Pazartesi günü yaratıldığına dair hadis zikredilmişti. Konuyla alakalı diğcr bir rivâyette ise Allah Rasûlü, bir Yahudinin sorusu üzerine ağaçların, suyun ve madenlerin Çarşamba günü yaratıldığını söylemektedir.⁴⁶

Bitkilerin –rivâyetin daha kuvvetli olması sebebiyle- Pazartesi günü yaratıldığı söylenebilirse de su ve madenlerin yaratıldığı gün hakkındaki tek rivâyet Çarşamba gününü göstermektedir.

3. Hz. Eyyûb'un Sıkıntılara Maruz Kalması

Hiz. Eyyûb, tüm peygamberler gibi bazı zorluklarla karşılaşmış, sıkıntılara maruz kalmıştır. Örneğın, evlatlarını ve malını yitirmiş ve elem verici bir hastalığa yakalanmıştır. Allah Rasûlü, Hiz. Eyyûb'un Çarşamba günü sıkıntıya düştüğünü belirtmektedir: *"O, Eyyûb'un sıkıntıya düştüğü gündür. Cüzzâm ve alaca hastalığı da sadece **Çarşamba** günü veya **Çarşamba** gecesi zuhûr eder."*⁴⁷

⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 327; Müslim, *Sıfatu'l-kıyâme* 27.

⁴⁶ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, II, 592.

⁴⁷ İbn Mâce, *Tıb* 22.

Eyyûb Peygamber'in hastalığının cüzzam veya alaca hastalığı olup olmadığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat hadisin devamında özetle Çarşamba gününün "hastalık günü" olduğu ifade edilmektedir. "**Çarşamba, daimi bela (sıkıntı) günüdür.**" şeklinde bir hadis de kaynaklarda yer almaktadır.⁴⁸

4. Hz. Peygamber'in Defni

Allah Rasûlü'nün vefatıyla alakalı rivâyetlerin çoğunda Onun Pazartesi günü ahirete intikal ettiği, defin işlemlerinin ise Salı günü yapıldığı belirtilmektedir. Tek farklı rivâyet Hz. Aişe'den nakledilmektedir. O, Hz. Peygamber'in Çarşamba akşamı vefat ettiğini söylemiştir.⁴⁹

Hicri takvime göre günlerin güneşin batışıyla başladığı düşünüldüğünde, iki farklı rivâyeti uzlaştırmak mümkün olacaktır. Yani Hz. Peygamber, Salı günü ikindi vaktinde cenaze namazı kılınarak gündüzün sonunda defnedilmiş olabilir. Bu vakit aynı zamanda Çarşamba'nın da başlangıcı (Çarşamba akşamı) sayılır.

B. Çarşamba Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Tek başına Çarşamba günü yapılması öğütlenen bir iş bulunmamakla beraber, Perşembe ve Cuma günleriyle birlikte oruç tutulması tavsiye edilmektedir. Allah Rasûlü; "**Çarşamba, Perşembe ve Cuma günü oruç tutan kimse için Allah cennette içinden dışı, dışından da içi görünen bir köşk bina eder.**" buyurmuştur.⁵⁰ Hadisin diğer bir rivâyetinde ise bu üç günlük oruçtan sonra Cuma günü sadaka verilmesi halinde, kişinin hatalarının bağışlanacağı, dünyaya geldiği günkü gibi günahlarından arınacağı belirtilmektedir.⁵¹

C. Çarşamba Günü Yapılması Tavsiye Edilmeyen İşler

Hadiste "sıkıntı günü" olarak nitelenen Çarşamba gününden korunmak için, bu gün dikkatli hareket etmek gerekmektedir. Örneğin, hastalıkların yaygınlaştığı bu günde kan aldirmek yasaklanmıştır.

Hz. Peygamber, Çarşamba günü veya gecesi hacamat yaptırmaktan alıkoymakta ve bunu hikmeti ile ortaya koymaktadır: "... **Çarşamba günü hacamat olmaktan kaçının. Çünkü**

⁴⁸Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, I, 243; Beyhakî, *Sünen*, X, 170. Hadisi, Ca'fer b. Muhammed'den sadece İbrahim b. Ebû Hayyâ rivâyet etmiştir.

⁴⁹Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 110.

⁵⁰Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, VIII, 250.

⁵¹Taberânî, *a.g.e.*, XII, 347; Beyhakî, *Sünen*, IV, 295.

*o, Eyyûb'un sıkıntıya düştüğü gündür. Cüzzâm ve alaca hastalığı da sadece **Çarşamba** günü veya **Çarşamba** gecesi zuhûr eder."*⁵² Allah Rasûlü ayrıca "**Çarşamba** günü hacamat olan kişi, bir sıkıntıyla karşılaşırsa kendisinden başkasını suçlamasın." buyurmuştur.⁵³

V. PERŞEMBE

Arapların "Yevmü'l-hamîs" (beşinci gün) dediği Perşembe günü, hadislerde Pazartesi günü ile birlikte yer almaktadır. Hz. Peygamber, bu iki günün fazileti hakkında ortak açıklamalarda bulunmuş ve her iki günde yapılması gerekli işleri belirtmiştir.

A. Perşembe Günü'nün Fazileti

Perşembe günü, bu günde amellerin Allah'a arz edilmesi, cennet kapılarının açılması, günahkâr kulların affedilmesi ve bereket günü olması gibi sebeplerden ötürü faziletli kabul edilmiştir.

1. Amellerin Allah'a Arz Edilmesi

Her insanın sağında ve solunda amellerini yazmakla sorumlu meleklerin bulunduğu bilinmektedir. Hadislerde yer alan bilgilere göre melekler tarafından kayıt altına alınan ameller, Perşembe günü Allah'a sunulmaktadır. Allah Rasûlü; "*Ameller Allah Teâla'ya ...**Perşembe** günleri arz edilir...*" buyurmuştur.⁵⁴

2. Cennet Kapılarının Açılması

Hadislerde Allah'ın rahmetinin tecelli ettiği günlerden biri olarak Perşembe günü gösterilmekte ve bu gün cennetin kapılarının açıldığı ifade edilmektedir. Allah Rasûlü'nün belki de bu gün yapılan iyilikleri teşvik maksatlı söylediği hadis şöyledir: "*Her **Perşembe** ...günü cennetin kapıları açılır...*"⁵⁵

⁵² İbn Mâce, Tıb 22.

⁵³ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, V, 58; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, IV, 454; Beyhakî, *a.g.e.*, IX, 340. Zehebî Telhîs isimli eserinde hadisin râvlerinden Süleyman b. Erkam'ın metruk olduğunu kaydetmiştir.

⁵⁴ Tirmizî, Savm 44.

⁵⁵ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l-hulk 17; Müslim, Birr 36; Ebû Dâvûd, Edeb 55; Tirmizî, Birr 76.

3. Allah'a Şirk Koşanlar Dışındakilerin Bağışlanması

Allah kendisine eş koşmayan kullarının günahlarını haftada iki kez affetmektedir. Bu günlerden biri olan Perşembe gününde ilahi mağfiretten hariç tutulan diğer bir zümre de dargınlardır. Geriye kalanlar için Perşembe genel bir af günüdür.

Hiz. Peygamber konuyla ilgili olarak; "...Aziz ve Celil olan Allah o gün (**Perşembe**), kendisine hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder..." buyurmuştur.⁵⁶

4. Bereket Günü Olması

Hiz. Peygamber, Perşembe gününün bereketli olması hususunda bizzat Allah'a yalvarmış ve duasında bu günün özellikle ilk saatleri için bu dileğini ifade etmiştir. Allah Rasûlü'nün duası şöyledir: "*Allahım, ümmetim için **Perşembe** gününün ilk vaktin(de yapılan iş)i bereketli kıl!*"⁵⁷

Burada Perşembe sabahını iyi değerlendirmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Günü bu vaktindeki bereket, ibadetler planında geçerli olduğu gibi alışveriş gibi dünyalık işler için de düşünülebilir.

B. Perşembe Günü Gerçekleşen Önemli Olaylar

Hiz. Peygamber, gökyüzünün Perşembe günü yaratıldığını ve Allah tarafından yeryüzünde hayvanların bu gün yayıldığını söylemiştir. Müslümanlar için büyük öneme sahip Hayber de kaynakların belirttiğine göre Perşembe günü fethedilmiştir.

1. Semanın Yaratılması

Bir grup Yahudinin göklerin ve yerin yaratılışı hakkında sorular yöneltmesi üzerine Hiz. Peygamber, gökyüzünün Perşembe günü yaratıldığını söylemiştir.⁵⁸

Hadisin evvelinde haftanın ilk gününden başlayarak Perşembe'ye gelinceye kadar yaratılan şeylerden bahsedilmektedir. Bunlar arasında, dünya, dağlar, ağaçlar, su vs. bulunmaktadır. O halde dünyanın teşekkülünden sonra yaratıldığı söylenen semayı uzay

⁵⁶ Mâlik b. Enes, *a.g.y.*; Müslim, *a.g.y.*

⁵⁷ İbn Mâce, Ticârât 41. Hadis âlimi el-Albânî hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.

⁵⁸ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, II, 592.

anlamında değil, dünyayı çevreleyen atmosfer tabakası şeklinde anlamak daha doğru olacaktır.

2. Yeryüzünde Hayvanların Yayılması

Arzın yaratılışından bahseden hadiste yeryüzündeki hayvanların Perşembe günü yaratıldığı anlatılmaktadır: *"Allah ... yeryüzünde hayvanları **Perşembe** günü yaydı ..."*⁵⁹

Hadiste geçen "devab" kelimesi çoğunlukla hayvan anlamıyla kullanılmasına rağmen, "canlı" anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla Perşembe günü sadece hayvanlar için değil, tüm canlı nesli için bir başlangıç kabul edilebilir.

3. Hayber'in Fethi

Medine'ye hicretten sonra kısmen rahatlığa kavuşan Müslümanlar için, Hayber'de yerleşmiş olan Yahudiler yine de tehlike arz etmekteydi. Her fırsatta İslam devletinin aleyhine çalışan Yahudileri engellemek ve Hayber'i fethetmek üzere hicri yedinci senede ordusuyla beraber yola çıkan Hz. Peygamber, Hayber'e Perşembe günü sabahın erken vaktinde gelmiş ve kaleyi fethetmiştir.⁶⁰

Perşembe sabahı yapılan işin bereketli olacağını söyleyen Allah Rasûlü, Hayber'i aynı günün sabahında fethederek bunu uygulamalı olarak göstermiştir.

C. Perşembe Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hiz. Peygamber, Müslümanlara Perşembe günlerinde oruç tutmalarını, hatalarından dolayı Allah'a tevbe etmelerini, dargın oldukları kimselerle barışmalarını tavsiye etmiş; kan aldirmek, sefere çıkmak ve celdeleri uygulamak için de o günü tercih etmelerini söylemiştir.

1. Oruç Tutmak

Allah Rasûlü, Perşembe gününü oruçlu geçirmeye özen göstermiştir. Usâme b. Zeyd'in şu rivâyetinde Onun Perşembe orucunu bir âdet haline getirdiği, hemen hemen hiç kaçırmadığı görülmektedir: *"Ey Allah'ın Rasûlü, bazen hiç iftar etmemecesine oruç tutar, bazen hiç oruç tutmamacasına iftar edersin. Fakat iki gün var ki, bu günlerde mutlaka oruç*

⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 327; Müslim, Sıfatu'l-kıyâme 27.

⁶⁰ Humeydî, *Müsned*, II, 504.

tutarsın” dedim. Rasûlullah (s.a.) “Bu günler hangileridir?” diye sordu. “Pazartesi ve Perşembe” cevabını verdim. Hz. Peygamber bunun üzerine “Bu iki günde ameller Alemlerin Rabbi’ne arz edilir. Ben, amelimin oruçlu olduğum halde sunulmasından hoşlanırım” buyurdu.⁶¹ Rasûl-i Ekrem’in bunu söylerken Perşembe’nin amellerin Allah’a sunulduğu gün olduğunu belirtmesi de dikkat çekicidir.

Eşleri, hicrî ayların her birinin ilk Perşembe gününde Allah Rasûlü’nün oruçlu bulunduğunu anlatmaktadırlar.⁶² Konuyla alakalı bir başka rivâyette her ayın ikinci Perşembe gününün de Hz. Peygamber tarafından oruçlu geçirildiği belirtilmektedir: *“Rasûlullah (s.a.) her ayın ilk Pazartesi ve Perşembe günleri ile ikinci Perşembe gününü oruçlu geçirdi.”⁶³*

Hz. Peygamber’e Perşembe günleri niçin oruç tuttuğu sorulunca, bu günde oruçlu bulunmanın günahların affını kolaylaştıracağını söylemiştir.⁶⁴ Allah Rasûlü, Çarşamba, Perşembe ve Cuma günü oruç tutan kimse için Allah tarafından cennette içinden dışı, dışından da içi görünen bir köşk bina edileceğini söylemiş,⁶⁵ hatta bu üç günlük oruçtan sonra Cuma günü sadaka verilmesi halinde kişinin hatalarının bağışlanacağı, dünyaya geldiği günkü gibi günahlarından arınacağı müjdesini vermiştir.⁶⁶

Özet olarak, Perşembe orucu Hz. Peygamber’in çoğunlukla uyguladığı bir sünnettir ve tutan kişiye ahirette büyük mükâfatlar vaat edilmektedir.

2. Tevbe Etmek

Allah’ın insanların günahlarını Perşembe günleri bağışladığının ifade edildiği hadislerin bir kısmında, Allah’ın affı O’ndan bağışlanma dileme şartına bağlanmıştır.⁶⁷ Allah’ın insanların günahlarını Perşembe günü bağışladığına dair hadisler şunlardır:

“Ameller her Perşembe ...arz edilir. Aziz ve Celil olan Allah o gün, Allah’a hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder...”⁶⁸

⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 201; Tirmizî, Savm 44; Nesâî, Sıyâm 70.

⁶² Ebû Dâvûd, Sıyâm 61; Nesâî, Sıyâm 83.

⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 287; Nesâî, Sıyâm 83.

⁶⁴ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l-hulk 17; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 329; Müslim, Birr 36; İbn Mâce, Sıyâm 42.

⁶⁵ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, VIII, 250.

⁶⁶ Taberânî, *a.g.e.*, XII, 347; Beyhakî, *Sünen*, IV, 295.

⁶⁷ Taberânî, *a.g.e.*, X, 10.

⁶⁸ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, Hüsnü'l-hulk 17; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 329; Müslim, Birr 36.

*"Her **Perşembe** ...günü cennetin kapıları açılır. Aziz ve Celil olan Allah o gün, Allah'a hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder..."*⁶⁹

Allah'ın affediciliğinin her zamankinden daha çok öne çıktığı bu günlerde kullara düşen görev, günahlarından pişmanlık duymak ve bu günahları tekrarlamamaya azmetmektir.

3. Dua Etmek

Hadis kaynaklarında Perşembe günü yapılmak üzere özel bir duaya yer verilmemiştir. Fakat Hz. Peygamber, Perşembe akşamı Allah'a dua etmiş ve bir sonraki gün dileği gerçekleşmiştir. Allah Rasûlü; *"Allahım, İslamı Ömer b. el-Hattab veya Amr b. Hişam ile şereflendir!"* diye niyazda bulunmuş, Cuma günü Hz. Ömer Müslüman olmuştur.⁷⁰

Hz. Peygamber'in tüm zamanlarda yaptığı dua gerçekleşmiştir, ancak yine de hadisten Perşembe günü yapılan duanın kabule yakın olduğu sonucu çıkarılabilir.

4. Dargınlarla Barışmak

Allah'ın Perşembe günü kullarının hatalarını bağışladığı müjdesinin verildiği hadislerde bu durum birtakım şartlara bağlanmaktadır. Bunlardan biri de Müslüman kardeşine kin beslememek, küs durmamaktır:

*"Aziz ve Celil olan Allah o gün (**Perşembe**), Allah'a hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder. Bundan sadece kardeşiyle arasında düşmanlık olanı istisna eder (onu affetmez) ve der ki: "Bu ikisini barışincaya kadar terk edin."*⁷¹

Allah'ın her hafta tekrarlanan bu genel affının dışında kalmamak için kişinin kendisiyle arasında dargınlık bulunan, konuşmadığı kişilerle barışması gerekmektedir.

5. Kan Aldırmak

Perşembe günü Hz. Peygamber tarafından yapılması tavsiye edilen bir iş de kan aldırma. Konuyla ilgili olarak; *"...Hacamat olmak isteyen Allah'ın adıyla **Perşembe** günü olsun..."* buyrulmaktadır.⁷²

⁶⁹ Mâlik b. Enes, *a.g.y.*; Müslim, *a.g.y.*; Tirmizî, Birr 76.

⁷⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, II, 240.

⁷¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l-hulk 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 329; Müslim, Birr 36.

6. Sefere Çıkmak

Allah Rasûlü'nün her hareketini gözlemleyerek örnek alan sahabe, Onun hangi gün sefere çıktığını dikkatle takip etmiştir. Konuyla ilgili rivâyetlerin bir kısmında Hz. Peygamber'in sefere çıkmak için daha çok Perşembe'yi tercih ettiğini görmek mümkündür:

*"Rasûlullah (s.a.) hep **Perşembe** günleri yola çıkardı. **Perşembe** dışında yola çıktığı nadirdi."*⁷³ Hadisin diğer bir rivâyetinde "elçi göndereceği zaman da yalnız **Perşembe** günü gönderirdi." ziyadesi bulunmaktadır.⁷⁴

*"Rasûlullah (s.a.)Tebük gazvesine **Perşembe** günü çıktı. Zaten O (s.a.) sefere **Perşembe** çıkmayı tercih ederdi."*⁷⁵

Hadislerde görüldüğü gibi, Perşembe günü, yolculuğa çıkmak isteyenler için en uygun gündür.

7. Celdelerin Uygulanması

Hiz. Ali, bir kadını cezalandırırken onu **Perşembe** günü dövmuş, Cuma günü de recmetmiş ve cezanın tatbikinde niçin bu günleri seçtiğini şu cümlelerle anlatmıştır: *"Ona Kitabullah(ın hükmü) ile celde, Rasûlullah'ın (s.a.) sünneti ile de recm tatbik ettim."*⁷⁶

Hiz. Ali'nin bu uygulamayla, bu günlerde ibadet için toplanan halkın ibret almasını, aynı suçun onlar tarafından işlenmemesini hedeflediği düşünülebilir.

VI. CUMA

Haftanın altıncı gününe Araplarca özel bir isim verilmiş, Arapça'da hafta anlamına gelen "cum'a" bu güne ad olmuştur. Kelimenin kökü "toplamak, birleştirmek" manasına gelen "cemea" fiilidir. Sözcüğün kökü dikkate alındığında Cuma'nın ibadet günü olarak

⁷² İbn Mâce, Tıb 22. Bu hadisi rivâyet eden İbn Ömer, kölesi Nâfi'ye kanının fazlalaştığını hissettiğini söyleyerek ne çocuk yaşta ne de çok yaşlı olmayan bir hacamatçı getirmesini istemiş ve hadis metnini nakletmiştir.

⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 456; Dârimî, *Sünen*, II, 283; Buhârî, Cihâd 102; Ebû Dâvûd, Cihâd 84; Nesâî, Siyer 123.

⁷⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, VIII, 341.

⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III, 455; Buhârî, Cihâd 102; Nesâî, Siyer 123.

Muhammed b. Mûsâ el-Harezmi Rasûlullah'ın Mekke'den Medine'ye hicret etmek üzere Perşembe günü yola çıktığını söylemiştir. İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, VII, 236.

⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 93, 107; Buhârî, Hudûd 21; Nesâî, Recm 2.

Müslümanları birleştirici özelliğinden dolayı bu ismi aldığı görülmektedir. Zira bu gün kılınan ve haftalık bir farz olan Cuma namazı tek başına kılınamamakta, toplu halde eda edilmesi gerekmektedir.

A. Cuma Gününün Fazileti

Cuma, hadislerde diğer günlerden farklı bir konumda ele alınmış, faziletli bir gün kabul edilmiştir. Cuma gününü diğer günlerden ayıran noktalar; Müslümanların ibadet günü olması, günlerin en hayırlısı sayılması, Kur'ân'da "el-yevmü's-şahid" olarak nitelenmesi, cennet günü olması, amellerin Allah'a sunulması, içinde duaların kabul edildiği bir saatin bulunması, cehennemin bu günde durgunlaşması ve bu gün ölen kimse kabir azabından korunmasıdır.

1. Müslümanların Günü Olması

Cuma'nın Müslümanların günü olduğunu belirten hadislerin bir kısmında Cuma, "*bayram günü*" olarak nitelendirilirken diğer kısmında "*ibadet günü*" olarak vasıflandırılmaktadır.

Cuma'nın haftalık bayram olarak anlatıldığı bir rivâyette Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "*Bu günü Allah mü'minler için (haftalık) bayram kılmıştır...*"⁷⁷

Hiz. Ömer'den nakledilen bir hadiste Cuma'nın bayram günü olması, bu günde İslam dininin tamamlandığı ve en güzel din kabul edildiği müjdesini veren sūrenin indirilmesine bağlanmıştır. Yahudiler, Hiz. Ömer'e "*Siz bir âyet okuyorsunuz ki o, şâyet bize inseydi o günü bayram kabul eder (her yıl kutlardık).*" demişler, Hiz. Ömer; "*Ben onun indiği anı ve yeri, indiği sırada Rasûlullah'ın (s.a.) bulunduğu noktayı biliyorum. Arefe günü inmişti. O zaman ben de Arafat'ta idim ve bir **Cuma** günüydü. Kastettikleri âyet de "Size bugün dininizi tamamladık"*⁷⁸ âyeti idi." demiştir.⁷⁹

Allah Rasûlü, bayram Cuma'ya denk gelince "*Bu gün iki bayramınız bir araya geldi.*" buyurmuş ve bayram namazı kılındıktan sonra dileyenin Cuma'yı kılmamasına izin vermiştir.

⁷⁷ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Salât 17; İbn Mâce, İkâmetu's-salât 83.

⁷⁸ el-Mâide 5/3.

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 28; Buhârî, İmân 33, Meğâzi 77, Tefsir Mâide 2, İ'tisam Giriş; Müslim, Tefsir 3; Nesâî, İmân 18, Hacc 194.

O halde, Cuma günü Müslümanların dini bir bayramı, Cuma namazı da bu günde kılınan bir bayram namazı olarak değerlendirilebilir.

Hız. Peygamber şu hadisinde ise Cuma'nın ibadet günü olma yönünü vurgulamıştır: *"Allah Teâlâ, bizden öncekileri **Cuma'yı** bulma işinde şaşırttı. Bu sebeple Cumartesi Yahudilerin, Pazar günü de Hristiyanların oldu. Allah Teâlâ bizi yarattı ve bizlere **Cuma** gününü bulma hususunda hidâyet nasip etti. **Cuma'yı** ...ibadet günü kıldı..."*⁸⁰

İster bayram ister ibadet günü olarak algılsın, netice itibarıyla Cuma, Müslümanların günü olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Üzerine Güneşin Doğduğu Günlerin En Hayırlısı Olması

Cuma çok değerli ve mübarek bir gündür. Hız. Peygamber Cuma gününün önemini şu cümlelerle belirtmektedir: *"**Cuma** günü, (haftanın diğer) günlerinin efendisidir. Allah katında da en mühim olanıdır. O, Allah katında, Kurban ve Ramazan bayramı günlerinden daha mühimdir."*⁸¹

Allah Rasûlü konuyla ilgili olarak ayrıca; *"Güneş, **Cuma'dan** daha hayırlı bir gün üzerine ne doğdu ne de battı. Onda bir an vardır ki, hayır duası o ana rastlayan bir kulun duası, mutlaka kabul edilir, bir şerden sakınma (istiâze) talebinde bulunan kimse de mutlaka ondan sakındırılır."* buyurmuştur.⁸²

Cuma günü, hadisin ifadesiyle fakirlerin haccı sayılan Cuma namazının kılındığı, günahların affedilip duaların kabul edildiği ve Müslümanları ve tüm insanlığı alakadar eden önemli olayların gerçekleştiği gündür. Tüm bu özellikler Cuma'yı günlerin efendisi, en hayırlısı kılmaktadır.

3. Amellerin Allah'a Arz Edilmesi

Kulların işledikleri amellerin haftada iki defa Allah'a sunulduğu ve bu günlerin Pazartesi ve Perşembe olduğu çok sayıda hadis-i şerifte belirtilmektedir. Bunların dışında Hız.

⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 512; Müslim, Cum'a 22; İbn Mâce, İkâmetü's-salât 78. Nesâî, Cum'a 1.

⁸¹ İbn Mâce, İkâmet 79.

⁸² Tirmizî, Tefsir Burûc 76.

Peygamber'in, Âdemoğlunun amellerinin her Cuma akşamı Allah'a sunulduğunu ve sıra-i rahmi kesen kimselerin amelinin kabul edilmediğini söylediği de nakledilmektedir.⁸³

4. el-Yevmü's-şâhid Olması

el-Yevmü's-şâhid, "şâhitlik eden gün" anlamına gelmektedir. Allah Rasûlü, Burûc Sûresi'nin ilk âyetlerinde geçen "şâhitlik eden" ifadesi ile Cuma gününün kastedilmiş olduğunu söylemiştir:

*"İçlerinde burçları bulunan semâya, va'd edilen güne, şâhitlik edene ve şâhitlik edilene and olsun."⁸⁴ âyetlerinde geçen "va'd edilen"den maksat kıyâmet günüdür; "şâhitlik edilen"den maksat Arefe günüdür; "şâhitlik eden"den maksat da **Cuma** günüdür."⁸⁵*

Müfessirlerin bir kısmı, âyetteki "şâhit"ten maksadın Allah, Hz. Peygamber veya kıyamet günü dehşetli manzaralara şahit olan insan olduğu yönünde yorumlar yapmışlarsa da çoğunluk bu kelimenin Cuma günü anlamına geldiğini söylemiştir.

5. İcâbet Vaktinin Bulunması

Hiz. Peygamber ümmetine Cuma günü Allah'a sunulan dileklerin kabul edildiği bir vaktin bulunduğunu müjdesini vermiş, fakat bu vakti tam olarak belirtmemiştir. Cuma günü içinde yer alan icâbet vaktinin uzunluğu da kesinlik arz etmemektedir.

Allah Rasûlü şöyle buyurmaktadır: "...**Cuma** gününde bir an vardır ki, hayır duası o ana rastlayan bir kulun duası, mutlaka kabul edilir, bir şerden sakınma (istîâze) talebinde bulunan kimse de mutlaka ondan sakındırılır."⁸⁶

Bir diğer hadis-i şerifte; "...O günde bir saat vardır ki, kul o saatte Allah'tan haram bir şey talep etmedikçe her ne isterse mutlaka kendisine talebi verilir..." buyrulmaktadır.⁸⁷

Bir başka hadiste icâbet vakti "saat" kelimesiyle anlatılmaktadır. Ancak metnin sonunda Hiz. Peygamber, bu saatin kısalığına işaret etmektedir. Öyleyse buradaki "saat"

⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 483.

⁸⁴ el-Burûc 85/1-3

⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 298; Tirmizî, Tefsir Burûc 76.

⁸⁶ Tirmizî, *a.g.y.*

⁸⁷ İbn Mâce, İkâmet 79.

kelimesini asıl anlamı yerine, dilimizde kısa zaman dilimlerini ifade etmek için kullanılan "an" şeklinde düşünmek yerinde olacaktır.

Allah Rasûlü Cuma gününden bahis açarak; *"Onda bir vakit vardır; Müslüman bir kul namaz kılar olduğu halde, o vakte erse, Allah'tan her ne istemişse o kendisine mutlaka verilir."* buyurmuş ve bunu söylerken eliyle o vaktin azlığına işaret etmiştir.⁸⁸

Cuma günü isteklerin geri çevrilmediği bu anın, günün hangi vaktine denk geldiği konusuna gelince, bununla ilgili olarak farklı rivâyetler bulunmaktadır. Bunların bir kısmında Hz. Peygamber Cuma günündeki icabet saatinin hangisi olduğunu bildiğini, ancak Kadir gecesi gibi daha sonra kendisine unutturulduğunu söylemiştir.⁸⁹ Bu şekilde Allah, Müslümanların Cuma gününün her saatini "icabet saati" bilerek duayla geçirmelerini arzulamış olabilir.

Cuma günü duaların kabul edildiği vakti belirten hadisler de bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre dualar Cuma namazı vaktinde kabul edilmektedir. Allah Rasûlü; *"Cuma'daki icâbet saati imamın minbere oturduğu anla, namazdan çıkması anına kadar geçen vakittir."* buyurmaktadır.⁹⁰ Hz. Peygamber'in bir Cuma günü hutbe verirken yaptığı duanın ardından hemen kabulüne şahit olunması yukarıdaki hadisi desteklemektedir.⁹¹

Abdullah b. Selâm konuyla ilgili olarak şunları anlatmaktadır: "Rasûlullah'a (s.a.) *"Allah'ın kitabında (Tevrat'ta) şu ifadeyi buluyoruz: 'Cuma' gününde öyle bir saat vardır ki, mü'min kul o saati denk getirerek namaz kılıp Allah'a dua ettiği takdirde isteği mutlaka yerine getirilir"* dedim. Benim bu sözüm üzerine Rasûlullah (s.a.); *"Yahut bir saatin bir kısmı"* diye bana işaret buyurdu. Ben de; *"Doğru söylediniz veya bir saatin bir kısmı"* diyerek sözümü düzelttim. Sonra *"Bu vakit (Cuma'nın) hangi vaktidir?"* diye sordum. *"O, gündüz saatlerinin sonudur."* diye cevap verdi. Ben; *"Bu saat namaz vakti değildir."* dedim. Şu cevabı verdi: *"Evet, mü'min kul namaz kılar, sonra müteakip namazı beklemek maksadıyla oturursa o, sevap yönüyle aynen namaz kılıyor gibidir."*⁹²

⁸⁸ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Cum'a 15; Buhârî, Cum'a 37, Talak 24, Da'avât 61; Müslim, Cum'a 13; Nesâî, Cum'a 45.

⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 65; İbn Huzeyme, *Sahih*, III, 122.

⁹⁰ Müslim, Cum'a 16; Ebû Dâvûd, Salât 208.

⁹¹ Bkz. s. 49, 50.

⁹² İbn Mâce, İkâmet 99; Tirmizî, Da'avât 115.

Bir hadiste de Hz. Peygamber, icâbet saatinin Cuma gecesi (Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece) içinde bir vakit olduğunu söylemiştir. Hadiste bu vakitte yapılan duanın kabul olduğu, gerçekleşmiş bir örnek ile açıklanmaktadır.

Ali b. Ebû Tâlib Allah Rasûlü'ne gelerek "*Annem ve bâbam sana kurban olsun, şu Kur'ân göğsümde durmayıp gidiyor. Kendimi onu ezberleyecek güçte göremiyorum.*" deyince Allah Rasûlü şu cevabı vermiştir: "*Ey Ebu'l-Hüseyn! Allah'ın sana faydalı kılacağı, öğrettiğin takdirde öğrenen kimsenin de istifade edeceği, öğrendiklerini de göğsünde sabit kılacak kelimeleri öğreteyim mi?*" Hz. Ali "*Evet, ey Allah'ın Rasûlü, öğret bana!*" demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber şu tavsiyede bulunmuştur:

"*Cuma gecesi olunca, gecenin son üçte birinde kalkabilirsen kalk. Çünkü o an (meleklerin de hazır bulunduğu) meşhud bir andır. O anda yapılan duaya mutlaka cevap verilir. Kardeşim Yâ'kub (a.s.) da evlatlarına şöyle söyledi: "Sizin için Rabbime istiğfâr edeceğim, hele Cuma gecesi bir gelsin." Eğer o vakitte kalkamazsan gecenin ortasında kalk. Bunda da muvaffak olamazsan gecenin evvelinde kalk. Dört rekât namaz kıl. Birinci rekâtta Fâtiha ile Yâsîn Sûresi'ni oku, ikinci rekâtta Fâtiha ile Duhân Sûresi'ni oku, üçüncü rekâtta Fâtiha ile Secde Sûresi'ni oku, dördüncü rekâtta Fatiha ile Tebâreke'l-Mufasssal'ı oku. Teşehhüdü bitirdiğin zaman Allah'a hamd et, Allah'a senâyı da güzel yap, bana ve diğer peygamberlere salât oku. Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar ve senden önce gelip geçen mü'min kardeşlerin için istiğfar et. Sonra bütün bu duaların sonunda şu duayı oku: "Allahım, bana günahları, beni hayatta bâki kıldığın müddetçe ebediyen terk ettirerek merhamet eyle. Bana faydası olmayan şeylere teşebbüsüm sebebiyle bana acı. Seni benden râzı kılacak şeylere hüsn-ü nâzar etmemi bana nasip et. Ey semâvât ve arzın yaratıcısı olan celâl, ikram ve dil uzatılamayan izzetin sâhibi olan Allahım. Ey Allah! Ey Rahman! Celalin hakkı için, yüzün nuru hakkı için kitabını bana öğrettiğin gibi hıfzımı da sağla. Seni benden razı kılacak şekilde okumamı nasip et. Ey semâvât ve arzın yaratıcısı, celâlin ve yüzün nuru hakkı için kitabınla gözlerimi nurlandırmanı, dilimi açmanı, kalbimi yarmanı, göğsümü ferahlatmanı, bedenimi yıkamanı istiyorum. Çünkü hakkı bulmakta bana ancak Sen yardım edersin, onu bana ancak Sen nasip edersin. Her şeye ulaşmada güç ve kuvvet ancak büyük ve yüce olan Allah'tandır. "Ey Ebu'l-Hasan, bu söylediğimi üç veya yedi Cuma yapacaksın. Allah'ın izniyle duana icâbet edilecektir. Beni hak üzere gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun bu duayı yapan hiçbir mü'min icâbetten mahrum kalmadı."*

Hz. Ali beş veya yedi hafta sonra tekrar gelerek; "*Ey Allah'ın Rasûlü, geçmişte dört beş âyet ancak öğrenebiliyordum. Kendi kendime okuyunca onlar da (aklımda durmayıp)*

gidiyordu. Bugün ise, 40 kadar âyet öğrenebiliyorum ve onları kendi kendime okuyunca Kitâbullah sanki gözümün önünde duruyor gibi oluyor. Eskiden hadisi dinliyordum da arkadan tekrar etmek istediğimde aklımdan çıkıp gidiyordu. Bugün hadis dinleyip sonra onu bir başkasına söylediğimde, ondan tek bir harfi kaçırmadan anlatabiliyorum." demiştir.⁹³

İbn Ömer duaların reddedilmediği beş geceden bahsederken bunlar arasında Cuma gecesini de saymaktadır.⁹⁴

Anlaşıldığı üzere Cuma gününün içinde yer alan icabet vaktinin, günün hangi saatinde bulunduğu konusunda hadislerde net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak duaların kabul edilme ihtimalinin kuvvetli olduğu Cuma gecesini, Cuma namazı vaktini ve Cuma günü güneş batmadan önceki dakikaları değerlendirmekte yarar vardır.

6. Cennet Günü Olması

Cennetteki zaman kavramının dünyadakinden farklı olacağı muhakkaktır. Oradaki "gün"ün bizim günümüzle aynı olmayacağı bir gerçektir. Bir hadis-i şerifte cennet ehlinin her Cuma uğradıkları bir çarşıdan söz edilmektedir. "Cuma" sözlükte "hafta" anlamına gelmektedir. Rivâyetteki Cuma kelimesi sözlük anlamıyla kullanılmış olabileceği gibi haftanın belli bir gününün adı olarak da kullanılmış olabilir.

Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: "*Cennet ehlinin bir çarşısı vardır. Her **Cuma** oraya gelirler. Derken kuzey rüzgârı eser, elbiselerini ve yüzlerini okşar. Bunun tesiriyle iyilik ve güzellikleri artar. Böylece ailelerine, daha da güzelleşmiş olarak dönerler. Hanımları "Vallahî, bizden ayrıldıktan sonra sizin güzelliğiniz artmış!" derler. Erkekler de "Sizler de, Allah'a kasem olsun, bizden sonra çok daha güzelleşmişsiniz!" derler."*⁹⁵

Cuma'nın ahirete ait bir gün olduğunu belirten, onu cennet günü olarak anlatan daha açık hadisler de bulunmaktadır. Hz. Peygamber "*Allah kıyamet günü, günleri de diriltir. **Cuma** günü etrafına ışık saçan bir çiçek gibi dirilir. Bir damat gibi ağırlanır ve eşine doğru yol alır. Diğer günleri aydınlatır ve (günler) onun ışığına doğru yürürler..."* buyurmuştur.⁹⁶

⁹³ Tirmizî, Da'avât 125.

⁹⁴ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 317; Beyhakî, *Sünen*, III, 319.

⁹⁵ Müslim, Cennet 13.

⁹⁶ İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 117; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Müstedrek*, I, 412. Zehebî haberin şaz, fakat isnâdının sahih olduğunu belirtmiştir.

Cebrail bir konuşma sırasında Allah Rasûlü'ne ahirette de Cuma gününün olduğunu şu cümlelerle anlatmıştır: “*Allah cennette geniş bir vadi ve bu vadi beyaz miskten bir tepe yaratmıştır. **Cuma** günü olunca Allah oraya tecelli eder...*”⁹⁷

Hadislerde Cuma'nın diğer günlere üstünlüğüne işaret etmek için, cennet günü olarak anlatılmış olabileceği gibi, ahirette (cennette) de zaman kavramının var olduğunu belirtmek için insanların anlayabileceği şekilde somutlaştırmaya başvurulmuş da olabilir.

7. Cehennem'in Bu Günde Durgunlaşması

Dinimizce gün ortasında namaz kılmak mekruh kabul edilmiş, hoş karşılanmamıştır. Hz. Peygamber, bir hadisinde buna sebep olarak cehennem'in bu vakitte coşturulduğunu göstermiş ve Cuma gününü bunun dışında tutmuştur.

Allah Rasûlü Cuma günü hariç, gün ortasında namaz kılmayı mekruh addetmiş ve “*Cehennem, **Cuma** dışında (her gün o vakitte) coşturulur.*” buyurmuştur.⁹⁸ Bir başka rivâyetle “***Cuma** gecesı ve **Cuma** günü yirmi dört saattir. Bu günde hiçbir saat yoktur ki, Allah altı yüz kişiyi cehennemden kurtarmamış olsun.*” buyrulmuştur.⁹⁹

Cuma günü Allah tarafından bağışlanmayan bir tek Müslümanın kalmadığını söyleyen¹⁰⁰ Rasûl-i Ekrem'in, yukarıdaki hadislerde cehennem'in durgunlaşması ifadesiyle günahların affedilmesini kastetmiş olması mümkündür. Cehennemdeki bu durgunluğun bilhassa Cuma günü öğle saatlerinde olduğunun belirtilmesi de bu vakitte eda edilen Cuma namazının günahların affına vesile olacağına işaretler.

8. Cuma Günü Ölen Kimsenin Kabir Azabından Korunması

Hız. Peygamber Cuma gününün ve gecesinin faziletini anlattığı bir hadisinde, Cumanın bu günde vefat edenlerin kabir azabından kurtulmasına vesile olacak kadar faziletçe üstün bir gün olduğuna dikkat çekmektedir.

⁹⁷ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VII, 228.

⁹⁸ Ebû Dâvûd, *Salât* 223.

⁹⁹ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VI, 201.

¹⁰⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, V, 109.

Hız. Peygamber'in konuyla ilgili hadisi şöyledir: "**Cuma gecesi veya Cuma günü vefât eden hiçbir Müslüman yoktur ki, Allah onu kabir fitnesinden korumamış olsun.**"¹⁰¹ Hadisin Abdurrezzak b. Hemmâm'ın kaydettiğı rivâyetinde "**ve şehitlerden yazılmasın.**" ziyadesi bulunmaktadır.¹⁰²

Burada akla gelebilecek soru, dünyada ahiret için gerekli hazırlığı yapmamış kimselerin Cuma günü ölmeleri halinde kabir azabından korunup korunamayacaklarıdır. Bu kimseler için azabın hafifletilmesi söz konusu olabilir. Ayrıca ecelleri takdir eden Allah, elbette ki bu günde vefat etmeyi herkese nasip etmeyecektir.

B. Cuma Günü Gerçekleşmiş ve Gerçekleşecek Önemli Olaylar

Hadislerde belirtildiğine göre, Cuma günü gerçekleşmiş önemli olaylar şunlardır: Yıldızlar, güneş, ay ve meleklerin yaratılması, ecellerin takdir edilmesi, afetlerin var edilmesi, Hz. Âdem'in yaratılması, cennete girmesi, oradan çıkarılması, vefatı, Bedir zaferi ve Mâide Sûresi'nin 3. âyetinin indirilmesi. Cuma günü gerçekleşecek mühim olaylara gelince, kıyamet bu gün kopacak ve insanlar öldükten sonra yeniden bu gün diriltileceklerdir.

1. Yıldızlar, Güneş, Ay ve Meleklerin Yaratılması

Hız. Peygamber, evrenin yaratılışından bahsederken yıldızların, güneş ve ayın Cuma gününün bitimine üç saat kala yaratıldığını ifade etmiştir. Kısacası gök cisimleri Cuma günü var edilmiştir. Günü bu vaktinde yaratılan diğer bir varlık da meleklerdir.¹⁰³

2. Ecellerin Takdir Edilmesi

Allah Rasûlü'nün kendi ifadelerine göre Cuma gününün bitmesine üç saat kala semadaki gezegenler yaratılmış, bundan sonraki üç saatte insanın ve kaderinin yaratılışına geçilmiştir. Kalan bu üç saatin ilkinde insanların ecelleri takdir edilmiştir.¹⁰⁴ Hz. Âdem Cuma gününün son saatinde yaratılmıştır. Henüz insanın var edilmediğı bir zamanda eceller belirlenmiştir.

¹⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 169; Tirmizî, Cenâiz, 72. Şuayb el-Arnâûd hadisin isnâdının zayıf olduğunu belirtmiş, Tirmizî ise hadis gariptir demiştir.

¹⁰² Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, III, 269.

¹⁰³ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, II, 592.

¹⁰⁴ a.g.y.

3. Afetlerin Yaratılması

Cuma gününün bitiminden önceki ikinci saat diliminde Allah, belaları var etmiş, her bir şey için bir afet tayin etmiştir.¹⁰⁵ Afetlerin insan neslinden önce yaratıldığını göz önünde bulundurduğumuzda buradaki afetin, doğal afetler şeklinde anlaşılmasının daha doğru olduğu görülecektir. Dünyanın ve dağların yaratılmasından sonra bazı doğal hareketlerle (örneğin volkanik patlamalar, depremler) yeryüzü şekilleri tam anlamıyla oluşturulmuş olabilir.

4. Hz. Âdem'in Yaratılması

Allah Teâlâ'nın insandan önce yeryüzünü ve gökleri yarattığı bilinmektedir. Yaratma işi Cumartesi günü başlamış, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ise en son olarak Cuma günü yaratılmıştır.

Allah Rasûlü; "**Cuma**, en hayırlı günlerinizden biridir. Hz. Âdem o gün yaratıldı, o gün kabzedildi. (Kıyâmette sûra) o gün üflenecek, sayha da o günde olacak." buyurmuştur.¹⁰⁶

Bir başka rivâyette konuyla ilgili ayrıntıya da yer verilmekte, Hz. Âdem'in Cuma gününün hangi vaktinde yaratıldığı bildirilmektedir: "*Allah ... Hz. Âdem'i **Cuma** günü ikinci vaktinden sonra, ikinci ile gece arasındaki gündüz vaktinin en son saatinde, en son mahluk olarak yarattı.*"¹⁰⁷

5. Hz. Âdem'in Cennete Girmesi

Hız. Âdem'in yaratılışından bahseden bir hadiste aynı zamanda onun cennete girişinden söz edilmektedir. Bu hadiste Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: "...Hz. Âdem (a.s.) bugün (**Cuma** günü) ... cennete girmiştir...." ¹⁰⁸

6. Hz. Âdem'in Cennetten Çıkarılması

Âdem Peygamber'in cennette şeytan ile arasında geçen diyalog Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılmaktadır.¹⁰⁹ Bu konuşma sonucunda bir an için şeytana kulak veren Hz. Âdem, yasak ağacın meyvesinden yediği için Allah tarafından cennetten çıkarılmış, böylece yeryüzüne

¹⁰⁵ a.g.y.

¹⁰⁶ Ebû Dâvûd, Salât 207; Nesâî, Cum'a 5.

¹⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 327; Müslim, Sıfatu'l-kıyâme 27.

¹⁰⁸ Müslim, Cum'a 5; Nesâî, Cum'a 4.

¹⁰⁹ el-Bakara 2/35-36.

ayak basan ilk insan olmuştur. İşte Hz. Âdem'in cennetten çıkarıldığı gün hakkında bizi şu hadis-i şerif bilgilendirmektedir: "... Âdem (a.s.) **Cuma** günü ...cennete konmuş ve yine bu gün oradan çıkarılmıştır..."¹¹⁰

Konuyla alâkalı benzer bir rivâyet ise şöyledir: "...Allah, Âdem'i (a.s.) bu gün yeryüzüne indirdi ..." ¹¹¹

7. Hz. Âdem'in Vefâtı

Hz. Âdem'in âhirete intikalini anlatan hadislerde bu olayın Cuma günü gerçekleştiği bilgisi yer almaktadır. Bu hadislerin bir kısmında Cuma'nın diğer günlere üstünlüğü, Hz. Âdem'in vefatına bağlanmıştır.

Allah Rasûlü; "**Cuma**, en hayırlı günlerinizden biridir. Hz. Âdem'in ... ruhu o gün kabzedildi..." buyurmaktadır.¹¹²

Hz. Peygamber konuyla ilgili olarak ayrıca şöyle buyurmuştur: "**Cuma** gününün... beş hasleti vardır: ...Allah, Âdem'in ruhunu o gün kabzetmiştir..."¹¹³

8. Bedir Zaferi

Hicretten sonra Müslümanlarla Mekkeliler arasında meydana gelen ilk savaş olan Bedir Savaşı'nın hangi gün gerçekleştiği konusunda net bilgi bulunmamaktadır. İbn Abbas, Bedir ashabının üç yüz on üç kişi olduğunu ve bu kimselerin Ramazan ay'ının on yedisinde Cuma günü düşman ordusunu mağlup ettiğini söylemiştir.¹¹⁴ Aynı sahabi, bir başka rivâyette Bedir Zaferi'nin Pazartesi günü kazanıldığını bildirmektedir. Bu günlerden birinde savaşın vuku bulup diğer günde zaferin kazanılmış olması mümkündür.

9. İslam Dininin Tamamlanması

Mâide Sûresi'nin 3. âyetinde "...Bugün size dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslam'ı seçip beğendim..." buyrulmaktadır. Bu âyet (in indirildiği gün) hakkında Hz. Ömer ile bir Yahudi arasında şöyle bir konuşma geçmiştir:

¹¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 401; Müslim, Cum'a 5; Nesâî, Cum'a 4.

¹¹¹ İbn Mâce, İkâmet 79.

¹¹² Ebû Dâvûd, Salât 207; Nesâî, Cum'a 5.

¹¹³ İbn Mâce, İkâmet 79.

¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 248. Şuayb el-Arnaûd hadisin isnâdının zayıf olduğunu belirtmiştir.

Yahudi, Hz. Ömer'e; "*Siz bir âyet okuyorsunuz ki o, şâyet bize inseydi o günü bayram kabul eder (her yıl kutlardık).*" demiştir. Hz. Ömer "*Ben onun indiği anı ve yeri, indiği sırada Rasûlullah'ın (s.a.) bulunduğu noktayı biliyorum. Arefe günü inmişti. O zaman ben de Arafat'ta idim ve bir **Cuma** günüydü.*" demiştir.¹¹⁵

10. Kıyâmetin Kopması

Yeryüzünde hayatın son bulacağı tarih açıklanmamakla birlikte kıyametin gün olarak ne zaman kopacağı hadislerde bildirilmektedir. Allah Rasûlü bir hadis-i şerifinde "**Cuma**, *en hayırlı günlerinizden biridir... (Kıyâmette sûra) o gün üflenecek...*" buyurmuştur.¹¹⁶

Konuyla ilgili tüm rivâyetler farklı lafızlarla da olsa kıyametin Cuma günü kopacağına birleşmektedir. Bu hadislerden bir diğerinde Hz. Peygamber şunları söylemektedir: "*Bu günün (**Cuma'nın**) beş hasleti vardır: ...Kıyâmet o gün kopacaktır. Bütün mukarrebîn (Allah'a yakın) melekler, sema, arz, rüzgar, dağ, deniz.. hepsi o günden korkarlar.*"¹¹⁷

Günlerin (gayp âleminde) kendisine arz edildiğini söyleyen Hz. Peygamber, Cuma gününün güzellik ve parlaklığı karşısında şaşırdığını, fakat onda siyah bir nokta gördüğünü söylemiştir. Bu noktanın ne olduğunu sorunca "*Bu kıyametin koptuğu saattir.*" cevabını almıştır.¹¹⁸

Sahabeden Ebû Hureyre de bir konuşmasında kıyametin Cuma günü kopacağına işaretle bulunmuştur. O; "*Kıyamet Cumartesi, Pazar, Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe kopmaz.*" demiş, Cumaya gelince susmuştur.¹¹⁹

Kıyametin Cuma dışındaki diğer altı günden birinde kopacağına dair bir tek hadis bile rivâyet edilmemiştir.

11. Öldükten Sonra Dirilme

Cuma, Arapça'da "toplanmak" fiilinden türemiş bir kelimedir. Bu gün, Cuma namazı için Müslümanların bir araya gelmesinden dolayı bu adı almış olabileceği gibi, öldükten sonra

¹¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 28; Buhârî, İmân 33, Meğâzi 77, Tefsir 2, İ'tisam Giriş; Müslim, Tefsir 3; Nesâî, İmân 18, Hacc 194.

¹¹⁶ Ebû Dâvûd, Salât 207; Nesâî, Cum'a 5.

¹¹⁷ İbn Mâce, İkâmet 79.

¹¹⁸ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, III, 256.

¹¹⁹ Abdurrezzak b. Hemmâm, *a.g.e.*, III, 259.

İsrafil'in sura üflemesiyle tüm insanların aynı anda toplu bir şekilde dirilmesinden dolayı da bu güne Cuma denmiş olabilir.

Nitekim bu güne niçin Cuma adının verildiğinin sorulması üzerine Hz. Peygamber, Cuma günü gerçekleşecek bazı mühim hadiselerden bahsetmiş, öldükten sonra dirilmenin bu günde gerçekleşeceğini haber vermiştir.¹²⁰

C. Cuma Namazı

Cuma namazı İslam dinine ait en büyük şiar ve sembollerdendir.¹²¹ Yılda bir hac için bir araya gelen mü'min topluluğu dışında, Müslümanların ibadet niyetiyle toplandığı zamanlar Cuma günüdür. Cuma namazının her hafta tekrarlanması Müslümanların haftada bir bayram sevinci içinde buluşmaları açısından önem arz etmektedir.

Cuma namazı akıllı ve ergenlik çağına gelmiş Müslüman erkeklerin Cuma günü öğle namazı vaktinde yerine getirmeleri gereken toplu bir ibadettir. Bu namazın farziyeti Kitap ve sünnet ile sabittir. Allah Rasûlü, Cuma namazını kılan kişinin kazanacağı ecirleri geniş ölçüde açıklamıştır.

1. Farziyeti

İslam âlimleri Cuma namazının belirli şartları taşıyan kişilere farz-ı ayn olduğunu söylemişlerdir. Cuma namazı, "*Ey iman edenler, **Cuma** günü namaz için çağrı yapıldığı zaman hemen Allah'ı zikretmeye koşun ve alış verişi bırakın...*"¹²² âyeti ile kesin bir şekilde emredilmiştir.

Cemaatle kılınması gereken Cuma namazının kimlere farz olduğu ile alakalı çok sayıda hadis mevcuttur. Her ne kadar bir hadisinde Hz. Peygamber "*Ezanı her işitene **Cuma***

¹²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 311. (Şuayb el-Arnaûd hadisin isnâdının zayıf olduğunu belirtmiştir.)

¹²¹ Hz. Peygamber, henüz Medine'ye hicret etmeden önce oradaki Müslümanlar, sayıları artmaya başlayınca ehl-i kitabın haftalık toplantı ve ibadet günlerinin bulunduğunu göz önüne alıp yaptıklarını müzakereler sonucunda kendileri için de böyle bir gün olarak haftanın altıncı gününü seçmişlerdir. Bundan sonra Es'ad b. Zürâre kendilerine Cuma namazını kıldirmaya başlamıştır.

İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, II, 355.

¹²² el-Cum'a 62/9.

farzdır."¹²³ buyurmuşsa da Cuma'nın bir kimseye farz olabilmesi için gereken şartları şöyle sıralamak mümkündür:

a. Hürriyet: İslam âlimleri, hadislerle dayanarak hür olmayan kimselerin, yani köle ve esirlerin Cuma namazı ile yükümlü olmadıklarına hükmetmişlerdir. Şu hadis-i şerifte bu durum açıkça görülmektedir: "**Cuma namazı, dört kişi hariç geri kalan her Müslüman üzerine cemaatle yerine getirmesi gereken bir haktır. Cuma'dan istisna edilen bu dört kişi şunlardır: Köle, kadın, çocuk ve hasta.**"¹²⁴

b. Erkek Olmak: Cuma namazı erkeklerin yerine getirmesi gereken bir ibadet olup kadınlara farz değildir: "...Cuma'dan istisna edilen bu dört kişi şunlardır: Köle, **kadın**, çocuk ve hasta."¹²⁵

c. Ergenlik Çağına Gelmiş Olmak: Ergenlik dönemi kişinin iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış tam anlamıyla ayırt edebildiği dönemdir. Bu sebeple bu dönemden önceki çocukların Cuma namazı kılması istenmemiştir. Yukarıdaki hadisten başka Hz. Peygamber'in şu sözü de bu şartı ortaya koymaktadır: "*Ergenliğe giren her erkeğe **Cuma**'ya gitmek farzdır...*"¹²⁶

d. Mazeretsiz Olmak: Bazı durumlarda kişiden Cuma namazı düşmektedir. Bunlar arasında namaza gitmeye engel olacak kadar hastalık veya yaşlılık sayılabilir. Allah Rasûlü; "**Cuma, geceleyin ailesine dönebilen herkese farzdır.**" buyurmuştur.¹²⁷

Kimlerin Cuma namazını kılmakla emrolunduklarını belirten Hz. Peygamber, bu şartları taşımakla beraber Cuma'yı kılmayıp ihmal edenleri de sert bir şekilde uyarmaktadır: "*Bazı kimseler **Cuma** namazını terk etmekten ya vazgeçerler veya Allah Teâlâ onların kalplerini mühürler de gafillerden olurlar.*"¹²⁸

Hz. Peygamber, Cuma'nın ibadet günü olduğu bilincinden uzak insanların Cuma namazını terk etmekle büyük bir günaha girdiklerini "*Kim zaruret dışında **Cuma** namazını terk ederse, silinmeyen ve değiştirilmeyecek olan bir kitaba münafık yazılır.*" hadisiyle

¹²³ Ebû Dâvûd, Salât 212.

¹²⁴ Ebû Dâvûd, Salât 215.

¹²⁵ a.g.y.

¹²⁶ Ebû Dâvûd, Tahâret 129; Nesâî, Cum'a 2.

¹²⁷ Tirmizî, Salât 360.

¹²⁸ Müslim, Cum'a 40; İbn Mâce, Mesâcid 17; Nesâî, Cum'a 2.

anlatmaktadır.¹²⁹ Hatta diğer bir hadis-i şerifte peş peşe üç Cuma namazını terk eden kimsenin İslam'ı elinin tersiyle ardına itmiş olacağı belirtilmektedir.¹³⁰

Allah Rasûlü, Cuma namazının gerekliliğini inkar ederek terk edenlerin diğer ibadetlerinin de kabul edilmeyeceğini söyleyerek, bu kimseler hakkında bedduada bulunmuş ve onları tevbe etmeye davet etmiştir. Onun sahabeye hitaben yaptığı konuşma şöyledir: "*Ey insanlar! ...Bilesiniz Allah, benim içinde bulunduğum şu makamda, şu günde, şu ayda, bu yıldan kıyâmete kadar devam etmek üzere Cuma namazını farz kıldı. Kim bunu, benim sağlığımda veya ölümümden sonra adil veya zalim bir imam oldukça, küçük görerek veya inkar ederek terk edecek olursa Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin, işine bereket vermesin. Haberiniz olsun! O kimsenin tevbe etmedikçe ne namazı, ne zekâtı, ne hacı, ne orucu, ne de makbul bir iyiliği vardır. Kim de tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. Haberiniz olsun!...*"¹³¹

"İnsanlara imamlık yapmak üzere bir kişiyi görevlendirdikten sonra Cuma'ya iştirak etmeyenlerin evlerini yakmak isterdim." buyuran¹³² Allah Rasûlü, Cuma namazından yüz çeviren kimsenin cennetten ve cennet ehlinden yüz çevirmiş olacağını söylemiştir.¹³³

Dinimizde Cuma namazının farziyetinin inkarı veya terki şöyle dursun, bu namazı geciktirmek bile kınanmıştır. Bir hadis-i şerifte "*Cuma namazına gelip imama tabi olun. Cennetlik kimse Cuma'ya geç kalırsa cennete girişte de sona bırakılır.*" buyrulmuştur.¹³⁴

Cuma namazını terk etmek için geçerli bir mazeretin bulunması gerekir. Ticaret ve alışveriş yeterli bir mazeret kabul edilmemektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de, bir ticaret kervanını karşılamak üzere hutbe verirken Hz. Peygamber'i terk ederek ticarete koşan kişiler kınanmakta ve onlar hakkında "*Bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona gittiler ve seni ayakta bıraktılar. De ki: "Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."* buyrulmaktadır.¹³⁵

¹²⁹ Şâfiî, *Müsned*, I, 70.

¹³⁰ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, V, 102.

¹³¹ İbn Mâce, *Salât* 78.

¹³² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, I, 480; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 449.

¹³³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 10. Şuayb el-Arnaûd hadis inşâdının zayıf olduğunu söylemiştir.

¹³⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 15; Taberânî, *el-Mu'cemu's-sağir*, I, 216.

¹³⁵ el-Cum'a 62/11.

Hiz. Peygamber, Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimsenin Cuma namazına koşması gerektiğini, eğence ve ticaret nedeniyle Cumadan yüz  evirenden Allah'ın da yüz çevireceğini belirtmiştir.¹³⁶

şüphesiz ki, önemi hadislerde geniş bir şekilde ele alınan ve terk edilmesi halinde büyük ceza verilen Cuma namazının telafisi mümkün değildir. Fakat ahiretteki yüklerini hafifletmek maksadıyla bu ibadeti terk edenler için bir kef ret tayin edilmiştir. Hiz. Peygamber, "**Cuma** namazını özürsüz olarak kim terk edecek olursa bir din r para tasadduk etsin, (bu kadar) bulamazsa, yarım dinar tasadduk etsin." buyurarak özürsüz bir şekilde Cuma'yı kılmayan kişinin günahının affı için bir miktar para infak etmesi gerektiğini belirtmiştir.¹³⁷

Belli şartları taşıyan her Müslümana zorunlu bir ibadet olan Cuma namazının ancak bayramın Cuma gününe denk gelmesi halinde –Cuma günü zaten Müslümanların bayramı sayıldığı için- kılınmamasına ruhsat verilmiştir. Bununla beraber Hiz. Peygamber tarafından yine de eda edilmiştir. Allah Ras l , "*şu gününüzde iki bayram bir araya geldi. Dileyene (bayram) Cuma için de yeterlidir. Ancak biz, Cuma namazını da kılacağız.*" buyurmuştur.¹³⁸

2. Fazileti

İslam dininde Cuma namazı o denli büyük bir ibadet kabul edilmiştir ki, bu namaz için camiye erken gitmek, imama yakın oturmak bile ayrı bir fazilet sayılmıştır.

Bir hadis-i şerifte Cuma namazı için camiye erken giden kimselerin kurban sevabı alacağı şu c mlerle belirtilmektedir: "*Kim Cuma günü cenabet g sl  ile g s l yapar, sonra Cumaya giderse sanki bir deve kurban etmiş gibi (sevaba n il) olur. Kim ikinci saatte giderse bir sığır kurban etmiş gibi (sevaba n il) olur. Kim    nc  saat giderse boynuzlu bir davar kurban etmiş gibi (sevaba n il) olur. Kim dördüncü saat giderse bir tavuk kurban etmiş gibi (sevaba n il) olur. Kim beşinci saatte giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi (sevaba n il) olur. İmam (hutbeye)  ıkınca melekler hazır olur, zikri dinlerler.*"¹³⁹

Hiz. Peygamber, benzer bir hadisinde Cuma günü insanları namaza geliş sırasına göre kaydetmek üzere özel meleklerin görevlendirildiğini söylemektedir: "**Cuma günü gelince, mescidin her bir kapısı üzerinde melekler yer alır. İnsanları mertebelerine göre yazarlar. Bu**

¹³⁶ Taber n , *el-Mu'cemu'l-evsat*, VII, 218.

¹³⁷ İbn M ce, İk met 93; Eb  D v d, Sal t 211; Nes i, Kef ret 3.

¹³⁸ İbn M ce, İk met 166; Eb  D v d, Sal t 217.

¹³⁹ M lik b. Enes, *Muvatta*, Cum'a 1; Buh r , Cum'a 4,19; Müslim, Cum'a 10; İbn M ce, İk met 82; Eb  D v d, Tah ret 129; Tirmiz , Sal t 358; Nes i, Cum'a 14.

mertebeler önce geliş sırasına göredir. İmam minbere çıktığı zaman defteri kapatılır, hutbeyi dinlerler. Namaza erken gelen, bir deve tasadduk etmiş gibidir. Ondan sonra gelenler bir sığır tasadduk etmiş gibidir. Onu takiben gelenler bir koyun tasadduk etmiş gibidir." Hadise şu ziyadede bulunulmuştur: *"Bundan sonra gelen kimse, artık yalnız namaz sevabını almak için gelmiş olur."*¹⁴⁰

Cuma namazı kılmak üzere camiye erken gitmenin kişiye kurban sevabı kazandıracağını belirten Allah Rasûlü, atılan her bir adım karşılığında bir yıllık ibadet sevabı alınacağını ifade etmektedir: *"Kim (Cuma günü) gusleder ve yıkanır, erkenden (mescide) gider ve hutbenin başına yetişirse, yürür ve binmezse, imama yakın durur, dinler, mâlâyânî söz etmezse ona her bir adım için bir yıllık amelin oruçları ve namazlarıyla sevabı yazılır."*¹⁴¹

Hiz. Ali Kûfe'de hutbe verirken minberden şöyle seslenmiştir: *"Cuma günü olunca şeytan çarşı ve pazara erkenden bayraklarıyla gider, insanlara binbir engel çıkararak mâni olmaya, onları Cuma'dan (hiç olmazsa) geciktirmeye çalışır. Melekler de erkenden gidip mescidin kapılarına dururlar. Gelenleri birinci saatte gelenler, ikinci saatte gelenler diye yazarlar. Bu hâl imam (hutbeye) çıkıncaya kadar devam eder. Kişi mescitte, imama görüp, dinleyebileceği bir yere oturup, can kulağıyla dinledi ve konuşmadı mı, kendisine iki kat sevap vardır. Kişi uzakta kalır ve imama dinleyemeyeceği bir yere oturur, sessiz durur ve konuşmazsa bir hisse sevap alır. Eğer, imama görüp dinleyebileceği bir yere oturur fakat boş konuşma yapar, sessiz kalmazsa ona iki hisse vebal yazılır. Eğer, dinleme ve görme imkanı olmayan bir yere oturur, boş konuşur ve sessiz kalmazsa, ona bir hisse vebal vardır. Kim de yanındaki arkadaşına Cuma günü "sus!" derse boş konuşmuş olur. Kim de boş konuşur ise, o Cuma'daki sevaptan nasipsiz kalır."* Hiz. Ali konuşmasının sonunda *"Ben bunu Rasûlullah'tan (s.a.) işittim."*¹⁴²

İnsanların ahirette Allah'a yakınlıklarının da Cuma namazına geliş sıralarına göre olacağı vurgulanmaktadır. Abdullah b. Mes'ud Cuma namazına gitmiş, mescitte kendinden önce üç kişinin geldiğini görünce; *"Ben dört kişinin dördüncüsüyüm, dördüncü de (rahmet-i ilahiyeden) uzak değildir"* demiş ve açıklamıştır: *"Ben Rasûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu"*

¹⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 272.

¹⁴¹ Buhârî, Cum'a 6; İbn Mâce, İkamet 80; Ebû Dâvûd, Tahâret 129; Tirmizî, Salât 356; Nesâî, Cum'a 12.

¹⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 93; Ebû Dâvûd, Salât 209.

işittim: "*Kıyâmet günü insanlar, Cuma namazına geliş sıralarına göre Allah'a yakınlık kazanacaklardır. Birinci, ikinci, üçüncü.. şeklinde.*"¹⁴³

Hiz. Peygamber, Müslümanlar için her Cuma gününde hac ve umre imkanı bulunduğunu, hacın Cuma namazı için yola çıkmak, umrenin ise Cuma namazından sonra ikindiye bekleme olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁴ Çünkü Cuma namazında tıpkı hac ibadetinde olduğu gibi cemaat halinde namaz kılınır, Allah'a ibadet edilir, dualar ve şükürler O'na yöneltilir. Yine kaynaklarda "**Cuma** (namazı) fakirlerin haccıdır." şeklinde bir hadis yer almaktadır.¹⁴⁵ Bu namaz elbette ki, hac ibadetinin yerini tutmayacak, kişiden hac sorumluluğunu düşürmeyecektir. Fakat tam anlamıyla eda edilen bir Cuma namazı, kılan kimseye hac ibadetini yerine getirmişçesine sevap kazandıracaktır.

3. Bir Sonraki Cumaya Kadar İşlenecek Günahlara Kefâret Olması

Cuma günü, günlük işlerini terk ederek camiye gidip Cuma namazını kılanlar için hadislerde çok sayıda güzelliklerden bahsedilmektedir. Bunlardan biri bu namazın bir sonraki Cumaya kadar işlenecek günahların affına vesile olmasıdır.

Allah Rasûlü bir hadisinde "**Cuma** günü, kim güzelce yıkanır, mükemmelce temizliğini yapar, iyi elbiselerini giyer, ailesinin kokusundan Allah'ın takdir ettiğini sürünür, sonra da Cuma namazına gider, camide boş söz etmez, oturan iki kişinin arasına girmezse, o Cuma ile önceki Cuma arasındaki (küçük günahları) affedilir." buyurmuştur.¹⁴⁶

Bazı rivâyetlerde Cuma namazının işlenen hatalara kefâret olabilmesi, zor olmayan birtakım şartlara bağlanmıştır. Bunun için bu günde gusletmek, hutbe sırasında imâmı sessizce dinlemek, kimseye eziyet vermemek yeterlidir. Hiz. Peygamber konuyla ilgili olarak; "**Cuma** namazına üç (grup) insan katılır: Kişi vardır, namaza katılır, boş konuşma yapar. Bunun namazdan hissesi, o konuşmasıdır. Kişi vardır, namaza gelir dua eder. Bu kimse Allah'a duada bulunmuştur, Allah dilerse onun istediğini hemen verir, dilerse vermez. Kişi vardır, namaza gelir sadece dinler ve sükût eder, mü'minlerin arasını yararak geçmez, kimseye ezâ vermez. Onun bu namazı, geçen **Cuma**'ya ve fazladan da üç güne kadar

¹⁴³ İbn Mâce, Salât 82.

¹⁴⁴ Beyhakî, Sünen, III, 241.

¹⁴⁵ Kudâ'î, Müsnedü's-Şihâb, I, 81.

¹⁴⁶ İbn Mâce, Sıyâm 37; Ebû Dâvûd, Tahâret 129; Nesâî, Sıyâm 70.

(günahlarına) kefârettir. Bu hal Cenâb-ı Hakk'ın şu sözüne binâendir: "Kim bir hayır yaparsa bu kendisinden on misliyle kabul edilir"¹⁴⁷ buyurmuştur.¹⁴⁸

Evet, Cuma namazı haftaları birbirine bağlar ve insanları Allah'a yaklaşabilecekleri bir yere yükseltir. "*Beş vakit namaz, bir **Cuma** namazı diğer Cuma namazına, bir Ramazan diğer Ramazana hep kefârettirler. Büyük günah işlenmedikçe aralarındaki günahları affettirirler.*"¹⁴⁹ hadisinde de görüldüğü gibi Allah Rasûlü; günü, haftayı ve seneyi belli bölümlere ayırarak; o bölümlerde eda edilen ibadetlerin, ibadetsiz geçen diğer bölümlerini nurlandırdığını ifade etmektedir.

D. Cuma Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hz. Peygamber Müslümanların ibadet günü olan Cuma günü için onlara bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Onun Cuma günü yapılmasını önerdiği işler; oruç tutmak, Cuma gecesi namaz kılmak, sadaka vermek, dua etmek, salâvat getirmek, tevbe etmek, boy abdesti almak, misvak kullanmak, güzel koku sürünmek, güzel giyinmek, sabah namazını cemaatle kılmak, hasta ziyaret etmek, cenazeye katılmak, nikaha şahitlik etmek, öğle yemeğini Cuma namazından sonra yemek ve hadlerin bu günde uygulanmasıdır.

1. Oruç Tutmak

Dinimize göre haftanın her gününde ibadet edilebilmekle birlikte, Cuma günü ayrıca Müslümanların ibadet günü kabul edilmiştir. Bu günü iyi değerlendirebilmek adına yapılabilecek bir ibadet oruçtur. Allah Rasûlü bu günü çoğunlukla oruçlu geçirmiştir. İbn Mes'ud "*Rasûlullah'ı (s.a.) **Cuma** günü oruçlu değilken gördüğüm nâdirdir.*" demiştir.¹⁵⁰

Hz. Peygamber, Cuma günü tutulan orucun sevap cihetiyle büyüklüğünü ifade etmek için "*Kim **Cuma** gününü oruçlu geçirirse Allah o kimse için ahiret günlerinden –dünya günlerine benzemeyen- on gün takdir eder.*" buyurmuştur.¹⁵¹ "*Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.*"¹⁵² âyet-i kerimesi hatırlandığında bu orucun on bin yıllık bir oruca denk kabul edildiği veya kişinin cennetteki ömrünü bereketlendirdiği sonucu çıkarılabilir.

¹⁴⁷ el-En'âm 6/160.

¹⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 406; Ebû Dâvûd, *Salât* 235.

¹⁴⁹ Müslim, *Tahâret* 5; İbn Mâce, *Tahâret* 106; Tirmizî, *Salât* 160.

¹⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 406; Tirmizî, *Savm* 41; Nesâî, *Sıyâm* 70.

¹⁵¹ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 393.

¹⁵² el-Hacc 22/47.

“Çarşamba, Perşembe ve **Cuma** günü oruç tutan kimse için Allah cennette içinden dışı, dışından da içi görünen bir köşk bina eder.” buyuran¹⁵³ Allah Rasûlü bir başka hadisinde daha detaylı bilgi sunarak bu köşkün inci, yakut ve zebercetten yapıldığını, ayrıca bu kimsenin cehennemden berat ettirildiğini söylemektedir.¹⁵⁴ Ümmü Seleme, Hz. Peygamber’in kendisine her ayın evvelinde Pazartesi, Perşembe ve Cuma olmak üzere üç gün oruç tutmasını emrettiğini söylemiştir.¹⁵⁵

Görüldüğü gibi Cuma günlerini oruçla değerlendirmek, çeşitli mükâfatlar kazandırmaktadır. Ayın her Cuma gününde oruçlu bulunmaya güç yetiremeyenler için, en azından her hicri ayın ilk Cuma gününü oruçlu geçirmeleri tavsiye edilmiştir.

2. Cuma Gecesi Namaz Kılmak

Hz. Peygamber, Ali b. Ebû Tâlib'e Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gecenin son üçte birinde, bu mümkün değilse yarısında, bu da mümkün değilse ilk üçte birinde kalkıp namaz kılmasını tavsiye etmiştir. Kılınacak dört rekâtlık bu namazda okunacak sûreleri de kendisi söylemiştir.

Hadisin konu ile ilgili kısmı şöyledir: “...**Cuma gecesi** (Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece) olunca, gecenin son üçte birinde kalkabilirsen kalk. Çünkü o an (meleklerin de hazır bulunduğu) meşhud bir andır... Eğer o vakitte kalkamazsan gecenin ortasında kalk. Bunda da muvaffak olamazsan gecenin evvelinde kalk. Dört rekât namaz kıl. Birinci rekâtta Fâtiha ile Yâsin Sûresi'ni oku, ikinci rekâtta Fâtiha ile Duhân Sûresi'ni oku, üçüncü rekâtta Fâtiha ile Secde Sûresi'ni oku, dördüncü rekâtta Fatiha ile Tebâreke'l-Mufasssal'ı oku. Teşehhüdü bitirdiğin zaman Allah'a hamd et, Allah'a senâyı da güzel yap, bana ve diğer peygamberlere salât oku...”¹⁵⁶

Cuma gecesi, yapılan duaların reddedilmediği bir gecedir. Bu vakitte kılınan namaz ve okunan Kur'ân-ı Kerîm ile Allah'a sunulan dileklerin kabulü de hızlanacaktır. Nitekim Hz. Ali, Allah Rasûlü'nün tavsiyesini yerine getirdikten sonra duasının gerçekleştiğini söylemiştir.¹⁵⁷

¹⁵³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, VIII, 250.

¹⁵⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, I, 87.

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 310. Şuayb el-Arnaûd, hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

¹⁵⁶ Tirmizî, *Da'avât* 125.

¹⁵⁷ Bkz. s. 33, 34..

3. Sadaka Vermek

Müslümanların haftalık bayramı sayılan Cuma günü yoksul ve kimsesizleri sevindirmek, sahip olduğumuz nimetleri onlarla paylaşmak çok önemlidir. Cuma namazı toplumdaki fakirlerin tespitine yardımcı olmaktadır. Camide bir araya gelen insanlar, tanımadıkları ihtiyaç sahiplerinden haberdar olmaktadır.

“**Cuma** günü iyilikler kat kat artırılır.” buyuran¹⁵⁸ Hz. Peygamber, Çarşamba, Perşembe ve Cuma günlerinin oruçlu geçirilmesinden sonra Cuma günü sadaka verilmesi halinde kişinin hatalarının bağışlanacağını, dünyaya geldiği günkü gibi günahlarından arınacağını haber vermektedir.¹⁵⁹

Hz. Peygamber'den bu müjdeyi alan sahabe, yapmak istedikleri infakı bu güne getirmeye özen göstermişlerdir. Hadislerde ihtiyar bir kadının her Cuma, namazdan çıkan Müslümanlara yemek pişirip dağıttığı anlatılmaktadır. Kadının özellikle infak etmek için Cumayı seçmesi bu günün sadaka vermek için iyi bir fırsat olduğunu hatırlatmaktadır.

Sehl b. Sa'd anlatmaktadır: "*Biz **Cuma** günü olunca sevinirdik. Çünkü bizim yaşlı bir kadın akrabamız vardı. Pazı kökü bulur, tencereye koyar, üzerine de arpa öğütüp ilavede bulunurdu. Vallahi, bunun içinde ne kuyruk yağı ne de iç yağı olurdu. **Cuma** namazını kıldık mı, mescitten ayrılır, o ihtiyar kadına selam verip hanesine girerdik. O da sözü edilen yemeği önümüze koyardı. İşte bu sebeple biz **Cuma** olunca sevinirdik.*"¹⁶⁰

4. Dua Etmek

İçinde dualara mutlaka karşılık verilen bir saatin bulunduğu Cuma günü Allah Rasûlü'nün bizzat yapıp, yapılmasını tavsiye ettiği bir iş de dua etmektir. Hz. Peygamber, bir hutbe sırasında elini açıp Allah'tan dilekte bulunmuş ve daha elini indirmeden duasına cevap verilmiştir.

Konuyla ilgili olarak Enes b. Mâlik şunları anlatmaktadır: "*İnsanlar kıtlığa maruz kaldılar. Rasûlullah (s.a.) bir **Cuma** günü hutbe verirken bir bedevi kalkıp "Ey Allah'ın Rasûlü, malımız helâk oldu, bizim için Allah'a dua ediver!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ellerini kaldırdı. Biz gökte bir tek bulut göremiyorduk. Nefsim elinde olan Zât'a yemin olsun,*

¹⁵⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, VIII, 40.

¹⁵⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, XII, 347; Beyhakî, *Sünen*, IV, 295.

¹⁶⁰ Buhârî, Et'ime 17, Cum'a 40, 41, Hars 21, İsti'zân 16, 39; Müslim, Cum'a 30, 32.

daha ellerini geri çekmeden, semada dağlar gibi bulutlar belirdi. Derken daha minberden inmemiştii ki, sakalından yağmur damlaları dökölmeye başladı. O gün, ertesi güne kadar yağmur yağdı. Daha sonraki gün de yağdı, onu takip eden gün de yağdı, hatta müteakip Cuma'ya kadar yağış devam etti. Öyle ki, o bedevi veya bir başkası kalkıp; "Ey Allah'ın Rasûlü, binalarımız yıkıldı, mallarımız suda boğuldu, bizim için Allah'a dua ediver (artık yağmur kesilsin)." dedi. Rasûlullah (s.a.) ellerini kaldırarak; "Allahım (yağmur) etrafımıza yağdır, üzerimize yağmasın!" diye dua etti. Eliyle hangi istikametteki buluta işaret etti ise, bulutlar orada açıldı. Bütün Medine buluttan temizlendi." Hadisin diğeri bir rivâyetinde Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Allahım, (yağmur) etrafımıza yağsın, üzerimize değil! Allahım, dağların ve tepelerin üzerine, vadilerin içine ağaç biten yerlere dolsun!" Hz. Enes der ki: "Bulut hemen çekildi, biz de çıkıp güneşte yürüdük."¹⁶¹

Hız. Peygamber'in Cuma namazının ardından da dua ettiğı bilinmektedir. O bu vakitte kabir azabından, cehennem azabından, gizli açık fitnelerden ve tek gözlü yalancının şerrinden Allah'a sığınmıştır.¹⁶²

Allah Rasûlü, Cuma gecesi dua edilmesini öğütlerken dileklerin Allah'a nasıl sunulması gerektiğini de kendi cümleleriyle belirtmiştir. Ali b. Ebû Tâlib Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlerken zorlandığını, âyetleri hafızasında tutamadığını söyleyince, O Cuma gecesi kalkıp dua etmesini tavsiye etmiştir. Bunu uygulayan Hz. Ali birkaç hafta sonra Hz. Peygamber'e gelerek, artık âyetleri ve hadisleri daha kolay ezberlediğini, bir harfini bile unutmadığını söylemiştir.¹⁶³

Cuma günü halis bir niyet ile Hakk'a uzanan eller geri çevrilmeyecektir. Duaların kabul edilme ihtimalinin kuvvetli olduğı Cuma gecesini ve Cuma namazı vaktini duayla geçirmekte yarar vardır.

5. Salâvat Getirmek

Cuma günü ve Cuma gecesi Hz. Peygamber'e salâvat getirmenin sevap ve fazileti büyüktür. Çünkü Allah Teâlâ, Onun hürmetine hem dünyevi hem uhrevi hayırları Müslümanlara bahşetmiştir.

¹⁶¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, İstiskâ 3; Buhârî, Cum'a 34, 35, Da'avât 24; Müslim, İstiskâ 9; Ebû Dâvûd, Salât 260; Nesâî, İstiskâ 1, 17, 18.

¹⁶² Abd b. Humeyd, *Müsned*, I, 234.

¹⁶³ Tirmizî, Da'avât 125.

H. Peygamber, Müslümanlardan Cuma günü kendisi için çokça salât-u selam getirilmesini istemiş ve salâvatların kendisine o gün ulaştırılacağına garantisini vermiştir: “**Cuma** günü bana salâvatı çok okuyun. Çünkü o gün okunan salâvatlar meşhuddur, melekler ona şahidlik ederler. Bana salâvat okuyan hiç kimse yoktur ki, o daha okumasını bitirmeden salâvatı bana ulaştırılmamış olsun...”¹⁶⁴

Kıyametin Cuma günü kopacağını haber veren rivâyette –kıyametin dehşetinden korunmak için olsa gerek- Allah Rasûlü kendisine çokça salâvat getirilmesini tavsiye etmiştir: “...O gün (**Cuma** günü) bana salâvatı çok okuyun. Zira salâvatlarınız bana arz edilir!” Orada bulunanlar “Salâvatlarımız size nasıl arz edilir? Siz çürümüş olacaksınız!” deyince Hz. Peygamber; “Allah Teâlâ, arza peygamberlerin cesetlerini yemeyi haram kıldı!” buyurmuştur.¹⁶⁵

Ca’fer b. Muhammed Perşembe günü ikinci vaktinde, Allah tarafından yeryüzüne indirilen meleklerin, ellerindeki altın kalemlerle yaldızlı kağıtlara Hz. Peygamber’e (okunan) salavatları yazdıklarını ve bu durumun Cuma günü güneş batıncaya kadar devam ettiğini söylemiştir.¹⁶⁶

Allah Rasûlü kendisine salât-u selam getiren kimselerin ahirette yardımcısı olacağını, şefaât konusunda önceliği onlara vereceğini belirtmektedir: “**Cuma** günü ve Cuma gecesı bana çokça salâvat getirin. Böyle yapan kimsenin ahirette şahidi ve şefaâtçısı olurum.”¹⁶⁷

Cuma günü salâvat getirmek hem dünya hem de ahirete ait ihtiyaçların giderilmesine, ümmet olarak Ona yakınlaşmaya vesiledir. Hz. Peygamber, “Sizin kıyamet günü bana en yakınınız, dünyadayken bana en çok salâvat getireninizdir. Bana **Cuma** günü ve Cuma gecesı salâvat getiren kimsenin Allah, yetmiş ahiret hayatına ait, otuzu da dünya hayatına ait olmak üzere yüz ihtiyacını giderir. Sonra Allah, okunan salâvatları bana ulaştırması için bir melek görevlendirir. Size gönderilen hediyelerin ulaşması gibi, salâvat okuyan kişinin ismi ve nesebi de bana haber verilir, ben onu beyaz bir sayfaya kaydederim.” buyurmuştur.¹⁶⁸

Özetle Cuma günü Müslümanlar Hz. Peygamber’e salât-u selamı artırmalıdır. Bununla beraber Onu daha yakından tanımak için hayatını anlatan eserleri okumalı, yaşayışını örnek almalıdırlar.

¹⁶⁴ İbn Mâce, Cenâiz 65.

¹⁶⁵ İbn Mâce, İkâmet 79; Ebû Dâvûd, Salât 207; Nesâî, Cum’a 5.

¹⁶⁶ Beyhakî, Şuabu’l-îmân, III, 112.

¹⁶⁷ Beyhakî, a.g.e., III, 110.

¹⁶⁸ Beyhakî, a.g.e., III, 111.

6. Tевbe Etmek

Hз. Peygamber Mўslўmanlarы Cuma gўnў gўnahlarından tevbe etmeye davet etmekte ve bu gўn oēle namazından sonra Allah'a istiēfarda bulunulmasını önermektedir: *"Cuma gўnў oēle namazından önce ўç defa "Eстаēfirullahellezi lā ilāhe illa hu ve etўbu ileyh (Kendisinden başka ilah olmayan Allah'tan baēışlanma diler, ona tevbe ederim.)" diyen kimsenin deniz kўpўēunden daha fazla bile olsa gўnahları affedilir."*¹⁶⁹

Gўnahlara hayat hakkы tanınmasını istemeyen İslam dini, her gўn tevbe istiēfarda bulunmayanlar iēin Pazartesi ve Perşembe olmak ўzere haftada iki defa, bunu da ihmal edenler iēin hiē deēilse haftada bir (Cuma gўnў) pişmanlık duyarak Allah'a yўnelmelerini oēўtlemektedir.

7. Boy Abdesti Almak

Boy abdesti, diēer adıyla gusўl bўtўn vўcudun su ile yıkanmasıyla yapılan bir temizlik işlemidir. İbadet ve bayram gўnў olması hasebiyle Cuma gўnў boy abdesti almak tavsiye edilmiştir.

Dinimizde ibadetleri yerine getirmek iēin temizlik şartı aranmaktadır. Cuma namazы gibi toplu bir şekilde eda edilen bir ibadet iēin bўyle bir temizlik daha önemli bir hal almaktadır. Hз. Aіşe Allah Rasўlў'nўn dўrt şeyden dolayı guslettiēini sўylemekte ve bunları şўyle sıralamaktadır: Cenābet, **Cuma**, hacamat, olў yıkamak.¹⁷⁰

Guslў gerektiren bir durum olmasa da Cuma gўnў boy abdesti almak gerekli gўrўlmўştўr. İbn Abbas'a *"Halk, Rasўlullah'ın (s.a.); "Cuma gўnў yıkanın, boy abdesti de alın, cўnўp olmasanız dahi! Ayrıca koku da sўrўnўn!" buyurduēunu sўylўyorlar (ne dersiniz, doēru mudur)?"* diye sorulmўş, o *"Guslў emretmesi doērudur. Kokuya gelince, o hususta bir şey bilmiyorum!"* cevabını vermiştir.¹⁷¹

Konuyla ilgili diēer bir hadiste *"Her Mўslўman (en az) yedi gўnde bir kere yıkanmalıdır, bu gўn de **Cuma** olmalıdır."* buyrularak Cumanın temizlik gўnў olduēu vurgulanmıştır.¹⁷²

¹⁶⁹ Taberānī, *el-Mu'cemu'l-evsat*, VII, 356.

¹⁷⁰ Ebў Dāvūd, Cenāiz 39.

¹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Mўsneđ*, I, 265; Buhārī, Cum'a 6; Mўslim, Cum'a 8; Ebў Dāvūd, Tahāret 130.

¹⁷² Nesāī, Cum'a 8.

Hiz. Ömer'in bir Cuma günü mescitte hutbe verirken Hiz. Osman'ı gusûlsüz geldiği için uyarması, sahâbenin bu mevzudaki hassasiyetini göstermesi açısından önemlidir. Cuma günü hutbe verirken Osman b. Affan mescide girince, Hiz. Ömer minberden ona seslenmiştir: "*Vaktin farkında mısın, (niye Cumaya geciktin!)*" Hiz. Osman; "*Bugün meşguliyetim vardı. Eve gelir gelmez ezanı işittim. Abdest almanın dışında bir oyalanmam da olmadı!*" açıklamasında bulunmuştur. Hiz. Ömer; "*Abdest (le yetinmen de bir eksiklik). Biliyorsun, Rasûlullah (s.a.) bize gusletmeyi emretmişti.*" demiştir.¹⁷³ Hiz. Ömer'in oğlu Abdullah ihramlı olmadığı müddetçe Cuma namazına gusletmeden gitmemiş,¹⁷⁴ Ebû Hureyre de Allah Rasûlü'nün kendisine **Cuma** günü gusletmesini tavsiye ettiğini söylemiştir.¹⁷⁵

Cuma günü boy abdesti almanın mükâfatıyla ilgili olarak şu hadisler nakledilmektedir:

*"Kim (Cuma günü) gusleder ve yıkanırsa ...ona her bir adım için bir yıllık amelin oruçları ve namazlarıyla sevabı yazılır."*¹⁷⁶

*"Cuma günü, kim güzelce yıkanır, mükemmelce temizliğini yapar ... sonra da Cuma namazına giderse ... o Cuma ile önceki Cuma arasındaki (küçük günahları) affedilir."*¹⁷⁷

Cuma günü boy abdestinin emredilmesinin bir diğerk sebebi, bu günün Müslümanların bayramı olmasıdır. Zira bayramda –bir zorunluluk olmasa da- insanlar beden temizliğine itina gösterir, en temiz giysilerini giyinirler. Allah Rasûlü bununla ilgili olarak "*Bu (Cuma gününü) Allah mü'minler için (haftalık) bayram kılmıştır. Öyleyse kim Cuma'ya gelirse yıkansın...*" buyurmuştur.¹⁷⁸

Hiz. Peygamber, Medine civarındaki köylerden toz ve ter kokusu içinde Cumaya gelenleri de "*Bari bu gününüz için iyice yıkanıp temizlenseydiniz.*" diyerek ikaz etmiştir.¹⁷⁹

Cuma guslünün vacip kabul edildiği hadisler de bulunmaktadır. Hiz. Peygamber, akıllı ve ergenlik çağına gelmiş, yani kendisine Cuma namazı farz olan herkesin boy abdesti almasının bir gereklilik olduğunu ifade etmiştir:

¹⁷³ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Cum'a 1; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 15; Buhârî, Cum'a 2; Müslim, Mukaddime 7; Ebû Dâvûd, Tahâret 129.

¹⁷⁴ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Salât 17, Cum'a 8.

¹⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 229; Nesâî, Sıyâm 81.

¹⁷⁶ Buhârî, Cum'a 6; İbn Mâce, İkâmet 80; Ebû Dâvûd, Tahâret 129; Tirmizî, Salât 356; Nesâî, Cum'a 12.

¹⁷⁷ İbn Mâce, İkâmetu's-salât 83; Ebû Dâvûd, Tahâret 129.

¹⁷⁸ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, Tahâret 113; İbn Mâce, İkâmetu's-salât 83.

¹⁷⁹ Buhârî, Cum'a 13; Müslim, Cum'a 9.

"**Cuma** guslü bluğa ermiş olan herkese vaciptir..."¹⁸⁰

"Müslümanların **Cuma** günü yıkanmaları, üzerlerine hak olmuştur. Her biri ailesinin kokusundan sürünsün. (Koku) bulamazsa, su onun sürünme maddesi olsun. Yani hem yıkansın hem koku sürünsün, koku yoksa, artık su (yıkanma) ile yetinsin."¹⁸¹

Cuma guslünün ısrarla emredilmesinin sebebi camideki insanları rahatsız etmemek, bu ibadet gününü en verimli şekilde geçirmelerini sağlamaktır.

Bazı hadislerde Cuma guslü vacip olarak emredilirken diğer bir kısmında Hz. Peygamber, Cuma günü (namaz) için abdest almanın yeterli olduğunu söylemiş, ancak bununla birlikte boy abdestinin daha faziletli olduğunu belirtmiştir: "**Cuma** günü kim abdest alırsa bununla (o, sünneti yerine getirmiş, fazilete ermiş) olur. Bu güzel bir ameldir. Kim de guslederse (bilsin ki) gusl daha faziletlidir."¹⁸²

Sahabeden İbn Abbas, Allah Rasl'nün Cuma guslü üzerinde bu kadar durmasının nedenini insanların birbirlerine rahatsızlık vermesi olarak belirtmiş, bu emrin bir zorunluluktan kaynaklandığını, yoksa mutlak srette yapılması gereken bir farz olmadığını söylemiştir. Iraklılardan bir grup kimse İbn Abbas'a gelerek; "**Cuma** günü gusletmek vacip midir ne dersin" diye sorunca İbn Abbas şu açıklamayı yapmıştır: "(Farz değil), ancak temizliğe çok uygundur ve gusleden için pek hayırlıdır. Yıkanmayan zerine de vacip değildir. Ben size gusln nasıl başladığını anlatayım: "İnsanlar meşakkatli işler yapıyorlar ve yönlü elbiseler giyiyorlardı. alışmaları çoğunlukla sırtlarında yük taşımak şeklindeydi. Mescitler dardı ve tavan alaktı, üzeri hurma dallarıyla örtülmüş ardak şeklindeydi. Sıcak bir günde Raslullah (s.a.) (minbere) ıktı. Cemaat yn elbiselerin içinde terlemişti. (Terleri sebebiyle) onlardan çıkan kokular ortalığı sardı ve herkesi rahatsız etti. Koku Raslullah'a (s.a.) da ulaşınca "Ey insanlar, bu gün gelince yıkanın. Ayrıca herkes, bulabildiği en güzel kokuyu sürünsün!" buyurdu. Bilahare Cenab-ı Hakk'ın lütfu yetişti (bolluk arttı), herkes yönden başka elbiseler giydi, çalışmaları hafifledi, mescitler genişletildi. Birbirlerini rahatsız eden terlerin bir kısmı ortadan kalktı."¹⁸³

¹⁸⁰ Mlik b. Enes, *a.g.e.*, Cum'a 4; Buhr, Cum'a 2, 3, 12, Ezan 161, şehdt 18; Müslim, Cum'a 5; Eb Dvd, Tahret 129; Nesi, Cum'a 6, 8.

¹⁸¹ Tirmiz, Salt 381.

¹⁸² Eb Dvd, Tahret 130; Tirmiz, Salt 357; Nesi, Cum'a 9.

¹⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Msneğ*, I, 268; Eb Dvd, Tahret 129.

Gusül dışındaki diğer temizliğini de Allah Rasûlü, Cuma günü yapmaya özen göstermiştir. Cuma namazından önce bıyıklarını kısaltarak tırnaklarını kesmiştir.¹⁸⁴

8. Misvak Kullanmak

Misvak, Hz. Peygamber döneminde diş temizliği için kullanılan bir maddedir. Cuma günü gusletmeyi emreden hadislerde, bu günde diş temizliğinin gerekliliğine de dikkat çekmek için misvak kullanımı tavsiye edilmiştir.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: "**Cuma** guslü bûluğa eren herkese vaciptir. Misvaklanması ... da öyle."¹⁸⁵

Allah Rasûlü boy abdestinde olduğu gibi, Cuma günü misvak kullanma konusunda da bu günün bayram olduğunu hatırlatmaktadır: "**Bu (Cuma gününü) Allah mü'minler için (haftalık) bayram kılmıştır. Öyleyse ...misvak kullanmanız gerekir.**"¹⁸⁶

Diş temizliğinin emredilmesinin nedeni, gusülde olduğu gibi camide ibadetle meşgul olan cemaati rahatsız etmeme düşüncesidir.

9. Koku Sürünmek

Hadislerde Cuma günü güzelce yıkandıktan, diş temizliği yapıldıktan sonra koku sürünmeye yer verilmiştir. Koku sürünmesi tavsiye edilen kişiler öncelikle Cuma namazına giden erkeklerdir.

Cuma günü koku sürünmenin gusül kadar olmasa da bir gereklilik olduğu şu hadis-i şerif ile ifade edilmiştir: "**Cuma** guslü bûluğa eren herkese vaciptir. ...bulduğu takdirde koku sürünmesi de öyle."¹⁸⁷

Konuyla alakalı olarak bir hadiste ayrıca; "**Müslümanların her biri Cuma günü ...ailesinin kokusundan sürünsün. (Koku) bulamazsa, su onun sürünme maddesi olsun.**"

¹⁸⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, I, 257.

¹⁸⁵ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Cum'a 4; Buhârî, Cum'a 2, 3, 12, Ezan 161, Şehâdât 18; Müslim, Cum'a 5; Ebû Dâvûd, Tahâret 129; Nesâî, Cum'a 6, 8.

¹⁸⁶ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, Tahâret 113; İbn Mâce, İkâmetu's-salât 83.

¹⁸⁷ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, Cum'a 4; Buhârî, *a.g.y.*; Müslim, *a.g.y.*; Ebû Dâvûd, *a.g.y.*; Nesâî, *a.g.y.*

Yani hem yıkansın hem koku sürünsün, koku yoksa, artık, su (yikanma) ile yetinsin." buyrulmuştur.¹⁸⁸

Allah Rasûlü –insanları rahatsız etmeme hikmetine binâen olsa gerek- Cuma günü koku sürünüldüğü takdirde alınacak mükafatı hatırlatarak ümmetinin erkeklerini bu konuda teşvik etmektedir: "**Cuma günü, kim ...ailesinin kokusundan Allah'ın takdir ettiğini sürünür, sonra da Cuma namazına giderse ... o Cuma ile önceki Cuma arasındaki (küçük günahları) affedilir.**"¹⁸⁹

İbn Ömer'in ihramlı olmadıkça yağlanıp kokulanmadan Cumaya gitmediği nakledilmektedir.¹⁹⁰

Yukarıdaki hadislerin yanında Cuma günü koku sürünme konusunda bir kesinlik ifade etmeyen hadisler de bulunmaktadır. Konu İbn Abbas'a sorulunca "Rasûlullah'ın (s.a.) *guslü emrettiği doğrudur. Kokuya gelince, o hususta bir şey bilmiyorum!*" cevabını vermiştir.¹⁹¹

İbn Abbas'ın naklindeki belirsizliğe rağmen, önceki rivâyetlere bakarak erkeklerin bu günde koku sürünmelerinin güzel bir davranış olacağı söylenebilir.

10. Güzel Giyinmek

Önceki bölümlerde Cuma günleri vücut temizliği üzerinde durulmuştu. Temiz kıyafet giyilmediği müddetçe beden temizliğinin yarım kalacağı açıktır. Özellikle de bayram günlerinde temiz ve güzel giyinme daha bir önemlidir. Bu sebeple Allah Rasûlü; "*Günlük iş kıyafetinizden başka bir de Cuma takımınız olsa ne kaybedersiniz?*" buyurarak çevresindeki insanlara Cuma günü giymek üzere yeni bir kıyafet edinmelerini önermiştir.¹⁹² Bizzat kendisinin de sadece bayramlarda ve Cuma günleri giymek üzere özel bir elbise bulundurduğu nakledilmektedir.¹⁹³

Cuma günü yapılacak tam bir temizlik (beden ve elbise temizliği) ve bakımın ardından Cuma namazını kılmakla elde edilecek mükafatı hatırlatmak açısından konuyla ilgili hadisi

¹⁸⁸ Tirmizî, Salât 381.

¹⁸⁹ İbn Mâce, İkâmetu's-salât 83; Ebû Dâvûd, Tahâret 129.

¹⁹⁰ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Cum'a 17.

¹⁹¹ Buhârî, Cum'a 6; Müslim, Cum'a 8; Ebû Dâvûd, Tahâret 130.

¹⁹² Mâlik b. Enes, *a.g.y.*; İbn Mâce, İkâmetu's-salât 83; Ebû Dâvûd, Salât 219.

¹⁹³ İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 132. Hadisin isnâdı zayıftır.

tekrarlamak yerinde olacaktır: “**Cuma** günü, kim ...iyi elbiselerini giyer ...sonra da **Cuma** namazına giderse ... o **Cuma** ile önceki **Cuma** arasındaki (küçük günahları) affedilir.”¹⁹⁴

11. Sabah Namazını Cemaatle Kılmak

İslam dininde ibadetlere, çekilen zorluk nispetinde mükâfat verilmektedir. Bu nedenle her fırsatta Müslümanlara cemaatle namazı öğütleyen Hz. Peygamber, bu tavsiyesini yatsı ve sabah namazlarında yoğunlaştırmıştır. Sabah erkenden uyanıp namaz kılmak üzere camiye gitmek nefse ağır gelmektedir. Bilhassa Cuma günü sabah namazının cemaatle kılınması teşvik edilmiştir: “**Cuma** günü cemaatle kılınan sabah namazından daha faziletli namaz yoktur. Sizden bu günkü namazı cemaatle kılanların günahlarının bağışlanacağını ümit ediyorum.”¹⁹⁵

Diğer günlerde fırsat bulamayan Müslümanlar haftanın bu günü sabah namazını toplu bir şekilde kılarlarsa, günahlarından arınmış, sevaba ermiş olurlar. Ayrıca Cuma günü sabah namazını cemaatle eda eden kişi, günün erken saatlerinden itibaren Cumanın ibadet ve bayram günü olduğu bilinci içinde hareket edecek, Cuma namazı için hazırlığını erkenden tamamlama imkanı bulacaktır.

12. Hasta Ziyaret Etmek, Cenazeye Katılmak, Nikâha Şahitlik Etmek

Hasta ziyareti, taziye ve nikâh şahitliği Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından sayılmaktadır. Allah Rasûlü bunların Cuma namazı ve Cuma orucu ile birlikte yapılması halinde kişiyi cennete ulaştıracığını belirtmiştir: “Şu beş şeyi aynı gün içinde yapan kimseyi Allah cennet ehlinde yazdırır: Hasta ziyareti, cenazeye katılmak, oruç, **Cuma** namazı ve köle azad etmek.”¹⁹⁶ Hadisin başka bir rivâyetinde cenneti kazandıracak bu beş amelden biri farklı verilmiş, köle azad etmek yerine nikâha şahit olmak denilmiştir.¹⁹⁷

Cuma günü iyiliklerin kat kat artırıldığını belirten Hz. Peygamber’in bu müjdesi mübalağa olarak algılanmamalıdır.

¹⁹⁴ İbn Mâce, İkâmetu's-salât 83; Ebû Dâvûd, Tahâret 129.

¹⁹⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, I, 65.

¹⁹⁶ İbn Hıbbân, *Sahîh*, VII, 6.

¹⁹⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, VIII, 97.

13. Öğle Yemeğini Cuma Namazından Sonra Yemek

Sahabeden Sehl b. Sa'd, Cuma günleri öğle yemeğini Cuma namazından sonra yediklerini, kayluleyi de namaz sonrasına bıraktıklarını söylemektedir.¹⁹⁸ Onların bu tutumunda, yemeğin namazdan önce yenmesi halinde, hutbe dinlerken veya namaz esnasında uykunun bastırıp ibadetteki huşuya engel olma endişesi etkili olmuş olabilir. Öğle uykusu anlamına gelen kaylulenin de namaz sonrasına bırakılma nedeni, uyanamayarak Cuma namazının kaçırılma ihtimalini ortadan kaldırmaktır.

14. Hadlerin Uygulanması

İslam dininde cezalar uygulanırken bile gününe önem verilmesi dikkat çekicidir. Hz. Ali'nin uygulaması hadlerin Cuma günü tatbik edilmesi yönündedir. O bunu yaparken de sünnete uygun hareket ettiğini ifade etmiştir.

Hız. Ali, bir kadını cezalandırırken onu Perşembe günü dövmüş, Cuma günü de recmetmiş ve cezanın tatbikinde niçin bu günleri seçtiğini şu cümlelerle anlatmıştır: *"Ona Kitabullah'ın hükmü ile celde, Rasûlullah'ın (s.a.) sünneti ile de recm tatbik ettim."*¹⁹⁹

Hız. Ali'nin bu uygulamayla, bugünlerde ibadet için toplanan halkın ibret almasını hedeflediği düşünülebilir.

E. Cuma Günü Okunması Tavsiye Edilen Sûreler

Hadislerde Cuma günü okunması tavsiye edilen çok sayıda sûre bulunmaktadır. Akşam namazında Kâfirûn ve İhlâs sûrelerinin; Cuma gecesi Yâsîn, Duhan, Mülk ve Kehf sûrelerinin; sabah namazında Secde ve İnsan sûrelerinin; sabahleyin Rûm Sûresi'nin; hutbe esnasında Kâf Sûresi'nin; Cuma namazında Cum'a ve Münâfikûn sûreleri ile Ğâşiye ve A'lâ sûrelerinin; namazdan sonra Fatiha, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerinin ve her hangi bir vakte bağlı olmaksızın Âl-i İmran, Hud ve Talak sûrelerinin okunması güzel görülmüştür.

¹⁹⁸ Buhârî, Cum'a 38; Müslim, Cum'a 9; İbn Mâce, İkâmet 84; Ebû Dâvûd, Salât 224; Tirmizî, Cum'a 378.

¹⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 93, 107; Buhârî, Hudûd 21.

1. Cuma Gecesi Yâsîn, Duhân, Secde, Mülk ve Kehf Sûreleri

Hız. Peygamber, Ali b. Ebû Tâlib'e Cuma gecesi dört rekât namaz kılmasını önermekte ve namazda okunmasını tavsiye ettiği sûreleri söylemektedir. Bu sûreler; Yâsîn, Secde, Duhân ve Mülk sûreleridir. Bunlardan ilk ikisini destekleyici başka rivâyetler bulunmamakla birlikte Duhân ve Mülk sûreleri ile ilgili olarak bazı bilgiler bulunmaktadır. Allah Rasûlü; "*Duhân Sûresi'ni, **Cuma** gecesinde kim okursa mağfirete mazhar olur.*" buyurmuş²⁰⁰ ve Cuma gecesi Mülk Sûresi'ni okumuştur.²⁰¹

Cuma gecesi Hız. Peygamber tarafından okunması önerilen diğeri bir sûre Kehf Sûresi'dir. Sahabeden Ebû Said el-Hudrî, "***Cuma** gecesi (namazda) Kehf Sûresi'ni okuyan, kendisiyle Kâbe arasındaki mesafeyi nurla doldurmuş olur.*" demektedir.²⁰² Hadisin diğeri bir rivâyetinde bu gecede Kehf Sûresi'ni okumanın mükafâtı olarak iki Cuma arasındaki vaktinin nurla dolacağı belirtilmiştir.²⁰³ Bu ifade vaktinin bereketlenerek hayırlarla dolu geçmesinden kinaye olabilir.

Allah Rasûlü, sadece Cuma gecesi değil, gündüz vaktinde de Kehf Sûresi'nin okunmasını tavsiye etmiş, **Cuma** günü bu sûreyi okuyan kimseye Deccal'in zarar vermeyeceğini ifade etmiştir.²⁰⁴

2. Sabah Namazında Secde ve İnsan Sûreleri

Hız. Peygamber, Cuma sabahı, namazın kıyamında Fatiha'dan sonra Secde ve İnsan sûrelerini okumaya özen göstermiştir. İbn Abbâs bunu bize şöyle haber vermektedir: "*Rasûlullah (s.a.) **Cuma** günü, sabah namazında Secde ve İnsan sûrelerini okurdu...*"²⁰⁵

Bu sûreler okunduğu takdirde Hız. Âdem'in yaratılışı, ahiret hayatının tasviri, insanların öbür âlemden yeniden dirilişı gibi Cuma günü cereyan etmiş ve edecek hadiseler hatırlanmış, bunlara olan iman tazelenmiş olacaktır.

²⁰⁰ Dârimî, *Sünen*, II, 550; Tirmizî, *Sevâbu'l-Kur'ân* 8.

²⁰¹ İbn Mâce, *Salât* 86.

²⁰² Dârimî, *Sünen*, II, 546.

²⁰³ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, II, 399.

²⁰⁴ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 112.

²⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 226; Buhârî, *Cum'a* 9; Müslim, *Cum'a* 64; Ebû Dâvûd, *Salât* 218; Tirmizî, *Salât* 375; Nesâî, *Cum'a* 38, İftitah 47.

3. Sabahleyin Rûm Sûresi

Rum Sûresi'nde kıyametin kopacağı günden, inkar edenlerle inananların o gün birbirinden ayrılacağından bahsedilmekte ve sabaha erince Allah'ın tesbih edilmesi istenmektedir. Hz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın bu isteğini yerine getirmiş, Cuma günü sabah vaktinde Rum Sûresi'ni okumuştur.²⁰⁶

4. Hutbede Kâf Sûresi

Cuma günü kıldığı namazlarda belli sûreleri özellikle okumaya dikkat eden Allah Rasûlü, hutbe verirken de Kâf Sûresi'ni okumuştur.

Ümmü Hişâm Bint Hârise "*Kâf Sûresi'ni, **Cuma** günü minber üzerinden her Cumada okurken Rasûlullah'tan (s.a.) işittim.*" demiştir.²⁰⁷

5. Cuma Namazında Cum'a ve Münâfikûn, Ğâşiye ve A'lâ Sûreleri

Cuma namazını bilerek terk eden kimsenin münâfiklardan yazılacağını haber veren Allah Rasûlü'nün Cuma namazında Cum'a ve Münâfikûn sûrelerini okuduğu bildirilmektedir.²⁰⁸

Bu hadisi destekleyen bir başka rivâyet şöyledir: Emevi halifelerinden Mervân, Ebû Hureyre'yi Medine 'ye halife tayin etmiştir. Ebû Hureyre, burada Cuma'yı kıldırılmış ve birinci rekâtta, el-Hamd (Fatiha) Sûresi'nden sonra Cum'a Sûresi'ni okumuştur. İkinci rekâtta Münâfikûn'u okumuş ve "*Ben Rasûlullah'ın (s.a.) bunları okuduğunu işittim.*" demiştir.²⁰⁹ Allah Rasûlü'nün Cum'a ve Münâfikûn sûrelerini Cuma gecesı yatsı namazında okuduğuna dair rivâyetler de bulunmaktadır.²¹⁰

Hz. Peygamber'in Cuma namazında okuduğu sûreler arasında Ğâşiye ve A'lâ sûreleri de yer almaktadır. Bir hadiste; "*Rasûlullah (s.a.) bayram (namazların)da ve **Cuma**'da A'lâ ve*

²⁰⁶ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, II, 117.

²⁰⁷ Müslim, Cum'a 52; Ebû Dâvûd, Salât.229; Nesâî, Cum'a 28.

²⁰⁸ Müslim, Cum'a 64; Ebû Dâvûd, Salât 218; Tirmizî, Salât 375; Nesâî, Cum'a 38, İftitah 47.

²⁰⁹ Müslim, Cum'a 61; İbn Mâce, Salât 90; Ebû Dâvûd, Salât 242; Tirmizî, Salât 374.

²¹⁰ Beyhakî, *Sünen*, III, 201.

Ğâşîye sûrelerini okurdu. Bazen Cuma ve bayram bir günde birleşirdi. Rasûlullah (s.a.) bu sûrelerin her ikisini de (Cuma ve bayram) namazlarında birlikte okurdu." denmiştir.²¹¹

A'lâ Sûresi'nde namaz kılan kimselerin felah bulacağı belirtilmekte, Ğâşîye Sûresi'nde ise kıyametin dehşet verici sahneleri ile cennet ve cehennem tasvirleri yer almaktadır.

6. Cuma Namazından Sonra Fatiha, İhlâs, Felak ve Nâs Sûreleri

Muavvizeteyn denilen Felak ve Nâs sûreleri musibetlere karşı koruyucu bir kalkan vazifesi görmektedir. Esmâ bint Ebû Bekir Cuma namazından sonra Fatiha, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okuyan kişinin bir sonraki Cuma'ya kadar (günahlardan ve musibetlerden) korunacağını söylemiştir.²¹²

7. Akşam Namazında Kâfirûn ve İhlâs Sûreleri

Kıyametin Cuma gününün hangi vaktinde kopacağı hadislerde net bir şekilde açıklanmamakla birlikte, akşam vaktinde gerçekleşme ihtimali kuvvetlidir. Bu sebeple Cuma günü akşam saatlerinde imanın tazelenmesinde yarar vardır. Allah Rasûlü belki de bunu göz önünde bulundurmuş ve Cuma günü akşam namazında Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okumuştur.²¹³ Çünkü bu sûreler, bir ve tek olan Allah'a imanı konu edinmektedir.

8. Âl-i İmran Sûresi

Hiz. Peygamber'den Cuma günü bu sûrenin okunmasıyla ilgili bir tavsiye nakledilmemektedir. Fakat Mekhûl, Cuma günü Âl-i İmran Sûresi'nin okuyan kimseye meleklerin geceye kadar dua edeceğini söylemiştir.²¹⁴

9. Hûd Sûresi

Allah Rasûlü vakit belirtmeksizin "**Cuma** günü *Hûd Sûresi'ni okuyun.*" buyurmuştur.²¹⁵

²¹¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Cum'a 19; Müslim, Cum'a 62; Ebû Dâvûd, Salât 242; Tirmizî, Salât 385; Nesâî, İydeyn 13.

²¹² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VI, 78.

²¹³ Beyhakî, *Sünen*, II, 391.

²¹⁴ Dârimî, *Sünen*, II, 544.

²¹⁵ Dârimî, *a.g.e.*, II, 545. Hadis mürseldir.

10. Talak Sûresi

Hız. Peygamber'in Cuma günü belirli bir vakitle kayıt altına almaksızın Cum'a ve Talak sûrelerini okuduğu nakledilmektedir.²¹⁶

F. Cuma Günü Yapılması Tavsiye Edilmeyen İşler

Kur'ân-ı Kerîm'de Cuma namazı vaktinde alışveriş yapmak yasaklanmıştır. Hız. Peygamber de Müslümanları sadece Cuma günü oruç tutmaktan, Cuma gecesini ibadete tahsis etmekten ve bu günde kan aldirmaktan men etmiştir.

1. Cuma Vakti Ticaret Yapmak

Kur'ân-ı Kerîm'de "*Ey iman edenler, Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman hemen Allah'ı zikretmeye koşun ve alış veriş bırakın...*"²¹⁷ âyeti ile Cuma vakti alışveriş bırakıp namaza gitmek kesin bir şekilde emredilmiştir.²¹⁸

Hem sûrenin devamındaki âyetlerin sebab-i nuzûlünü (indiriliş sebebini) açıklayan, hem de Cuma vakti ticaret yapmanın yasak olduğunu gösteren hadise şöyledir: Sahabe Hız. Peygamber'le birlikte namaz kılarken yiyecek maddesi taşıyan bir kervan gelmiş, cemaatte bulunanlar, (camiyi bırakıp) kervanı karşılamaya koşmuşlardır. Câmide yalnızca on iki kişi kalmıştır. Hız. Ebû Bekir ve Ömer kalanlar arasındadır.

Bu durum üzerine "*Onlar bir ticâret, yahut bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar. Seni ayakta bıraktılar. De ki: Allah nezdindeki (sevab, mü'minler için) eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır*"²¹⁹ âyeti nâzil olmuştur.²²⁰

²¹⁶ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, III, 181.

²¹⁷ el-Cum'a 62/9.

²¹⁸ İmam minbere çıkıp iç ezanın okunmasından itibaren namaz kılınıncaya kadar alışveriş ve benzeri bir dünya işiyle meşgul olmak Hanefiler'e göre tahrimen mekruh, çoğunluğu oluşturan diğer fıkıh âlimlerine göre ise haramdır.

Karaman, "Cuma", *DA*, VIII, 85.

²¹⁹ el-Cum'a 62/11.

²²⁰ Buhârî, Tefsir Cum'a 2, Büyü' 6, Cum'a 38; Müslim, Cum'a 36; Tirmizî, Tefsir Cum'a 62.

2. Yalnız Cuma Günü Oruç Tutmak

İslam dininde bayram günleri yeme içme ve eğlenme günleridir. Cuma haftalık bayram sayıldığı için sadece bu günde oruç tutmak hoş karşılanmamış, ancak bir gün önce veya sonrasında oruçlu bulunmak şartıyla bu oruca izin verilmiştir.

Hiz. Peygamber Cuma orucu hakkında; "**Cuma** bayram günüdür. Bayram gününü oruç günü haline getirmeyin. Ancak bir gün önce veya sonrasında oruç tutmanız kaydıyla bu günü oruçlu geçirebilirsiniz." buyurmuştur.²²¹

Allah Rasûlü, Cuma günü oruçlu bulunan Cüveyriye bint Hâris'in yanına gelmiş ve bir önceki gün oruç tutup tutmadığını sormuştur. Hz. Cüveyriye hayır cevabını verince bir sonraki gün oruç tutmayı düşünüp düşünmediğini sormuştur. Yine olumsuz cevap alan Hz. Peygamber "*O halde orucunu boz!*" buyurmuştur.²²²

Câbir b. Abdullah'a Allah Rasûlü'nün gerçekten Cuma günü oruç tutmaktan men edip etmediği sorulmuş, Hz. Câbir "*Bu Beytullah'ın (Kâbe'nin) Rabbine and olsun ki evet!*" şeklinde cevap vermiştir.²²³

Allah Rasûlü bir diğer hadisinde Cuma gününü oruç ibadetine tahsis etmenin yanlış olduğunu belirtmiş, ancak farz olan Ramazan orucunun veya adet haline getirilen nafîle bir orucun bu güne denk gelmesi halinde tutulabileceğini söylemiştir: "...**Cuma** gününü diğer günler arasında oruç günü olarak tayin etmeyin, ancak birinizin tutmakta olduğu oruç o güne denk gelirse o hariç."²²⁴

Cuma günü oruç tutmanın dünya ve ahirete yönelik kazançlarından söz eden hadisleri de göz önünde bulundurarak, bu gün oruçlu geçirilmeye çalışılmalı, fakat Perşembe veya Cumartesi günü de oruçlu bulunulmalıdır.

²²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 303.

²²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 189; Buhârî, Savm 62; Ebû Dâvûd, Sıyâm 53.

²²³ Müslim, Sıyâm 24.

²²⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 444; Buhârî, Savm 63; Müslim, Sıyâm 147, 148; Ebû Dâvûd, Sıyâm 50; Tirmizî, Savm 42.

3. Yalnız Cuma Gecesi İbadet Etmek

Hız. Peygamber, orucun sadece Cuma günü tutulmasını hoş karşılamadığı gibi gece ibadetinin de yalnızca Cuma gecesi yapılmasını uygun bulmamıştır. Bu konuda "**Cuma gecesini, diğer geceler arasında gece namazına tahsis etmeyin...**" buyrulmuştur.²²⁵

Evet, bu gecede ibadet etmenin sevabı, sair günlere kıyasla daha fazladır. Fakat Allah Rasûlü az da olsa devamlı olan amelin makbul olduğunu söylemiş, böylece haftanın diğer günlerinin de gece ibadeti ile nurlandırılmasının önemine dikkat çekmek istemiştir. Hız. Aişe'ye "**Rasûlullah (s.a.) Cuma gününü veya Cuma gecesini diğer günlerden daha faziletli sayar mıydı?**" diye sorulunca; "**Onun ameli sürekli bir yağmur gibiydi. Sizden güç yetiren Rasûlullah'ın (s.a.) yaptığı gibi yapsın.**" diye karşılık vermiştir.²²⁶

4. Kan Aldırmak

Haftanın bazı günlerinde kan aldirmayı önerirken, bazı günlerde hacamattan uzak durulması gerektiğini belirten Hız. Peygamber, Cuma günü kan aldirmakla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "**...Cuma ...günlerinde hacamat olmaktan kaçının...**"²²⁷

Konuyla ilgili daha ayrıntılı bir hadiste "**Cuma günü bir saat vardır, hacamat olmak isteyen bu saatte olmasın. Aksi halde onda bir hastalık belirir ve şifa bulamaz.**" buyrulmuştur.²²⁸

VII. CUMARTESİ

Arapça "el-yevmü's-sebt" denilen Cumartesi, haftanın son günüdür. Yahudiler tarafından kutsal kabul edilen bu günde insanlar için büyük önem taşıyan bazı olaylar gerçekleşmiştir.

²²⁵ a.g.y.

²²⁶ Tayâlisî, *Müsned*, I, 199.

²²⁷ İbn Mâce, Tıb 22.

²²⁸ Beyhakî, *Sünen*, IX, 341.

A. Cumartesi Günü Gerçekleşen Önemli Olaylar

İnsan için hayati değer taşıyan toprak, Allah tarafından Cumartesi günü yaratılmış, Dâvûd Peygamber bu günde vefat etmiş ve İslam tarihinde büyük yer tutan Uhud savaşı da bu günde meydana gelmiştir.

1. Toprağın Yaratılması

Hadislerde bildirildiğine göre Allah, yaratma işine Cumartesi günü başlamış ve ilk olarak toprağı var etmiştir. Allah Rasûlü konuyla alakalı olarak; *"Allah toprağı Cumartesi günü yarattı..."* buyurmuştur.²²⁹

Toprak; bitkiler, diğer canlılar ve insan neslinin devamı için oldukça önemli bir maddedir. Topraktan yetişen ağaçlar sayesinde insanların solunumu için gerekli olan oksijen sağlanmakta ve gıda olarak tüketilen sebze ve meyveler yetişmektedir.

2. Hz. Dâvûd'un Vefatı

İbn Abbas Dâvûd Peygamber'in üzerine bir kuşun gölgelenmek için konduğu bir esnada aniden vefat ettiğini ve bunun Cumartesi günü olduğunu haber vermektedir.²³⁰

Cumartesi gününün Yahudiler tarafından kutsal kabul edilmesinde, İsrailoğullarının peygamberlerinden olan Hz. Dâvûd'un Cumartesi vefat etmesinin de etkili olduğu söylenebilir.

3. Uhud Harbi

Medine'de bulunan Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında cereyan eden ikinci muharebe Uhud Savaşı'dır. Muhammed b. İshak Uhud savaşı ile alakalı olarak şunları söylemektedir: *"Rasûlullah (s.a.) Cuma namazını kılınca (savaşa katılacak) halk ile birlikte Uhud'a doğru yola çıktı. Hicri üçüncü yılın Şevval ayının ortalarında, Cumartesi günü ise çarpışma meydana geldi."*²³¹

²²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 327; Müslim, *Sıfatu'l-kıyâme* 27.

²³⁰ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VI, 344; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, II, 471.

²³¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, III, 141.

B. Cumartesi Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hiz. Peygamber'in Cumartesi gününü nasıl değerdendirdiğine dair hadisler bulunmaktadır. Bunlara göre Allah Rasûlü, çoğunlukla Cumartesi günü oruç tutmuş ve “*Bu gün ehl-i kitabın bayramıdır. Ben (oruç tutarak) onlara muhalif davranmak istiyorum.*” buyurmuştur.²³² Çünkü dinimizde bayram günlerinde oruçlu bulunmak yasaktır. O böyle davranarak ehl-i kitabın kutsal kabul ettiği bu günün Müslümanlarca bayram sayılmadığını göstermiştir.

Hiz. Peygamber'in Cumartesi gününde oruç tuttuğu yönündeki diğer bir rivâyet Muharrem ayını kapsamaktadır. Yoksa Allah Rasûlü Cumartesi gününü oruç ibadetine tahsis etmiş değildir. Hiz. Âişe “*Rasûlullah (s.a.) hicrî yılın ilk ayının (Muharrem'in) Cumartesi ... günlerinde oruç tutardı.*” demektedir.²³³

Konuyla alakalı bir başka hadiste Cumartesi orucu tavsiye edilmemekte, fakat yasaklanmamaktadır da. Bir sahabi Cumartesi sabahı Hiz. Peygamber'in evine gitmiş ve onu kahvaltı yaparken bulmuştur. Onun daveti üzerine oruçlu olduğunu söylemiştir. Allah Rasûlü, bir önceki gün oruç tutup tutmadığını sorup hayır yanıtını aldıktan sonra “*Öyleyse ye, çünkü Cumartesi orucu ne lehine ne de aleyhinedir.*” buyurmuştur.²³⁴ Buradan çıkarılacak sonuç, Cumartesi oruç tutmak isteyenlerin Cuma veya Pazar günüyle birlikte tutmalarının gerektiğidir.

C. Cumartesi Günü Yapılması Tavsiye Edilmeyen İşler

Hiz. Peygamber, sadece Cumartesi günü oruç tutulmasını ve bu günde kan aldırılmasını yasaklamıştır.

1. Sadece Cumartesi Günü Oruç Tutmak

Yahudilerin ibadet günü olması nedeniyle yalnızca Cumartesi günü oruç tutmak hoş karşılanmamıştır. Zaten Allah Rasûlü Muharrem ayında Cumartesi günü oruç tutarken de sonraki günlerle (Pazar, Pazartesi) birlikte tutmaya dikkat etmiştir. Bu yasak ile belki de Müslümanların görünürde bile olsa Yahudilere benzememesi gerektiği vurgulanmaktadır.

²³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 323; Nesâî, Sıyâm 94.

²³³ Tirmizî, Savm 44.

²³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 368.

Bunun tek istisnâsı Ramazan orucudur, bu ayda zaten Cumartesi günü tek başına oruca ayrılmamıştır.

Hiz. Peygamber; "**Cumartesi** günü oruç tutmayın, ancak Allah'ın size farz ettiği takdirde o gün oruç tutarsınız. Biriniz yiyecek türünden bir şey bulamaz da sadece üzüm (asması) kabuğu veya bir ağaç çöpü bulacak olsa onu ağzında çiğnesin (ve yine de **Cumartesi** günü oruçlu olmasın)." buyurmuştur.²³⁵ Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Peygamber'in bir gün önce ve bir gün sonrasını da oruçlu geçirmek kaydıyla Cumartesi orucuna izin verdiğini söylemiştir.²³⁶

2. Kan Aldırmak

Cumartesi günü yapılmasını uygun görülmeyen bir iş de kan aldırmaştır. Allah Rasûlü bu konuda "...**Cumartesi** günlerinde hacamat olmaktan kaçının..."²³⁷ "**Cumartesi** günü hacamat olan (bir sıkıntıyla karşılaşır) kendinden başkasını suçlamasın." buyurmuştur.²³⁸

²³⁵ Ebû Dâvûd, Sıyâm 51; Tirmizî, Savm 43; İbn Mâce, Sıyâm 38. Ebû Dâvûd hadisin mensuh olduğunu söylemiştir. Tirmizî de hasen demiştir.

²³⁶ İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 317.

²³⁷ İbn Mâce, Tıb 22.

²³⁸ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, V, 58; Hâkim en-Nisâbûrî, *Müstedrek*, IV, 454; Beyhakî, *Sünen*, IX, 340.

İKİNCİ BÖLÜM
ÖZEL GÜNLER İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

Haftanın günlerini değerlendirme konusunda Müslümanlara tavsiyelerde bulunan Hz. Peygamber'in, hicrî ayların belirli günleri hakkında da bazı emir, tavsiye ve yasakları bulunmaktadır. Hadislerde ayın ve yılın belli günleri sair zaman dilimleri içinde ayrıcalıklı bir yere konmuş, bir kısım özel günlerin faziletine işaret edilmiştir.

I. HER HİCRÎ AYIN ORTASINDAKİ ÜÇ GÜN (EYYÂM-I BÎYZ/BEYAZ GÜNLER)

Eyyâm-ı Bîyz kelime anlamıyla "beyaz günler" demektir. Bu günlerle kastedilen, her hicrî ayın on üç, on dört ve on beşinci günleridir. Eyyâm-ı Bîyz'de gündüzler güneş ile geceler dolunay ile aydınlandığından, bu günlere beyaz günler adı verilmiştir.

Hiz. Peygamber'in, mutlak olarak her aydan üç gün oruç tutulmasını tavsiye ettiğine dair hadisler bulunmakla birlikte, özellikle on üç, on dört ve on beşinci günlerin oruçlu geçirilmesi gerektiği de hadis kaynaklarında belirtilmiştir.

Rasûlullah, Ebû Zer'e; "*Bir ayda üç gün oruç tutacağın zaman, on üç, on dört ve on beşinci günleri tut!*" buyurmuştur.¹ Ashabına Eyyâm-ı Bîyz'de oruç tutmalarını emreden Hiz. Peygamber, "*Bunlar yıl orucu gibidir*" buyurarak bu orucun faziletine dikkat çekmiştir.²

Tutulması tavsiye edilen bu üç günlük orucun yıl orucuna nasıl denk sayıldığını açıklayan hadis ise şöyledir: "*Kim her ayda üç gün oruç tutarsa bütün seneyi oruçla geçirmiş gibi olur. Allah Teâlâ, bu hususu te'yid etmek için kitabında şu âyeti indirdi: "Kim bir hayır işlerse, on misliyle kabul edilir."*³ Bir gün on misliyle kabul ediliyor."⁴

¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 152; Tirmizî, Savm 54; Nesâî, Sıyâm 84.

² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 27; Ebû Dâvûd, Sıyâm 68; Nesâî, Sıyâm 83.

³ el-En'âm 6/160.

⁴ Tirmizî, Savm 54; Nesâî, Sıyâm 82.

Hadislerinde Eyyâm-ı Bîyz'in önemine vurgu yapan Allah Rasûlü, bu günlerde oruçlu bulunmaya büyük özen göstermiştir. İbn Abbâs, Onun ayın ortasında oruç tutmayı hazerde de seferde de ihmal etmediğini söylemiştir.⁵

Günümüzde ayın dolunay evresinin kişiler üzerindeki etkileri araştırmalara konu olmaktadır. Hz. Peygamber'in dolunayın zararlarından korunmak maksadıyla bu günleri oruçlu geçirmeyi tavsiye etmiş olması mümkündür.⁶ Bunun yanı sıra ayın bu döneminde oruç beden açısından daha kolaydır.⁷

II. AŞÛRA GÜNÜ

Aşûra; Arapça on (aşere) sayısından türemiş bir kelimedir. Hz. Peygamber'in "Şehrullah" (Allah'ın ay'ı) olduğunu belirttiği hicrî Muharrem ay'ının onuncu gecesi Aşûra gecesi; ertesi günü de Aşûra günüdür.

Sözlükte haram kılınan anlamına gelen Muharrem, hicrî ayların ilkidir. Bu ayda savaşmak yasaklanmıştır. Muharrem'in özellikle onuncu gününde (Aşûra) cereyan ettiği haber verilen çok mühim hadiseler vardır. Hz. Peygamber, Peygamberler tarihinde önemli

⁵ Nesâî, Sıyâm 70; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XXII, 11.

⁶ Konuya bilim adamları tarafından getirilen izahlar bulunmaktadır. Onlardan biri şudur: "İngiliz uzmanlar, insan davranışlarıyla Ay'ın hareketleri arasındaki gizemli bağlantıyı çözdü. Leeds Üniversitesi uzmanlarına göre, Ay'ın insanlar üzerindeki etkileri şunlardır: Dolunayda, doktorların işi, yüzde 3.6 artıyor. Slovak Enstitüsü'nde 22 yıl süren araştırmaya göre, Dolunay ve Yeniay dönemlerinde astım atağı ve gut hastalığı sayısı doruğa çıkıyor. Florida'da yapılan araştırmalarda, en vahşi suçlar ve kanlı olayların dolunaya yakın dönemde meydana geldiği tespit edildi. Dolunaydan 2 gün önce suç oranı zirveye çıkıyor. En az trafik kazası tam dolunayda meydana geliyor."

Genç Türk Haber, "Dolunayda Hastalıklar Artıyor", *Haber*, 22 Ocak 2007, <http://gencturkhaber.com/v1/haber.php>, (15 Haziran 2007), par. 1-5.

Bilim ve Teknik Dergisi'nde (Eylül 1992) çıkan "Dolunay ve Suç" başlıklı makalede "Hindistan'dan iki bilim adamı, 1980'de dolunay sırasında zehirlenmelerin ve 1984'te dolunay sırasında suç işlemenin arttığını bildirdi. Bu çalışmalar bir tıp dergisi olan British Medical C. P. Thakur'a göre, dolunay günlerinde zehir alma veya zehir verme yoluyla intihar ve cinâyetlerin artış sebebi insan vücudundaki gelgit dalgalarıdır. Dolunay sırasında dünya, ay ve güneş aynı doğru üzerinde olduklarından, ayın insan üzerindeki çekim kuvveti artar. Bunun sonucu olarak vücuttaki su miktarı yüzde 60'ı aşar. Bunun yol açtığı bedenî ve ruhî değişimler, zehir alma-verme ve suç işleme eğilimini arttırmaktadır. Araştırmacı, 5 yıl içinde üç polis karakoluna bildirilen suçları bilgisayara vererek ve bunu dolunay tarihleri ile karşılaştırarak bu sonuçlara varmıştır."

M. Refî Kireci, "Bilim Peygamberimizi Geriden Takip Ediyor", *Yeni Ümit Dergisi*, 1994, <http://yeniumit.com.tr/konular.php>, (15 Haziran 2007), par. 3-5.

⁷ Johanna Paungger ve Thomas Poppe'nin yazdığı "Beden İçinde Yolculuk" adlı kitapta Ay'ın özel güçleri açıklanıyor. Dolunayda dokularda su birikmesi fazlalaşır. Ameliyat sonrası yaralar daha çok kanar.

Neslihan Cuyar, "Ayın Gücünden Yararlanın", *Yaşam*, 12 Şubat 2003, <http://www.milliyet.com.tr/2003/02/12/yaşam/yas06.html>, (15 Haziran 2007), par. 1,5.

olayların yaşandığı Muharrem ay'ının faziletine vurgu yaparken, bu ayı nasıl değerlendireceklerini de ümmetine açıklamıştır.

A. Muharrem Ay'ının Fazileti

Şüphesiz Muharrem ayını faziletli kılan en önemli unsur, Aşûra gününün bu ayda bulunmasıdır. Muharrem, hadislerde "şehrullah" (Allah'ın ay'ı) olarak nitelenmektedir. Konu ile alakalı hadis-i şerif şöyledir: "*Ramazan ayından sonra en faziletli oruç (ay) şehrullah olan Muharrem ay'ıdır...*"⁸ Allah'ın ayı ifadesiyle, bu ayda yapılan ibadetlerin sevabının Allah'a ait olduğu, yani belli bir sınır tayin edilmediğinin kastedilmiş olması muhtemeldir.

Muharrem ayına ait diğer bir husûsiyet hataların bu ayda Allah tarafından bağışlanmasıdır. Hz. Peygamber, kendisine Ramazan'dan sonra hangi ayda oruç tutulmasını tavsiye ettiğini soran kişiye, Muharrem cevabını vermiş ve sebep olarak, bu ayda Yunus Peygamber'in gönderildiği halkın günahlarının affedilmesini göstermiştir: "*...O ayda bir gün vardır ki, Allah onda bir kavmin günahlarını affetti...*"⁹

B. Muharrem Ayında Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hz. Peygamber, Muharrem ayında Müslümanları oruç tutmaya teşvik etmiştir. Ayrıca açık bir biçimde tevbeye davet etmemekle birlikte, bu ayda günahların bağışlandığını söyleyerek insanları yaptıkları hatalardan dönmeye çağırmıştır.

Rasûl-i Ekrem, Ramazan ayından sonra en faziletli oruç ayının Muharrem olduğunu belirtmiştir.¹⁰ Zaten Hz. Peygamber'in oruçlu bulunma konusunda titizlik gösterdiği Aşûra günü, bu ayda bulunmaktadır. Hatta Ramazan orucu farz kılınmadan önce Müslümanlara Aşûra orucunu tutmalarını emrettiği de hadis kaynaklarında yer almaktadır.¹¹

Hz. Ali, kendisine Ramazan dışında hangi ayda oruç tutmasının daha faziletli olduğunu soran bir kişiye şu cevabı verir: "*Ben bu soruyu Rasûlullah'a (s.a.) soran kimseye rastlamamıştım. Nihayet bir adam sordu. O zaman ben de yanlarında idim. Dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ramazandan sonra hangi ayda oruç tutmamı tavsiye edersiniz?" Nebi (s.a.)*

⁸ Müslim, Sıyâm 38; Ebû Dâvûd, Sıyâm 55; Tirmizî, Salât 324; Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 7.

⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 154; Tirmizî, Savm 40.

¹⁰ Müslim, *a.g.y.*; İbn Mâce, Sıyâm 43; Ebû Dâvûd, *a.g.y.*; Tirmizî, *a.g.y.*; Nesâî, *a.g.y.*

¹¹ Bkz. s. 77.

şu cevabı verdi: "Ramazan dışında da oruç tutmak istersen **Muharrem** ayında tut. Çünkü o şehrullahtır..."¹²

C. Aşûra Gününün Vakti

Aşûra gününün Muharrem'in kaçınıcı günü olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazı âlimler Muharrem ay'ının dokuzuncu gününü Aşûra kabul ederken, bazıları onuncu gün olduğunu söylemiştir.

Aşûra'nın Muharrem'in dokuzuncu günü olduğunu belirten rivâyetler sadece İbn Abbas'tan nakledilmiştir. Hakem b. el-A'rec, Aşûra gününü sorunca İbn Abbas; "*Muharrem hilalini görünce hazırlığını yap, dokuzuncu gününde de oruçlu bulun.*" demiştir. Hakem "*Muhammed (s.a.) de bu şekilde mi yapardı?*" diye sormuş ve evet cevabını almıştır.¹³ İbn Abbas'tan nakledilen bir diğer rivâyette ise o şöyle demiştir: "*Rasûlullah (s.a.), **Aşûra'nın** Muharrem'in dokuzuncu günü olduğunu söyledi.*"¹⁴

Aşûra gününün onuncu gün olduğu yönündeki rivâyetler de İbn Abbas'tan nakledilmektedir. O; "*Rasûlullah (s.a.) **Aşûra** orucunu (Muharrem'in) onuncu günü tutmayı emretti.*"¹⁵ demiştir. Âlimler bu konudaki görüşlerini desteklemek için tâbiûndan da nakillerde bulunmuşlardır. Örneğin İbn Ebi Şeybe, Hasan Basrî, Muhammed b. Sîrîn, İkrime, Saîd b. Müseyyeb gibi tâbiûn âlimleri de Aşûra'nın Muharrem'in onuncu günü olduğunu söylemişlerdir.¹⁶

İkinci kısım rivâyetler daha kuvvetli kabul edilmiş olmalı ki bu güne "onuncu" anlamına gelen Aşûra adı verilmiştir. Fakat Aşûra gününü değerlendirmeye Muharrem'in dokuzundan başlamak, hem bu günü kaçırmamak hem de Aşûra gününü özel kabul eden Yahudilere benzememek açısından yerinde olacaktır. Nitekim Allah Rasûlü, bu gün Yahudilerin oruç tuttuğunu öğrenince şöyle buyurmuştur: "*Eğer (gelecek yıl) hayatta olursam dokuzu (yani **Aşûra**'dan önceki günü onlara benzememek için) mutlaka oruçlu*

¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 154; Tirmizî, Savm 40.

¹³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 239; Müslim, Sıyâm 20; Ebû Dâvûd, Sıyâm 65; Tirmizî, Savm 50.

¹⁴ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, IX, 322.

¹⁵ Tirmizî, Savm 50.

¹⁶ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, II, 313.

geçireceğim.”¹⁷ İbn Abbas da “Hem dokuzuncu hem de onuncu gün oruç tutun, böylece Yahudilerden farklı olun.” demiştir.¹⁸

D. Aşûra Geleneği

Aşûra geleneğinin hangi din veya toplumdaki İslam dinine girdiği ile ilgili olarak kaynaklarda yer alan rivâyetleri iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan ilkinde Aşûra günü, câhiliye dönemine ait bir gelenek olarak anlatılmıştır. Bunun dışında Aşûra'nın Yahudilikten dinimize girdiği yönünde hadisler de bulunmaktadır.

1. Câhiliye Geleneği

Hz. Peygamber'in hakkında henüz vahiy gelmemiş bazı dini meselelerde câhiliye âdetini devam ettirdiği bilinmektedir. Hz. Âişe ve İbn Ömer'den nakledilen hadisler, Aşûra orucunun bu dönemde uygulanan bir gelenek olduğunu anlatmaktadır.

Hz. Âişe şöyle demiştir: “Kureyş Câhiliye döneminde **Aşûra** günü oruç tutardı. Allah Rasûlü (s.a.) de onlara uyardı.”¹⁹ İbn Ömer, Allah Rasûlü'nün yanında Aşûra gününden söz etmiş, O; “**Aşûra** günü Câhiliye toplumunun oruç tuttuğu bir gündür. Sizden dileyen bu günü oruçlu geçirsin, dileyen de terk etsin.” buyurmuştur.²⁰

Yukarıdaki hadislerden Müslümanların İslam dışındaki din veya kültürlere ait bazı öğeleri uygulamasının -dinin özüne aykırı olmadığı müddetçe- sakıncalı olmadığı sonucu da çıkarılabilir.

2. Yahudi Geleneği

Hz. Peygamber, bazı konularda müşriklere benzemektense ehl-i kitaba benzemeyi tercih etmiştir. Hz. Mûsâ'nın düşmanlarına karşı zafer kazandığı Aşûra gününe, Musevîler tarafından büyük önem verilmiştir. Medine'de bunu gözlemleyen Allah Rasûlü, Hz. Mûsâ ve ona inananların bu mutlu gününü oruç tutarak değerlendirmiştir.

¹⁷ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, II, 313; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 236; Müslim, Sıyâm 20; Ebû Dâvûd, Savm 65.

¹⁸ Abdurrezzak b. Hemâm, *Musannef*, IV, 287; İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 290; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, XI, 130.

¹⁹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Sıyâm 11; Buhârî, Savm 68; Müslim, Sıyâm 115.

²⁰ Müslim, Sıyâm 115.

Hiz. Peygamber Medine'de Yahudilerin Aşûra günü oruç tuttıklarını görünce onlara; *"Bu da ne, (niçin oruç tutuyorsunuz)?"* diye sormuştur. Yahudiler; *"Bu, hayırlı bir gündür. Allah, o gün İsrâiloğullarını düşmanlarından kurtardı. (Şükür olarak) Hiz. Mûsâ o gün oruç tuttu "* deyince *"Ben Mûsâ'ya sizden daha yakınım"* buyurup o gün oruç tutmuş ve Müslümanlara da tutmalarını emretmiştir.²¹

Bir başka rivâyetle bu günün Yahudiler tarafından bayram kabul edildiği vurgulanmış ve kendi inançlarına göre bayram günlerinde oruç tutmanın yasak olduğunu bilen Müslümanlara, Aşûra gününü bir bayram bilmeyip, fakat önemine binaen oruç tutmaları tavsiye edilmiştir. Ebû Mûsâ şunları söylemektedir: *"Yahudiler Aşûra gününü bayram kabul ederlerdi. Rasûlullah (s.a.) da "Siz (onlara muhalefet ederek bu günde) oruç tutun" buyurdu."*²² Hadisten anlaşıldığı gibi, diğer dinlerin kutsal günlerine saygı gösterilmeli, ancak İslam dinine ait mübarek günlerin yerine konmamalıdır.

E. Aşûra Günü Gerçekleşen Önemli Olaylar

Mübarek gün ve gecelerle ilgili kitaplarda Aşûra gününde, farklı peygamberlerle ilgili çok sayıda önemli olayın gerçekleştiği bilgisi yer almaktadır. Ancak bizim incelediğimiz hadis kaynaklarına bakıldığında bu sayı oldukça düşmektedir. Rivâyetlere göre Muharrem ay'ının onuncu günü meydana gelen olayları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Hiz. Âdem'in Affedilmesi

İlk insan ve ilk nebi olarak yaratılan Hiz. Âdem, eşi Havva ile birlikte cennete yerleştirilmiş ve kendilerine, dilediklerinden bol bol yemeleri, ancak bir ağaca yaklaşmamaları söylenmiştir. Fakat bir an için şeytana uyan Âdem Peygamber ve eşi, yasak ağacın meyvesinden yedikleri için Allah tarafından cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirilmişlerdir. Yaptığı hatadan dolayı bağışlanma dileyen Hiz. Âdem'i Allah affetmiştir.²³ İşte bu gün kaynaklarda Aşûra günü olarak kaydedilmiştir.

²¹ Buhârî, Savm 69, Enbiyâ 22, Fezâilu'l-ashab 52, Tefsir Yûnus 1, Tâhâ 1; Müslim, Sıyâm 127; Ebû Dâvûd, Sıyâm 64.

²² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, II, 311; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 409; Buhârî, Savm 68.

²³ el-Bakara 2/35-37; el-A'râf 7/19-24; Tâhâ 20/115-123.

Allah Rasûlü; "...**Aşûra** gününde Allah Âdem'in (a.s.) tevbesini kabul etmiştir..." buyurmuştur.²⁴ Öyleyse, günah işlemekten uzak olmayan insanların Aşûra gününü tevbe ve istiğfar için fırsat kabul etmeleri gerekmektedir.

2. Hz. Nuh'un Gemisinin Karaya Çıkması

Kavmini Allah'tan başka ilah olmadığına inanmaya, O'na kulluk etmeye davet eden Hz. Nuh, kavmi tarafından yalanlanınca Allah ona bir gemi yapmasını ve inananlarla birlikte bu gemiye binmesini emretmiştir. Allah'ın azap olarak gönderdiği tufanda inkârcılar boğularak hayatını kaybederken, Nuh Peygamber ve onunla birlikte gemiye binenler kurtulmuştur.²⁵ Allah'ın yardımı neticesinde kurtulan bu geminin Aşûra günü Cudi dağı üstünde durduğu, yani tufanın Aşûra günü son bulduğu hadislerde belirtilmektedir.

Ebû Hureyre şunları anlatmaktadır: "*Nebi (s.a.) Yahudilerden bir gruba uğradı, **Aşûra** olduğu için oruç tutmuşlardı. Rasûlullah (s.a.) bu oruç hakkında sordu. "...Bu gün Nûh'un gemisinin Cudi dağına oturduğu gündür. Nûh (a.s.) bu gün oruç tutmuştur."* dediler. Rasûlullah (s.a.) "*Ben ...bu orucu tutmaya sizden daha lâıyığım*" buyurdu ve ashâbına **Aşûra** orucunu emretti."²⁶

Katâde de Hz. Nuh'un gemide yaklaşık altı ay kaldığını ifade etmiştir: "*Nûh (a.s.) gemiye Recep ay'ının 20'sinde bindi, **Aşûra** günü indi.*"²⁷

3. Hz. Mûsa'nın Firavun'a Karşı Zafer Kazanması

İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilen Hz. Mûsâ ilahlık iddiasında bulunan Firavun ile uzun süre mücadele ettikten sonra, Allah'tan gelen emir üzerine inananlarla birlikte Mısır'dan ayrılmıştır. Olayı fark eden Firavun, ordularıyla birlikte Hz. Mûsâ ve mü'minlerin ardına düşmüştür. Allah'tan bir mucize olarak inananların geçmesi için Nil Nehri yarılmış, onlar geçtikten sonra sıra Firavun ve ordusuna gelince sular tekrar kapanmış ve onlara mezar olmuştur.²⁸ Firavun'un boğulup Hz. Mûsâ ve taraftarlarının zafer kazandığı bu günü kaynaklar, Aşûra günü olarak belirtmişlerdir.

²⁴ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 291; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, VI, 69.

²⁵ el-A'râf 7/59-64; Yunus 10/71-73; Hûd 11/25-44; el-Mü'minûn 23/23-29.

²⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 359.

²⁷ Abdurrezzak b. Hemmâm, *a.g.e.*, IV, 290; Taberânî, *a.g.y.*

²⁸ el-A'râf 7/136-138; Yunus 10/90; Tâhâ 20/77, 78.

Konuyla ilgili olarak İbn Abbas şunları aktarmaktadır: *“Nebi (s.a.) Medine’ye geldiği zaman Yahudilerin Aşûra orucunu tuttuklarını gördü ve bunun sebebini sordu. (Yahudiler) “Allah bu günde Mûsâ ve İsrâiloğullarına Firavun’a karşı zafer nasip etmiştir.” dediler.”*²⁹ Hadisin bir başka rivâyetine göre Yahudiler Hz. Peygamber’e; *“Bu büyük bir gündür. Bu günde Allah Mûsâ’yı ve kavmini kurtarmış ve Firavun ve kavmi sulara gömülmüştür.”* demişlerdir.³⁰

4. Hz. Îsâ'nın Doğumu

Babasız dünyaya gelen tek insan olan Hz. Îsâ'nın doğum günü hakkında net bir bilgi olmamakla birlikte, Zeyd el-Ümmî, Meryem oğlu Îsâ'nın Aşûra günü doğduğunu söylemiştir. Zehebî Telhîs’inde rivâyetin senedinin uydurma olduğunu belirtmiştir.³¹ Zaten Hristiyanların bu günü kutsal saydıklarına dair bir kayıt bulunmamaktadır.

5. Ninova Halkının Affedilmesi

Hz. Yunus Ninova bölgesine gönderilmiş olan peygamberdir. Halkını uyaran, fakat onlar tarafından sürekli yalanlanan Yunus Peygamber, sonunda dayanamayarak bir gemiye binip kavmini terk etmiştir. Derken onu bir balık yutmuş, fakat Allah’ı çokça tesbih etmesi üzerine kendisine zarar vermemiştir. Tekrar kavmine dönen Hz. Yunus’u halkı bu defa doğrulamış ve ona iman etmişlerdir.³² Hz. Yunus’un kavminin tevbesinin kabul edildiği gün olarak, hadislerde Aşûra günü gösterilmektedir. Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: *“...Aşûra gününde Allah ...Yûnus Peygamberin şehrinin (Ninova halkının) tevbesini kabul etmiştir...”*³³

Aşûra günü gerçekleşen olaylardan bahseden hadislerle bakıldığında, bu günün tüm peygamberler için sıkıntılardan kurtulup felaha kavuşma günü olduğu görülmektedir.

F. Aşûra Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Geçmiş peygamberlerde olduğu gibi Hz. Peygamber de Aşûra gününü önemsemiş, çeşitli ibadetlerle bu günü değerlendirmiştir. Aşûra günü oruç ve sadaka ibadetleri tavsiye edilmiştir. Bunların dışında bu gün sürme çekmek de yapılması faydalı görülen işlerdendir.

²⁹ Buhârî, Savm 69, Enbiyâ 22, Fezâilul-ashab 52; Müslim, Sıyâm 127; Ebû Dâvûd, Sıyâm 64.

³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 336; Müslim, Sıyâm 19.

³¹ Hâkim en-Nîsâbü’rî, *Müstedrek*, II, 648.

³² es-Saffât 37/139-148.

³³ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, VI, 69.

1. Oruç Tutmak

Pek çok hadiste Aşûra gününü oruçlu geçirmek faziletli bir davranış olarak anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in özellikle de nafile (Ramazan dışında tutulan) oruçlar arasında Aşûra orucunu diğerlerinden daha faziletli gördüğü, Abdullah b. Abbas'tan nakledilen hadiste belirtilmiştir: *"Ramazan ayı ve Aşûra orucu dışında Rasûlullah'ın (s.a.) bir günün orucunu diğerine üstün tuttuğunu görmedim."*³⁴

Allah Rasûlü, Aşûra orucunu o kadar önemsemiştir ki, bu gün için oruca niyetlenmeyenlerin en azından günün geriye kalanını bir şey yiyip içmeyerek geçirmelerini istemiş, böylece bu gün tutulacak orucun ehemmiyetine dikkat çekmiştir.³⁵ Benzer bir hadiste sahabenin kendileri oruç tuttıkları gibi çocuklarına bile iftar zamanına kadar yiyecek olarak bir şey vermedikleri anlatılmaktadır. Bunda sahabenin bu orucu farz oruç olarak algılamış olması etkili olabilir. Rabi' bint Muavviz şunları söylemektedir: *"Rasûlullah (s.a.) Aşûra gününün sabahında ensar köylerine bir kişi göndererek oruçlu olmayanların günün geri kalanını oruçlu geçirmelerini, oruçluların da oruçlarına devam etmelerini söylemesini istedi. Biz de oruç tutar ve çocuklarımıza tuttururduk. Yemek istedikleri zaman iftar vakti gelinceye kadar vermezdik."*³⁶

Aşûra orucunun fazilet derecesi, onun bir yıllık günahın affına vesile olacağı müjdesiyle anlatılmıştır. Bununla ilgili olarak Allah Rasûlü; *"Aşûra orucunun Allah katında geçen bir yıla kefâret olacağını ümit ediyorum."* buyurmuştur.³⁷

Konu ile ilgili rivâyetlerin bir kısmında, Aşûra orucunun Ramazan orucu farz kılınmadan önce tutulduğu, dolayısıyla sonradan neshedilmiş bir ibadet olduğu vurgulanmaktadır. Hz. Peygamber, Ramazan orucu farz kılındıktan sonra Aşûra orucunu kuvvetle tavsiyesinden vazgeçmiştir. İbn Ömer konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: *"Rasûlullah (s.a.) Aşûra günü oruç tutar ve tutulmasını emrederdi. Ramazan orucu farz kılınıncaya onu terk etti."* Hz. Abdullah bu orucu ancak kendi nafile orucuna denk geldiği takdirde tutmuştur.³⁸

³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 222; Buhârî, Savm 68; Nesâî, Sıyâm 70.

³⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 232; Buhârî, Savm 21; Müslim, Sıyâm 21.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, IV, 47; Buhârî, Savm 46; Müslim, *a.g.y.*

³⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 308; Müslim, Sıyâm 36; İbn Mâce, Sıyâm 41; Tirmizî, Savm 48.

³⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 4; Buhârî, Savm 1.

Hiz. Âişe de Ramazan orucunun farz kılınmasından sonra insanların Aşûra Günü oruç tutma konusunda muhayyer bırakıldığını söylemiştir: *“Rasûlullah (s.a.) Aşûra orucunu emrederdi, Ramazan orucu farz kılındıktan sonra dileyen tuttu, dileyen terk etti.”*³⁹

Hiz. Peygamber’in sonraları Aşûra orucunu terk ettiğini belirten diğery bir rivâyet şöyledir: Eş’as b. Kays, İbn Mes’ûd’un evine girmiş, kahvaltı yapan Abdullah *“Ey Ebû Muhammed, kahvaltıya otur”* demiştir. Eş’as *“Bugün Aşûra değil mi?”* diye sorunca İbn Mes’ûd *“Rasûlullah (s.a.) önceleri bu günde oruç tutardı, Ramazan orucu farz kılındığında bunu terk etti.”* cevabını vermiştir.⁴⁰

Bazı rivâyetlerde Aşûra orucunun farz yahut vacip olmadığına vurgu yapılmıştır. Burada halkın Aşûra orucunu Ramazan orucu gibi farz bir ibadet olarak algılaması engellenmek istenmiş olmalıdır.

Muâviye b. Ebû Süfyân hac yılında minberde halka şöyle seslenmiştir: *“Ey Medine halkı! Âlimleriniz nerede? Rasûlullah (s.a.) bugün için “Bu, Aşûra günüdür, bu günde oruç tutmak farz kılınmamıştır, fakat ben oruçluyum. Dileyen oruç tutsun, dileyen tutmasın.” buyurdu.”*⁴¹ İkrime *“Kişinin Ramazan dışında bir orucu kendisine vâcip sayması doğru değildir.”* diyerek⁴² bu orucun bir zorunluluk olmadığına dikkat çekmiştir.

Hiz. Peygamber’in Aşûra orucunu hiç ihmal etmediğı, mutlaka tuttuğı haber verilmektedir. Buna göre Aşûra orucu, farz veya vacip olmasa da titizlikle uygulanan bir sünnet sayılmaktadır. Hanımlarından biri *“Allah Rasûlü (s.a.) Aşûra günü oruç tutardı”* demiştir.⁴³ Hiz. Hafsa da Onun hiç ihmal etmediğı dört şeyden bahsederken bunlar arasında Aşûra orucunu da saymıştır.⁴⁴

Allah Rasûlü *“Aşûra orucu peygamberlerin orucudur, öyleyse (bu günde) siz de oruç tutun.”*⁴⁵ buyurarak bu günün önceki dinlerde de önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir.

Hiz. Peygamber’in yoğun tavsiyelerine uyan ashab, Aşûra orucu konusunda büyük titizlik göstermiştir. Esved b. Yezîd, Hiz. Ali ve Ebû Mûsâ kadar Aşûra orucunu emreden

³⁹ Buhârî, Savm 69, Hacc 1, 47, Menâkıbu'l-ensâr 26, Tefsir Bakara 24; Müslim, Sıyâm 115; Ebû Dâvûd, Sıyâm 64; Tirmizî, Savm 49.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 455; Müslim, Sıyâm 19.

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, IV, 95; Buhârî, Savm 68; Müslim, Sıyâm 19; Nesâî, Sıyâm 70.

⁴² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, II, 312.

⁴³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 288; Ebû Dâvûd, Sıyâm 64; Nesâî, Sıyâm 70.

⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 287; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XXIII, 205.

⁴⁵ İbn Ebî Şeybe, *a.g.e.*, II, 311.

kimse görmediğini,⁴⁶ Nâfi, İbn Ömer'in ister yolcu ister mukim olsun Aşûra orucunu terk etmediğini⁴⁷ söylemiştir. Yine İbn Abbas'ın seferde Aşûra orucunu kaçırmaktan korktuğu için iki gün peş peşe (iftar etmeden) oruç tuttuğu rivâyet edilmektedir.⁴⁸

Özet olarak, Aşûra orucu Müslümanlar için bir gereklilik ifade etmese de faziletli kabul edilmiş, günahların affına vesile olacağı söylenerek teşvik edilmiştir. Bu orucu Allah Rasûlü'nün titizlikle yerine getirdiği bir ibadet olarak algılayıp tutanlara büyük ecirler vaat edilmiştir. Bu arada ihtilafları gidermek ve Yahudilere benzememek için Muharrem'in dokuzuncu ve on birinci günlerinde de oruçlu bulunmak uygun olacaktır.

2. Sadaka Vermek

Aşûra, hadislerde "bereket günü" olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Peygamber, bu günün bereketinden istifade edebilmek için sadaka verilmesini tavsiye etmiştir. Allah Rasûlü; *"Ailesine Aşûra günü cömert davranan kimsenin yılın diğer günlerinde de bereketi eksilmez."*⁴⁹ buyurarak sadaka niyetiyle Aşûra günü yakınlarla harcama yapılmasını tavsiye etmekte, bu takdirde tüm yılın bereketli geçeceğini müjdelemektedir.

Söz konusu hadisler dışında da kaynaklarda teşvik maksatlı zikredilen rivâyetler bulunmaktadır. Bu haberleri değerlendirirken, hadis âlimlerinin ahkâm dışındaki konularda zayıf hadisle amel etmeyi uygun buldukları hatırdan çıkarılmamalıdır.

3. Sürme Çekmek

Aşûra gününün sıkıntı ve musibetlerden kurtulma günü sayılabileceği söylenmişti. Zira Allah pek çok peygamberin maddi-manevi sıkıntılarını bu günde gidermiştir. Aşûra gününün maddi bir sıkıntı olan hastalıklardan arınma konusunda da önemli bir gün olduğu düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında *"Aşûra günü gözüne sürme çeken asla göz hastalığına yakalanmaz."*⁵⁰ hadis-i şerifi daha iyi anlaşılacaktır.

⁴⁶ Tayâlisî, *Müsned*, I, 168; Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 287; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, II, 311.

⁴⁷ Abdurrezzak b. Hemmâm, *a.g.e.*, IV, 290.

⁴⁸ İbn Ebî Şeybe, *a.g.e.*, II, 313.

⁴⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, X, 77; *el-Mu'cemu'l-evsat*, IX, 121. Hadisi Ebû Saîd el-Hudrî'den sadece Muhammed b. İsmail el-Ca'ferî rivâyet etmiştir.

⁵⁰ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 367. Hadisi rivâyet eden Cüveybir'in zayıf bir râvî olduğu belirtilmiştir. Hadis râvîlerinden Dahhak da İbn Abbas'la görüşmemiştir.

III. RECEP AY'ININ YIRMİ YEDİNCİ GÜNÜ

Hicrî takvimin yedinci ayı olan Recep, halk arasında üç aylar (Recep-Şaban-Ramazan) diye tabir edilen ayların da ilkidir. Recep ayının girişiyle Müslümanlar, manevi bir atmosfere girmekte, böylece yakın bir zamanda gelecek olan Ramazan ayını hazırlıklı bir şekilde karşılamaktadırlar.

A. Recep Ay'ının Fazileti

İslam dininde değerli kabul edilen aylardan olan Recep, içinde Müslümanlar tarafından titizlikle değerlendirilen iki kandil bulundurmaktadır. Bunların ilki, Recep ay'ının ilk Cuma gecesi kutlanan Regaip Kandili, diğeri ise bu ayın yirmi yedinci gecesi kutlanan Miraç Kandili'dir. Şehrullah olarak nitelenen Recep ay'ının diğeri bir hususiyeti, bu ayda günahların affedildiği müjdesinin verilmesidir.

1. Allah'ın Ay'ı Olması

Hz. Peygamber Recep, Şaban ve Ramazan aylarının ehemmiyetine değindiği bir hadis-i şerifinde “*Allah aylar arasından **Recep**'i seçti. O Allah'ın ay'ıdır...*” buyurmuştur.⁵¹ Doğrusu benzer rivâyetler başka aylar için de nakledilmektedir. Allah Rasûlü, bu sözüyle Recep ay'ının, senenin diğeri ayları arasında farklı bir yere sahip olduğunu anlatmış olmalıdır.

2. Duaların Kabul Edilmesi

Allah'a sunulan dileklerin reddedilmediği bazı zaman dilimleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de Recep ay'ıdır. İbn Ömer, dualara mutlaka icabet edilen beş gece arasında Recep ay'ının ilk gecesini de saymaktadır.⁵²

B. Recep Ayında Gerçekleşen Önemli Olaylar

Hz. Nuh azgınlıklarından dolayı kavmine gönderilecek olan tufandan korunmak için gemiye Recep ayında binmiştir. Kavmini Allah'tan başka ilah olmadığına inanmaya, O'na kulluk etmeye davet eden Hz. Nuh, kavmi tarafından yalanlanınca Allah ona bir gemi yapmasını ve inananlarla birlikte bu gemiye binmesini emretmiştir. Bu emir üzerine mü'minler

⁵¹ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 374.

⁵² Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 317; Beyhakî, *a.g.e.*, III, 342.

her cinsten birer çift alarak gemiye binmişlerdir. Gerçekleşen tufanda sağ kalanlar, sadece gemiye sığınanlar olmuştur.

Rasûlullah, Nuh Peygamber'in ve ona iman edenlerin gemiye biniş tarihi hakkında şunları söylemiştir: "*Allah Nuh'u (a.s.) **Recep** ayında gemiye bindirdi.*"⁵³ Tâbiûndan Katâde, konu ile ilgili daha detaylı bilgi sunarak "*Nûh (a.s.) gemiye **Recep** ayının 20'sinde bindi...*"⁵⁴ demiştir.

C. Recep Ayında Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hz. Peygamber Recep ayında her zamankinden daha çok oruç tutmuş, farz namazlar dışında nafile kılmış, zikir, tesbih ve duasını artırmıştır. Onun uygulamalarını örnek alan sahabe de bu ayın faziletine erişmek için gayret etmiştir.

1. Oruç Tutmak

Hadislerde Allah Rasûlü'nün Recep ayında oruç tuttuğu, hatta bazı zamanlar bu ayın tamamını oruçlu geçirdiği bilgisi yer almaktadır. Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın Ramazan'dan sonra Recep ve Şaban ayları dışında, bir ayın tamamında oruç tutmadığını belirtmiştir.⁵⁵ Ancak Hz. Peygamber, bazen bu ayda hiç oruç tutmamıştır. İbn Abbas, Onun Recep ay'ının tamamını oruçlu geçirmekten men ettiğini söylemiştir.⁵⁶ Belki de Allah Rasûlü, bu ayın tamamında oruç tutmanın ümmetine ağır geleceğini düşünerek bu şekilde davranmıştır.

İbn Abbâs Recep orucu hakkında şunları anlatmaktadır: "*Rasûlullah (s.a.) **Recep** ayında bazı yıllarda öyle oruç tutardı ki biz, "(Gâliba) hiç yemeyecek (ayın her gününde tutacak)" derdik. Bazı yıllarda da öyle yerd ki biz; "(Galiba) hiç tutmayacak" derdik.*"⁵⁷

Bir başka hadis-i şerifte Recep ay'ının önemine dikkat çekilmiş ve bu ayda tutulan her bir günlük oruç için bazı vaatlerde bulunulmuştur. Hz. Peygamber ayrıca Hz. Nuh'un da bu ayda oruç tuttuğunu söyleyerek bir anlamda Recep orucunun geçmiş peygamberlerin de sünneti olduğunu ifade etmiştir. Hadisin konu ile alakalı kısmı şöyledir: "***Recep** büyük bir aydır. Allah bu ayda (yapılan) iyilikleri kat kat artırır. **Recep**'ten bir gün oruç tutan kimse bütün bir yılı oruçlu geçirmiş gibidir. Bu aydan yedi gün oruç tutana cehennemden yedi kapısı*

⁵³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, VI, 69.

⁵⁴ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 290.

⁵⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, IX, 161.

⁵⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, X, 287; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 375.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 231; Buhârî, *Savm* 53; Müslim, *Sıyâm* 34; Ebû Dâvûd, *Sıyâm* 55.

*kapanır. Sekiz gün oruç tutana cennetin sekiz kapısı açılır. On gün oruç tutana Allah bir şey sormaz, sadece ihsanda bulunur. Bu ayın on beş gününü oruçlu geçiren kimse için gökten bir münadi "Geçmiş günahların bağışlandı," der ve amelleri yeniden yazılmaya başlar. Kim bunlardan daha fazlasını yaparsa Allah da daha ziyade ecir verir. ...Nuh Peygamber gemideyken **Recep** ayında oruç tutmuş ve beraberindekilere bunu tavsiye etmiştir...*⁵⁸

Yukarıdaki hadisler dışında Recep orucunun hoş karşılanmadığı rivâyetler de mevcuttur. Örneğin, Hz. Ömer "**Recep** ayında oruç tutmayınız, çünkü o cahiliye halkının yücelttiği bir aydır." demektedir.⁵⁹ Onun bu sözünde Müslümanların yeniden Cahiliye geleneklerini uygulama, onlara benzeme konusunda duyduğu endişe etkili olmuş olabilir. Fakat genel bir değerlendirme yapıldığında, bu niyeti taşımayan orucun faziletli kabul edildiği ve tavsiye edildiği görülmektedir.

2. Umre

İyiliklerin kat kat artırıldığı Recep ayında yapılan umrenin karşılığının fazlasıyla alınması muhtemeldir. Allah Rasûlü, umreyi bu aya getirmeye özen göstermiştir. İbn Ömer, Onun dört defa umre yaptığını ve bunlardan birinin Recep ayında gerçekleştiğini söylemektedir.⁶⁰

3. Dua Etmek

Hz. Peygamber, üç aylardan ilki olan Recep ay'ı girince, Allah'tan öncelikle bu ayın bereketli geçmesini ve Ramazan'a erişebilmeyi dilemiştir. Enes b. Mâlik şunları anlatmaktadır: "*Rasûlullah (s.a.) **Recep** ayına girince "Allahım, bizim için **Recep** ve Şaban'ı mübarek kıl ve bizi Ramazan'a erıştır!.." diye dua ederdi.*"⁶¹

Recep ay'ı içinde, özellikle Regaip ve Miraç kandillerinin duayla değerlendirilmesi tavsiye edilmiştir. Zira bu günler duanın kabule yakın olduğu zamanlardır.

⁵⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, VI, 69; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 368.

⁵⁹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, II, 345.

⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 128; Buhârî, Umre 3; Tirmizî, Savm 93.

⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 259; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, IV, 189.

D. Recep Ay'ının Yirmi Yedinci Gecesi Gerçekleşen Önemli Olaylar

Recep ayında Müslümanlar tarafından değerlendirilen iki kandilden biri olan Miraç kandili, bu ayın yirmi yedinci gecesidir. İslam dini açısından önemli bazı hadiselerin gerçekleşmiş olması, bu geceyi değerli kılmaktadır.

Allah Rasûlü, bu ayın yirmi yedinci gecesi gökyüzüne çıkarılmıştır. Miraç adı verilen mucizevî hadisenin vukû bulduğu bu gecede, duaların Allah tarafından reddedilmeyeceği müjdesi verilmiştir.

1. Duaların Kabul Edilmesi

Hiz. Peygamber, Recep ay'ının yirmi yedinci gecesinin ibadetle değerlendirilmesi halinde, yapılacak duaların kabul edileceğini belirtmektedir.⁶² Buradan söz konusu günde, istenilen her şeyin gerçekleşeceği sonucu çıkarılmamalıdır. Yapılan dualar karşılıksız kalmayacak, ama kişi için hayırlı değilse Allah tarafından kabul edilmeyecektir. Bilinmesi gereken bu ayın “dua zamanı” olarak tayin edilmiş olmasıdır.

2. İsrâ ve Miraç Olayı

Miraç olayı kuvvetli olan görüşe göre hicretten önceki bir buçuk yıl içinde (621) Recep ayının yirmi yedinci gecesinde gerçekleşmiş ve Allah husûsi bir surette Hiz. Peygamber'i huzuruna yükselterek doğrudan vahye muhatap kılmıştır.

Hiz. Peygamber, bu gece önce Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülmüş⁶³ ve oradan da göğe yükseltilmiştir. Allah Rasûlü'nün Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülmesine İsrâ, semaya yükseltilmesine ise Miraç adı verilmektedir.

E. Recep Ay'ının Yirmi Yedinci Gecesi Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hadislerde bu ayın yirmi yedinci gününü ibadetle geçirenler için çok sayıda mükâfattan söz edilmektedir. Bu günde yapılması özellikle tavsiye edilen ibadetler; oruç ve nafil namazdır.

⁶² Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 374.

⁶³ el-İsrâ 17/1.

1. Oruç Tutmak

Hız. Peygamber, Recep ayında tutulan orucunun mükâfatına değinirken, cennette Recep adında süttten beyaz, baldan tatlı bir nehir bulunduğunu söylemiş, bu aydan bir gün oruç tutana Allah'ın bu nehrin suyundan içireceğini müjdelemiştir.⁶⁴ Hadislerde bilhassa Recep ay'ının yirmi yedinci gününü (Miraç Kandili) oruçlu geçirmek teşvik edilmiştir. Allah Rasûlü; *“Recep ayında bir gün ve bir gece vardır; bu günde oruç tutan ve bu geceyi ibadetle geçiren yüz yıl boyunca oruç tutmuş gibi olur. O gün Recep ay'ının yirmi yedinci günü ve gecesidir. Allah Muhammed'i (s.a.) o günde (elçi olarak) göndermiştir.”* buyurmuştur.⁶⁵

2. Namaz Kılmak

Allah Rasûlü, Miraç Kandili'nde kılınacak namazın ecrinin büyüklüğüne dikkat çekmiş, bu geceye özel olan bu namazın ardından tesbih çekilip, istiğfar edilmesi ve kendisine salâvat getirilmesi halinde duaların kabul edileceğini belirtmiştir:

*“Recep ayında iyiliklerin yüz yıllık sevaba denk biçimde yazıldığı bir gece vardır. Bu, Recep ay'ının yirmi yedinci gecesidir. Bu gecede on iki rekât namaz kılan kişi, her rekâtında Fatiha ve Kur'ân'dan bir sure okuyup, iki rekâtta bir teşehhüdde bulunarak selam versin; namazdan sonra yüz defa “Sübhane'llahi ve'l-hamdu lillahi ve lâ ilâhe illallâhu vallahu ekber.” dedikten sonra yüz defa istiğfarda bulunsun. Nebi'ye (s.a.) yüz defa salâvat getirsin. Sonra Allah'a dünya ve ahirete dair dilediği konuda dua etsin. Bu gün oruçlu bulunsun. Böylece Allah onun günah içermeyen dualarına icabet eder.”*⁶⁶

IV. ŞABAN AY'ININ ON BEŞİNCİ GÜNÜ

Şaban, Recep ile Ramazan arasında bulunan sekizinci kamerî aydır. Şaban'ın insanların gaflet ettikleri bir ay olduğunu ifade eden Hz. Peygamber,⁶⁷ bu ayı ibadetle değerlendirmenin önemine dikkat çekmiştir.

⁶⁴ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 367.

⁶⁵ Beyhakî, *a.g.e.*, III, 373.

⁶⁶ Beyhakî, *a.g.e.*, III, 374.

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 201; Nesâî, Sıyâm 70.

A. Şaban Ay'ının Fazileti

Allah Rasûlü'nün kendisinin ay'ı olduğunu belirttiği, saygı gösterilince kendisine hürmet edilmiş olacağını söylediği Şaban ayı,⁶⁸ amellerin Allah'a arz edilmesi ve günahların bu ayda bağışlanması gibi sebeplerden ötürü faziletli sayılmıştır. Müslümanlar tarafından kutlu ve manevi bir gece kabul edilen Berat Kandili de bu ayın içindedir.

Hz. Peygamber, insanların Şaban ayını ihmal ettiklerini belirterek, bu ayda amellerin Allah'a sunulduğunu ifade etmiştir: "...O, amellerin Rabbülâlemin'e arz edildiği aydır..."⁶⁹

Burada amellerin sadece yılda bir kez Allah'a sunulduğu düşüncesi akla gelmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in her Pazartesi ve Perşembe gününde, amellerin arz edildiğine dair hadisleri bulunmaktadır. Öyleyse Şaban, işledikleri hatalarından tevbe etme imkânı bulamayanlar için, Ramazan'a girmeden evvel, geçen bir yılın muhasebesinin yapılmasının tavsiye edildiği bir ay olarak karşımıza çıkmaktadır.

B. Şaban Ayında Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Allah Rasûlü'nün, Ramazan ayına hazırlık olması bakımından Şaban ayında oruç tuttuğu ve tutulmasını öğütlediği bilinmektedir. Ancak konu ile ilgili rivâyetlerin bir kısmında Onun bu ayın tamamını oruçlu geçirdiği anlatılırken, diğer bir kısmında tamamını tutmamakla birlikte büyük çoğunluğunda oruçlu bulunduğu belirtilmektedir.

Ümmü Seleme, Rasûlullah'ın Şaban ve Ramazan dışında iki ayı peş peşe tam olarak oruçla geçirdiğini görmediğini söylemiştir.⁷⁰ Hz. Âişe'den nakledilen bir başka rivâyette Hz. Peygamber'in Şaban ay'ının tamamında oruçlu bulunduğu haber verilmektedir.⁷¹

Bazı hadislerde Allah Rasûlü'nün Şaban ay'ının tamamını oruçlu geçirmemekle birlikte, bu orucu önemli görerek büyük ölçüde tuttuğu bildirilmektedir. Hz. Âişe, Rasûlullah'ın oruç tutmayı en sevdiği ayın Şaban olduğunu belirterek⁷² Onun Ramazan dışında bir ayı tam

⁶⁸ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 374.

⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 201; Nesâî, Sıyâm 70.

⁷⁰ İbn Mâce, Sıyâm 4; Ebû Dâvûd, Sıyâm 11; Tirmizî, Savm 37; Nesâî, *a.g.y.*

⁷¹ Buhârî, Savm 51; Nesâî, Sıyâm 34.

⁷² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 188; Ebû Dâvûd, Sıyâm 56; Nesâî, Sıyâm 70.

olarak oruçlu geçirmedişini, ancak herhangi bir ayda, Şaban ayında tuttuğundan daha fazla oruç tuttuğunu da görmediğini söylemiştir.⁷³

Hiz. Usâme de Rasûl-i Ekrem'in Şaban'ın çoğunluğunu oruçlu geçirdiğini belirtmekte ve bunun sebebini sorarak bu ayın fazileti hakkında da bilgi edinmektedir: "*Ey Allah'ın Rasûlü, Şaban ayında tuttuğun kadar başka aylarda oruç tuttuğunu göremiyorum (sebebi nedir?)*" diye sordum. Şu cevabı verdi: "*Bu, Recep'le Ramazan arasında insanların gaflet ettikleri bir aydır. Halbuki O, amellerin Rabbülâlemin'e arz edildiği aydır. Ben, oruçlu olduğum halde amelimin yükseltilmesini istiyorum.*"⁷⁴

Allah Rasûlünün Şaban ayının kaç gününü oruçlu geçirdiği konusundaki ihtilafa rağmen, bu ayda tutulan oruca ehemmiyet verildiği açıktır. Kendisine Ramazan'dan sonra hangi orucun daha faziletli olduğunu soran kişiye Hiz. Peygamber, "*Ramazan'ı ta'zim için Şaban!*" cevabını vermiştir.⁷⁵

Ancak bu ayın on beşinden sonra oruç tutulması Hiz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır.⁷⁶ Burada, gelecek olan Ramazan ayına daha dinç bir bünyeyle girilmesi, dolayısıyla farz olan bu orucu tutarken zorluk yaşanmaması hedeflenmiş olabilir.

Şaban'ın ikinci yarısıyla ilgili oruç yasağının kapsamı bazı hadislerde daraltılmış, sadece son birkaç gününde oruç tutulmaması öğütlenmiştir. "*Şaban ile Ramazan'ın arasını - bir veya iki gün oruçlu bulunmayarak- ayırınız.*" buyuran⁷⁷ Rasûlullah, kişinin önceden oruca başlaması veya bu orucun her zaman tuttuğu oruca (Pazartesi-Perşembe orucu gibi) denk gelmesi halinde oruçlu bulunabileceğini ifade etmiştir: "*Sizden kimse, Ramazan'ı bir veya iki gün önceden oruç tutarak karşılamasın. Eğer bir kimse, önceden oruç tutmakta idiye, orucunu tamamlasın.*"⁷⁸

⁷³ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Sıyâm 56; Buhârî, Savm 52; Müslim, Sıyâm 34; Ebû Dâvûd, Sıyâm 56, 59; Tirmizî, Savm 37; Nesâî, Sıyâm 70.

⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 201; Nesâî, *a.g.y.*

⁷⁵ Tirmizî, Zekât 48.

⁷⁶ İbn Mâce, Sıyâm 5; Ebû Dâvûd, Sıyâm 13; Tirmizî, Savm 37.

⁷⁷ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 159.

⁷⁸ Buhârî, Savm 14; Müslim, Sıyâm 21; Ebû Dâvûd, Sıyâm 11; Tirmizî, Savm 2; Nesâî, Sıyâm 31, 32.

C. Şaban Ay'ının On Beşinci Gecesinin Fazileti

Şaban ay'ının on beşinci gecesi Berat Kandili olarak anılmakta ve kutlanmaktadır. Bu gece, iyi değerlendirildiği takdirde Allah tarafından Müslümanlara günahlardan arınma ve suçlardan temize çıkma imkânı sunulduğu için "Berat" gecesi olarak adlandırılmıştır.

Rasûlullah, bu gecenin önemini ve günahların affına vesile olduğunu şöyle anlatmaktadır: "*Allah Teâlâ, Şaban ay'ının on beşinci gecesi dünya semasına iner ve Kelb kabilesinin koyunlarının tüyünün adedinden daha çok sayıda günahı affeder.*"⁷⁹

Konu ile ilgili hadislerin bir kısmında, tüm mahlûkatın Allah tarafından bağışlanacağı, ancak bazı zümrelerin bu affın dışında tutulacağı belirtilmiştir. Bu kişiler; müşrikler ve kin tutanlar⁸⁰ ile intihar edenlerdir.⁸¹

D. Şaban Ay'ının On Beşinci Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Şaban ayında oruç tutmanın tavsiye edildiği hadislerde özellikle, bu ayın ortasında tutulan orucun faziletine değinilmiştir. Şaban ay'ının on beşinci gecesi (Berat Kandili) ile alakalı diğer tavsiyeler namaz kılmak ve dua etmektir.

1. Oruç Tutmak

Hız. Peygamber, Şaban ay'ının ortalarında oruçlu bulunulmasını istemiş, hatta bunu yapmayanlara Şevval ayından iki günü oruçlu geçirmelerini söyleyerek, bir anlamda bu orucun kazasını yapmalarını önermiştir.⁸² Ebû Dâvûd'un rivayetinde Şevval'den bir gün oruç tutulması tavsiye edilmiştir.⁸³

2. Namaz Kılmak

Nafile namaz, Şaban ayında yapılması teşvik edilen bir diğer ibadettir. Berat Kandili'nde kılınacak namazın rekâtı ve sonrasında okunacak sûreler Hız. Peygamber tarafından belirlenmiştir.

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 238; İbn Mâce, *İkâmet* 191; Tirmizî, *Savm* 39.

⁸⁰ İbn Mâce, *a.g.y.*

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 176.

⁸² Müslim, *Sıyâm* 37; Nesâî, *Sıyâm* 111.

⁸³ Ebû Dâvûd, *Sıyâm* 8.

Hiz. Ali, Şaban ay'ının on beşinci gecesini Allah Rasûlü'nü on dört rekât namaz kılıp sonra on dört defa Fatiha, İhlâs, Felak ve Nâs sureleri ile bir kez Ayetel kürsi'yi okurken gördüğünü söylemiştir. Gördükleri hakkında soru sorunca Hiz. Peygamber, “*Gördüklerini yapan kimseye Allah katında makbul yirmi hac, yirmi yıllık oruç (sevabı) verilir. Bu günde oruçlu bulunan, geçmiş ve gelecek bir yılı oruçlu geçirmiş sayılır.*” buyurmuştur.⁸⁴

3. Dua Etmek

Berat Kandili, Allah'ın bereketi, ihsanı ve affediciliğinin tüm Müslümanları kuşattığı gecedir. Rasûlullah, Allah Teâlâ'nın, bu gece dünya semasına indiğini ve ne kadar çok günahı olursa olsun kullarını bağışladığını ifade etmiştir.⁸⁵ Elbette ki, Allah'ın affına mazhar olan kimseler, günahlarından pişmanlık duyanlardır. O halde bu ayda hatalardan tevbe edilmesi gerekmektedir.

İbn Ömer, Şaban ay'ının on beşinci gecesini yapılacak duaların reddedilmeyeceğini söylemiştir.⁸⁶ Bu ayda Allah tarafından rızık isteyenlere rızık, deva arayan hastalara şifa dağıtılmaktadır. Hiz. Peygamber, Şaban'ın on beşinci gecesinde Allah'ın “*Yok mu bağışlanma dileyen affedeyim? Yok mu rızık isteyen rızıklandırayım? Yok mu hastalığa maruz kalan afiyet vereyim? Yok mu, yok mu?*” diye seslendiğini ve bu durumun sabaha kadar devam ettiğini haber vermektedir.⁸⁷

Görüldüğü gibi Berat Kandili, günahkâr kulların yanında, geçim sıkıntısı yaşayanlar ve hastalar için de içinde bulundukları durumdan kurtulmak maksadıyla değerlendirilecek iyi bir fırsattır.

V. RAMAZAN AY'ININ BELİRLİ GÜNLERİ

Hicrî ayların dokuzuncusu, Müslümanlarca kutsal kabul edilen Ramazan'dır. Faziletlerle dolu Ramazan ayında, pek çok mühim hadise gerçekleşmiştir. Semavi dinlere ait kutsal kitaplar bu ayda indirilmiştir. Ramazan, İslam'ın beş şartından biri olan oruç ibadetinin vakti olması bakımından da önemlidir.

⁸⁴ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 386.

⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 238; İbn Mâce, *İkâmet* 191; Tirmizî, *Savm* 39.

⁸⁶ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 317; Beyhakî, *a.g.e.*, III, 342.

⁸⁷ İbn Mâce, *İkâmet* 191. Hadisin zayıf veya uydurma olabileceği belirtilmiştir.

A. Ramazan Ay'ının Fazileti

Ramazan ayı, Müslümanlar tarafından "on bir ayın sultanı" kabul edilmekte ve yılın diğer zamanlarından üstün tutulmaktadır. Ramazan'ın faziletinden bahseden hadislerde bu ayda cennet kapılarının açılıp cehennem kapılarının kapandığı, günahların affedildiği ifade edilmektedir. İslam dininin emir ve yasaklarının insanlara bildirilmeye başlandığı Kadir Gecesi de bu ayda bulunmaktadır.

Ayların en faziletlisinin Ramazan ayı olduğunu belirten⁸⁸ Hz. Peygamber, "*İnsanlar Ramazan'ı(n mahiyetini) bilselerdi, bütün bir yılın Ramazan olmasını arzu ederlerdi.*" buyurmuştur.⁸⁹

1. Cennet Kapılarının Açılıp Cehennem Kapılarının Kapanması

Hiz. Peygamber Ramazan'ın faziletini anlatmak için; "...*Cennet ve huriler bir seneden diğer seneye kadar Ramazan için süslenir. Ramazan ayı girince cennet "Allahım, beni bu ayda kulların için mesken kıl", huriler ise "Allahım, bizi bu ayda kulların için eşler kıl" derler...*" buyurmuştur.⁹⁰

Cennetin duasını kabul eden Allah, bu ayda cennet kapılarını kullarına sonuna kadar açmıştır. Allah Rasûlü, "*Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur.*" buyurmuştur.⁹¹ Hadisin diğer bir rivâyetinde açık tek bir cehennem kapısının ve kapalı tek bir cennet kapısının kalmayacağı ifade edilmiştir.⁹²

Hadiste ifadesi geçen, "Cennet kapılarının açılması", bu ayda insanın cennete girmesinde etkin olan ibadetlere fazlaca imkân verilmesi gerçeğini ifade etmektedir. Nitekim orucun yanında İslâm'ın diğer temel şartlarından olan namaz, zekât gibi ibadetler de bu ayda yoğunluk kazanmaktadır. "Cehennem kapılarının kapanması" da, Ramazan ayında kötülüklerin azalması ve insanların, cehenneme girmeye neden olacak türden günahlardan kaçınmaları anlamında olsa gerektir. Bu anlamda düşündüğümüzde, "Şeytanların zincire

⁸⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XI, 160.

⁸⁹ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, IX, 180; İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 190.

⁹⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, IV, 90.

⁹¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Sıyâm 21; Buhârî, Savm 5, Bed'ü'l-Halk 11, Müslim, Sıyâm 2; Nesâî, Sıyâm 5.

⁹² İbn Mâce, Sıyâm 2; Tirmizî, Savm 1.

vuruluşu" ise kişilerin nefislerini kontrol altına almaları ve onun kötü arzularına alet olmamaları şeklinde yorumlanabilir.

İslam dininde ibadet ayı kabul edilen Ramazan'da insanlar Allah'a her zamankinden daha fazla kulluk ederler. Müslümanların gündüzlerini oruçla, gecelerini ibadetle geçirdiği bu ayda şeytanın hilesi zayıflar ve insanlar günahlara karşı daha uyanık olurlar. Nitekim istatistikî verilere göre Ramazan ayında toplumda işlenen suç oranları ciddi oranda düşmektedir.⁹³

2. Günahların Affedilmesi

Ramazan ayında Allah mahlûkata rahmetiyle muamele etmektedir. Ramazan'ın başının rahmet, ortasının mağfiret, sonunun ateşten kurtuluş olduğunu belirten⁹⁴ Allah Rasûlü, Ramazan'ın küçük günahları affettirmedeki fonksiyonunu şöyle açıklamıştır: "...*Bir Ramazan diğer Ramazan'a kefârettir. Büyük günah işlenmedikçe aralarındaki günahları affettirirler.*"⁹⁵

Hz. Peygamber İslam ümmetine Ramazan ay'ı ile ilgili beş haslet verildiğini söyleyerek, bunlar arasında meleklerin oruçlu kimse iftar edinceye kadar istiğfarda bulunmasını ve Allah'ın bu aydaki her günü cennetiyle süslemesini de saymıştır.⁹⁶

Ramazan ay'ının ilk gecesinden başlamak üzere son güne kadar çok sayıda kulun günahı bağışlanmaktadır. Bu konudaki hadislerde affa mazhar olan binlerce kişiden söz edilmektedir. Bir hadis-i şerifte Ramazan ay'ının her gecesinde altmış bin kişinin cehennemden azat edildiği bildirilmiş,⁹⁷ bir başka rivâyette bu rakamın bir milyon olduğu

⁹³ "Suç oranlarının Ramazan ayında azaldığı saptanmıştır. Oruç tutanlarda huzur ve sukûnet hali ön plana çıkar. Sinirli ve taşkın hareketlerin azalmasında fizyolojik bir mekanizmanın da payı olduğu düşünülmektedir."

Mustafa Ulum, "Orucun Fizyolojik ve Sosyolojik Faydaları", *Rehber Dergisi* (43. Sayı), 2006, <http://www.rehberdergisi.com/Rehber.asp>, (30 Nisan 2007), par. 15-15.

"Balıkesir'in Burhaniye ilçesinde Ramazan ayının başlaması ile birlikte polisiye olaylarda büyük azalma olduğu açıklandı. Alkollü içki tüketiminin azalmasının, olay sayısını düşürdüğü belirtilirken, "huzur ve asayiş" arttı. İlçe Emniyet Müdürü Metin Sevil, "Ramazan öncesi 10 günde 22 olay meydana gelirken, Ramazan'ın ilk 10 gününde bu sayı 7'ye düştü. Ramazanda alkollü içki tüketimi çok düştüğü için alkolle bağlı olaylar da olmaz oldu" dedi."

Sabah Gazetesi, "Ramazan'da Suç Oranları İyice Düştü", *Ramazan Günlüğü*, 2006, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/10/13/gun107.html>, (6 Kasım 2006), par. 4.

⁹⁴ İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 191.

⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 400; Müslim, Tahâret 5; Tirmizî, Salât 160.

⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 292.

⁹⁷ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 304.

ifade edilmiştir.⁹⁸ Bununla birlikte belli bir sınırın tayin edilmediği rivâyetler de bulunmaktadır. Hz. Peygamber, Ramazan'ın ilk gecesinde ehl-i kible olan herkesin bağışlandığını söylemiştir.⁹⁹

Etkisi bir sonraki Ramazan'a dek süren bu mağfiret ortamından istifade edemeyenler bir hadiste şöyle kınanmıştır: “**Ramazan girip çıktığı halde günahları affedilmemiş olan kişinin burnu sürtülsün!**”¹⁰⁰

3. Bereket Ay'ı Olması

Ramazan ayı gelince Hz. Peygamber, “*Bereket ayı olan **Ramazan** geldi. Bu ayda Allah sizi hayra bürür.*” buyurmuştur.¹⁰¹ Zira Ramazan ayı, hem işlenen ibadet ve hayırlar cihetiyle, hem bağışlanarak kurtuluşa eren kulların sayısı bakımından, hem de bütün bir ay boyunca iktisat yapılması sonucu dünyevi nimetlerin artması açısından bereketli bir aydır.

B. Ramazan Ayında Gerçekleşen Önemli Olaylar

Ramazan ayında gerçekleşen önemli olayları konu edinen hadisler incelendiğinde, bu ayın yılın diğer ayları arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu görülmektedir. Zira rivâyetlerde dört büyük kutsal kitabın ve Hz. İbrahim'e gönderilen suhufun Ramazan ayında indirildiği söylenmektedir.

Allah, bazı peygamberlere emir ve yasaklarını bildirmek için kutsal kitaplar gönderirken, bir kısım peygamberlere “suhuf” adı verilen, birkaç sayfeden ibaret kitapçıklar verilmiştir. Hz. İbrahim kendisine suhuf verilen peygamberlerden biridir. Allah Rasûlü, İbrahim Peygamber'e Ramazan ay'ının ilk gecesi on sahife indirildiğini belirtmiştir.¹⁰²

Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat Hz. Musa'ya, Zebûr Hz. Dâvud'a, Hristiyanların kutsal kitabı İncil ise Hz. İsa'ya indirilmiştir. Bu kitapların indirildiği vakte işaret eden Hz. Peygamber, Tevrat'ın Ramazan ay'ının altıncı günü,¹⁰³ Zebûr'un on sekizinci günü¹⁰⁴ (Bir

⁹⁸ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 335.

⁹⁹ İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 191; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, V, 158.

¹⁰⁰ Tirmizî, *Da'avât* 110.

¹⁰¹ Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, III, 271.

¹⁰² Ebû Ya'lâ, *Müsned*, IV, 135; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 107; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XXII, 75; *el-Mu'cemu'l-evsat*, IV, 111.

¹⁰³ *a.g.y.*

¹⁰⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XXII, 75; *el-Mu'cemu'l-evsat*, IV, 111.

başka rivâyette Zebûr'un on birinci gün indirildiği haber verilmiştir.¹⁰⁵), İncil'in de Ramazan ay'ının on üçüncü günü indirildiğini ifade etmiştir.¹⁰⁶

Yukarıdaki hadislerden çıkarılacak en çarpıcı sonuç, Ramazan'ın İslam ile bir kutsiyet kazanmayıp, önceki dinler için de değerli bir ay olduğudur. Yani Ramazan, Allah tarafından, İslam dininden çok önce, "vahiy ve ibadet ayı" olarak tayin edilmiştir.

C. Ramazan Orucu

Ramazan ayı, İslam dininde oruç ibadetine tahsis edilmiştir. Bu ayı oruçlu geçiren kimse, hem Allah'ın kesin bir emrini yerini getirmiş olmakta hem de sayısız hayırlar elde etmektedir. Önemine binaen Hz. Peygamber, bu ayın başında hilalin dikkatlice gözetlenmesini istemiştir. Özürsüz bir şekilde Ramazan orucunu bozan kimseye yerine getirilmesi çok da kolay olmayan bazı sorumluluklar yüklenmiştir.

1. Farziyeti

Oruç, akıllı ve ergenlik çağına gelmiş sağlıklı tüm Müslümanların yerine getirmesi gereken bir ibadettir. Ramazan orucunun farziyeti hakkında Kur'ân'da *"Ey iman edenler! Oruç sizden önceki ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz. (Size farz kılınan oruç) sayılı günlerdedir..."* buyrulmaktadır.¹⁰⁷

Aynı sûrenin ilerleyen ayetinde, Ramazan ayında oruç tutmanın gerekliliği, bu ayda Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmesine bağlanmıştır. Ayette ayrıca çeşitli mazeretlerle Ramazan orucunu tutamayanların daha sonra kaza etmesi emredilmektedir. Konu ile ilgili ayet meali şöyledir: *"O **Ramazan** ayı ki, insanları irşad için, hak ile batılı ayıracak olan, hidayet rehberi ve deliller halinde bulunan Kur'ân onda indirildi. Onun için sizden her kim bu aya şahit olursa onda oruç tutsun. Kim de hasta, yahut yolculukta ise tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde kaza etsin. Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez. Sayıyı tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah'ı tekbir etmenizi ister. Umulur ki şükredersiniz."*¹⁰⁸

¹⁰⁵ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, IV, 135.

¹⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 107; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XXII, 75.

¹⁰⁷ el-Bakara 2/183, 184.

¹⁰⁸ el-Bakara 2/185.

Ramazan orucunun farziyetine sünnetten delil, imandan ve İslam dininin temel ibadetlerinden bahseden hadislerdir. Rasûl-i Ekrem, beraberindekilere imanının ne olduğunu sormuş, "*Allah ve Rasûlü daha iyi bilir!*" denilince açıklamıştır: "*Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, **Ramazan** orucu tutmak, harpte elde edilen ganimetten beşte birini ödemektir.*"¹⁰⁹

Hiz. Peygamber, "*İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kâbe'yi hacetmek, **Ramazan** orucu tutmak*".¹¹⁰ buyurarak Ramazan ayında tutulması emredilen orucun İslam dininin beş şartından biri olduğunu belirtmiştir.

2. Fazileti

Ramazan af, mağfiret ve ihsan ayıdır. Sevabına inanarak ve yalnızca Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla tutulan Ramazan orucu, kişinin günahlarının affına vesile olmaktadır. Bu ayda oruç tutanların cehennemden kurtarılacağını müjdeleyen¹¹¹ Hiz. Peygamber bununla ilgili olarak "*Kim faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan umarak **Ramazan** orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır.*" buyurmuştur.¹¹²

Gerekli şartları taşıyan her Müslümanın mutlak surette yerine getirmesi emredilen Ramazan orucuna karşılık, cennet gibi büyük bir mükâfat vaad edilmektedir. Konuyla alakalı hadislerde cennete girebilmenin önkoşulu olarak orucun yanında başka ibadetler de sayılmıştır.

Bir hadis-i şerifte "***Ramazan** ve Şevval ayı ile Çarşamba, Perşembe ve Cuma günlerini oruçlu geçiren kimse cennete girer.*" buyurmuştur.¹¹³ Nu'man b. Nevfel Hiz. Peygamber'in yanına gelerek; "*Ey Allah'ın Rasûlü! Farz namazlarımı kılsam, **Ramazan** orucumu tutsam, helali helal bilip haramı da haram tanısam ve bunlara hiçbir ilave (hayır ve*

¹⁰⁹ Buhârî, İmân 40, İlim 25, Mevâkîtu's-salât 2, Zekât 1, Farzu'l-humus 2, Mevâkıb 4, Meğâzî 69, Edeb 98, Haberu'l-vâhid 5, Tevhîd 56; Müslim, İmân 23, 24, 25; Ebû Dâvûd, Eşribe 7; Tirmizî, İmân 5; Nesâî, İmân, 25.

¹¹⁰ Buhârî, İmân 1; Müslim, İmân 22; Tirmizî, İmân 3; Nesâî, İmân 13.

¹¹¹ İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 191.

¹¹² Buhârî, İmân 28, Savm 6; Müslim, Sıyâm 203, Musâfirîn 175; İbn Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 2, 33; Ebû Dâvûd, Ramazan 1, Sıyâm 57; Tirmizî, Savm 1, Cennet 4; Nesâî, Sıyâm 39.

¹¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 416.

*ibadet)de bulunmasam cennete gider miyim?" diye sorunca Rasûlullah'ın cevabı "Evet" olmuştur.*¹¹⁴

Muaz b. Cebel anlatmaktadır: "*Bir seferde Rasûlullah'la (s.a.) beraberdik. Bir gün yakınına tesadûf ettim ve beraber yürüdük. "Ey Allah'ın Rasûlü, dedim. Beni cehennemden uzaklaştırıp cennete sokacak bir amel söyle!" "Mühim bir şey sordun. Bu, Allah'ın kolaylık nasip ettiği kimseye kolaydır; Allah'a ibadet eder, Ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namaz kıalarsın, zekât verirsın, **Ramazan** orucunu tutarsın, Beytullah'a hac yaparsın!" buyurdular.*"¹¹⁵

Tek başına Ramazan orucunu cennete girebilmek için yeterli görmeyen rivâyetlerin yanında, bu aydan bir tek günün oruçlu geçirilmesi halinde erişilecek mükâfatın büyüklüğüne dair hadisler de mevcuttur. Allah Rasûlü, "**Ramazan'dan bir gün sükûnet içinde oruç tutan kimse için cennette zebercetten veya yakuttan bir ev inşa edilir.**" buyurmuştur.¹¹⁶

Hz. Peygamber, Ramazan'da oruç tutup helal kazancıyla iftar eden kimseye meleklerin hayır duada bulunacağını söylemiştir.¹¹⁷ Hadisin diğer bir rivâyetinde "*Cebrail de bu kimse için Kadir Gecesi dua eder.*" ziyadesi bulunmaktadır.¹¹⁸

Özetle, Ramazan orucu ayet ve hadislerde kuvvetli bir biçimde emredilmekte, yapılması halinde sayısız güzellikler, terki halinde ise cezalar verilmektedir. Şüphesiz Ramazan ayında tutulan orucun kazandırdıkları, yalnızca ahirete yönelik değildir. Oruç tutan kimse, dünyadayken de bu ibadetin çok sayıda faydasına şahit olur. Sabahtan akşama dek, helal olan şeyleri bile terk eden insan haramlardan da kaçınır, iradesini en doğru biçimde kullanmayı öğrenir. Sabır, zorluklarla mücadele, sözünde durma ve iktisat, orucun ferde kazandırdığı diğer hasletlerdir. Oruçla bedenini dinlendiren kişi hastalıklara karşı da korunmuş olur.

3. Hilalin Görünmesi (Ru'yet-i Hilal)

Hilalin görünmesi ay takvimine göre bir ayın bitip diğerinin başladığına işaret etmektedir. Hz. Peygamber Ramazan'a girerken hilalin gözetlenmesini, buna göre oruç tutulmasını emretmiştir.

¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 348; Müslim, İmân 16.

¹¹⁵ Tirmizî, İmân 8.

¹¹⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, II, 213, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, I, 81. Hadisi İbn Sevban'dan sadece Velîd b. el-Velîd el-Kalânîsî rivâyet etmiştir.

¹¹⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, VI, 262.

¹¹⁸ a.g.y.

Allah Rasûlü, "**Ramazan** hilalini görünce oruç tutunuz. Şevval hilalini görünce de oruca son veriniz. **Ramazan**'ın başlangıcı bulutlu bir güne rastlarsa Şaban'ı otuza tamamlayınız." buyurmuştur.¹¹⁹ Hatta tedbire daha uygun olması bakımından Şaban ay'ının hilalinin gözetlenmesi de tavsiye edilmiştir.¹²⁰

Hiz. Âişe, Hiz. Peygamber'in hilali gözetlemedeki hassasiyetini şöyle anlatmaktadır: "**Rasûlullah (s.a.) Şaban ay'ının günlerini hesapladığı kadar başka bir ayın günlerini hesaplamazdı. Sonra Ramazan hilâlini görünce oruca başlardı. Eğer bulut araya girer (hilâli göremez) ise (Şaban'ı) otuz gün olarak hesaplar, sonra Ramazan orucuna başlardı.**"¹²¹

Bir bedevi Rasûl-i Ekrem'e gelerek "**Ben hilâli –yani Ramazan hilâlini- gördüm!**" deyince Allah Rasûlü; "**Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet getirir misin?**" diye sormuştur. Adam "**Evet!**" diye cevap verince, Hiz. Peygamber Hiz. Bilal'e halka bir sonraki gün oruç tutmalarını ilan etmesini emretmiştir.¹²²

4. Ramazan Orucunu Bozmanın Kefâreti

Allah Rasûlü, mazeretsiz olarak bozulan Ramazan orucunun telafisinin mümkün olmadığını, bütün bir ömür oruçla geçirilse bile bu orucun yerini tutamayacağını söylemiştir: "**Ramazan ayında, hasta veya ruhsat sahibi olmaksızın kim bir günlük orucunu yerse, bir ömür boyu oruç tutsa bu orucu kaza edemez.**"¹²³

Hadiste Ramazan orucunun kazasının olamayacağı anlatılırken, kaza olarak tutulan orucun Ramazan ayındaki oruca denk olamayacağı kastedilmiştir. Yoksa Ramazan orucunu bilerek bozmanın kefâreti hadislerde belirtilmiştir. Buna göre kişi sırayla gücü yerindeyse bir köle azat edecek, bu mümkün değilse iki ay ard arda oruç tutacak, buna da güç yetiremezse altmış fakiri doyuracaktır. Oysa Ramazan dışında tutulan oruçlar için böyle bir kefâret belirlenmemiştir.

Hiz. Peygamber'e bir adam gelerek "**Ey Allah'ın Rasûlü, helak oldum**" demiştir. Hiz. Peygamber, "**Seni helak eden şey nedir?**" diye sorunca adam, "**Oruçlu iken hanıma temas ettim**" demiştir. Bunun üzerine Allah Rasûlü; "**Öyleyse bir köle azat et!**" buyurmuştur. Adam

¹¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 226; Buhârî, Savm 11; Müslim, Sıyâm 4, 7, 8; İbn Mâce, Sıyâm 7; Tirmizî, Savm 5; Nesâî, Sıyâm 8.

¹²⁰ Tirmizî, Savm 4.

¹²¹ Ebû Dâvûd, Sıyâm 6.

¹²² İbn Mâce, Sıyâm 6; Ebû Dâvûd, Sıyâm 14; Tirmizî, Savm 7; Nesâî, Sıyâm 8.

¹²³ Buhârî, Savm 29; İbn Mâce, Sıyâm 14; Ebû Dâvûd, Sıyâm 38; Tirmizî, Savm 27.

“Kölem yok ki” diye karşılık verince iki ay üst üste oruç tutmasını emretmiştir. Yine “Tahammül edemem.” cevabını alan Hz. Peygamber, son olarak “Öyleyse altmış fakiri doyur!” buyurmuştur.¹²⁴

D. Ramazan Ayında Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Ramazan ayında farz oruç haricinde; teravih ve gece namazı kılmak, itikafa girmek, mukabele okumak, sadaka vermek, dua etmek ve sahura kalkmak tavsiye edilmiştir.

1. Teravih Namazı

Teravih, Ramazan ayına mahsus olmak üzere yatsı namazından sonra kılınan nafile bir namazdır. Hz. Peygamber Ramazan’da birkaç gece teravih namazı kıldırılmış, sonra da farz kılınır endişesiyle bırakmış¹²⁵, fakat “Kim **Ramazan**’ın faziletine inanarak ve sevabını Allah’tan bekleyerek teravih namazını kılsa, geçmiş günahları bağışlanır.”¹²⁶ buyurarak Müslümanları bu namaza teşvik etmiştir.

Bir başka hadis-i şerifte teravih namazı kılmanın önemi ve sünnet olduğu şu şekilde ifade edilmiştir: “Allah **Ramazan** ayında oruç tutmanızı farz kıldı. Ben de **Ramazan** gecelerinde kıyam etmenizi (teravih namazı kılmanızı) sünnetim olarak teşvik ettim. Kim inanarak ve sevabını Allah’tan umarak ihlas ile oruç tutar ve kıyam ederse (teravih namazını kılsa) annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından temizlenir.”¹²⁷

Sahabeden Ubey, Ramazan’da teravih namazından ayrılınca, vaktin çıkmasından korktukları için hizmetçilerden alalecele sahur yemeği getirmelerini istediklerini söylemektedir.¹²⁸ Bu durum Hz. Peygamber’in teravih namazını oldukça uzun tuttuğunu ve Ramazan gecelerini de ibadetle geçirdiğini göstermektedir.

¹²⁴ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Sıyâm 28; Buhârî, Savm 29, 31, Hibe 20, Nefahat 13, Edeb 68, 95, Kefâretu'l-eymân 3, 4, Hudûd 26; Müslim, Sıyâm 81; Ebû Dâvûd, Sıyâm 37; Tirmizî, Savm 28.

¹²⁵ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, Salât fi Ramazan 1; Buhârî, Salâtü't-terâvih 1, Cum'a 29, 5; Müslim, Musâfirîn, 177; Ebû Dâvûd, Salât 318; Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 4.

¹²⁶ Buhârî, İmân 37; Müslim, Musâfirîn 173, 174; İbn Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 3, 39, 40; Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 3, Sıyâm 39, 40, İmân 31, 32.

¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 191. İbn Mâce, İkâmet 173; Nesâî, Sıyâm 40.

¹²⁸ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, Salât fi Ramazân 7.

İbn Abbas, Allah Rasûlü'nün kıldığı teravih namazının yirmi rekât olduğunu belirtmiştir.¹²⁹ Onun bu namazı sekiz rekât olarak kıldığı yönünde rivâyetler de bulunmaktadır.¹³⁰

2. Gece Namazı

Ramazan akşamlarında mutlaka teravih namazını kılan Hz. Peygamber, ayrıca gece ibadetine de özen göstermiştir. Hz. Âişe, Onun Ramazan'ın son on gününde bu konudaki hassasiyetini artırdığını şöyle belirtmektedir: "*Rasûlullah (s.a.) Ramazan ayında, diğer aylarda görülmeyen bir gayrete girerdi. Ramazan'ın son on gününde ise çok daha şiddetli bir gayrete geçerdi. Son on günde geceyi ihya eder, ailesini de (gecenin ihyası için) uyandırır, izârını da bağlardı.*"¹³¹

Ramazan ayında kılınacak gece namazının karşılığında günahların affedileceği müjdesi verilmiştir. Hz. Peygamber, "*Ramazan gecelerini inanarak ve sevabını Allah'tan umarak ihya eden kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.*" buyurmuştur.¹³²

3. İtikaf

Hz. Peygamber Ramazan ay'ının bir kısmını ailesinden ve diğer insanlardan ayrı bir şekilde ibadet ederek geçirmiştir.

Enes b. Mâlik ve Ubey b. Ka'b, Allah Rasûlü'nün Ramazan'ın son on gününde itikafa girdiğini, fakat bir sene (seferde olduğu için) itikafa giremediğini, bu sebeple müteakip yıl yirmi gün itikaf yaptığını bildirmektedirler.¹³³ Ebû Hureyre de Hz. Peygamber'in her Ramazan'da on gün itikafa girdiğini, vefat ettiği yılda ise bunu yirmi güne çıkardığını söylemektedir.¹³⁴ Başka bir rivâyette Allah Rasûlü'nün Ramazan ayında itikafa giremeyince bunu Şevval ayında yaptığı,¹³⁵ yani bir anlamda yapamadığı itikafı kaza ettiği haber verilmektedir.

¹²⁹ Abd b. Humeyd, *Müsned*, I, 218; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XI, 393; *el-Mu'cemu'l-evsat*, I, 243; Beyhakî, *Sünen*, II, 496.

¹³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 53; Ebû Dâvûd, *Salât* 316; Nesâî, *Kıyâmu'l-leyl* 2.

¹³¹ Buhârî, *Fazlu leyleti'l-kadr* 5, Müslim, *İ'tikâf* 8; Ebû Dâvûd, *Salât* 318; Tirmizî, *Savm* 73; Nesâî, *Kıyâmu'l-leyl* 17.

¹³² Mâlik b. Enes, *Muvatta*, *Salât fi Ramazân* 1; İbn Mâce, *İkâmetü's-salât* 173; Ebû Dâvûd, *Salât* 318; Tirmizî, *Savm* 83; Nesâî, *Kıyâmu'l-leyl* 3.

¹³³ İbn Mâce, *Sıyâm* 58; Ebû Dâvûd, *Sıyâm* 77; Tirmizî *Savm* 79.

¹³⁴ Buhârî, *İ'tikâf* 17; İbn Mâce, *Sıyâm* 58; Ebû Dâvûd, *Sıyâm* 78.

¹³⁵ Malik b. Enes, *a.g.e.*, *İ'tikâf* 4; Buhârî, *İ'tikâf* 14.

Hadislerde iki defa hac yapmış gibi sevap kazandıracağı söylenen itikaf,¹³⁶ kişinin belli bir süre de olsa, dünyevi işlerden sıyrılarak hatalarını gözden geçirmesi ve Allah'a yakınlık sağlaması bakımından önemlidir.

4. Mukabele

Rasûlullah Ramazan'da her zamankinden daha fazla Kur'ân ile meşgul olmuştur. Zira Allah onu bu ayda indirmiştir. Ramazan'ın her gecesinde Hz. Peygamber Cebrail ile birlikte karşılıklı Kur'ân talimi (mukabele) yapmış ve her Ramazan'da Kur'ân'ı baştan sona hatmetmiştir. İbn Abbas rivâyet ettiği bir hadiste bunu ifade etmektedir: "...*Cebrail, Ramazan'ın her gecesinde Hz. Peygamber ile buluşur, (karşılıklı) Kur'ân okurlardı. Bundan dolayı Nebi (s.a.) Cebrail (a.s.) ile buluştuğunda esmek için engel tanımayan bereketli rüzgardan daha cömert davranırdı.*"¹³⁷ Allah Rasûlü'nün vefat ettiği sene bu Kur'ân arzının iki defa gerçekleştiği haber verilmektedir.¹³⁸

5. Umre

Kâbe ve etrafındaki kutsal yerlerin ziyaret edilmesi anlamına gelen umrenin Ramazan ayında yapılması faziletli görülmüştür. Hz. Peygamber, konuyla ilgili olarak "**Ramazan ayında yapılan bir umre (sevap cihetiyle), tam bir hac sayılır yahut benimle birlikte yapılmış bir haccın yerini tutar.**" buyurmuştur.¹³⁹

Bir başka rivâyette Rasûlullah, ensârdan Ümmü Sinân adındaki bir kadına "*Bizimle haccetmekten seni ne alıkoydu?*" diye sorar. Kadının "*(Kocamın) sadece iki devesi var. Biriyle o ve oğlu hacca gitti. Öbürü (ile de ben kaldım) arâzimizi suluyor(um)*" demesi üzerine Allah Rasûlü, "*Öyleyse Ramazan'da (yapacağın) umre, (kaçırdığın) bir haccın veya benimle (yapmış olacağın) bir haccın kazasıdır. Ramazan gelince umre yap. Zîra Ramazan'daki bir umre hacca denk olur.*" buyurmuştur.¹⁴⁰

¹³⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, III, 128.

¹³⁷ Buhârî, Bed'ü'l-vahy 5, 6, Savm 7, Menâkıb 23, Fezâilü'l-Kur'ân 7, Edeb 39; Müslim, Fezâil 48, 50; İbn Mâce, Cihâd 9; Tirmizî, Cihâd 15; Nesâî, Sıyâm 2.

¹³⁸ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, IV, 435; Taberânî, *a.g.e.*, XII, 103.

¹³⁹ Buhârî, Umre 4; Müslim, Hacc 221; İbn Mâce, Menâsik 45; Ebû Dâvûd, Menâsik 89; Tirmizî, Hacc 55; Nesâî, Sıyâm 6.

¹⁴⁰ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hacc 21; Buhârî, Umre 4, Cezâu's-sayd 26; Müslim, Hacc 36; Nesâî, Sıyâm 6.

İbn Ömer, Hz. Peygamber'in hayatı boyunca iki defa umre yaptığını ve bunlardan birinin Ramazan ayında gerçekleştiğini bildirmiştir.¹⁴¹

6. Sadaka Vermek

Ramazan ayında oruç ibadetini eda edebilen ve temel ihtiyaçları dışında belli bir miktar mala sahip olan Müslümanların, Ramazan bayramı sabahına kadar vermekle sorumlu oldukları sadakaya "Fıtır Sadakası" veya "Fitre" adı verilmektedir.

Allah Rasûlü, fıtır sadakasını vacip saymış ve bunun kadın erkek, hür köle, küçük büyük tüm Müslümanların üzerine bir yükümlülük olduğunu söylemiştir.¹⁴² Ramazan'da verilmesi zorunlu kılınan fitre, toplumda sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Burada Ramazan'ın, toplumsal hayattaki mutluluk ve refaha katkıda bulunduğu görülmektedir.

İmkânı olanlara vacip olan fıtır sadakanın dışında, Hz. Peygamber, Ramazan ayında diğer zamanlara oranla daha fazla infak etmiş, cömert davranmıştır. Rasûlullah'a "*Hangi sadaka efdalidir?*" diye sorulunca; "**Ramazan'da verilen sadaka!**" cevabını vermiştir.¹⁴³ Çünkü Ramazan ayında gününü aç olarak geçiren kişiler yoksulların halini daha iyi anlamakta ve fakirlerin oruç ibadetine yardımcı olmaktadır.

"**Ramazan** ayını gözetiniz. Çünkü bu ayda iyilikler kat kat artırılır." buyuran¹⁴⁴ Hz. Peygamber'in Ramazan gelince esirleri serbest bıraktığı ve isteyenleri geri çevirmediği nakledilmektedir.¹⁴⁵ İbn Abbas, Allah Rasûlü'nün Ramazan ayında hayır yapmadaki hassasiyetini şöyle anlatmaktadır: "*Rasûlullah (s.a.) insanların en cömerdi idi. Onun en cömert olduğu anlar da Ramazan'da Cebrail'in kendisi ile bulunduğu zamanlardı. Cebrail, Ramazan'ın her gecesinde Hz. Peygamber ile buluşurdu... Bundan dolayı O (s.a.) Cebrail ile buluştuğunda esmek için engel tanımayan bereketli rüzgardan daha cömert davranırdı.*"¹⁴⁶

¹⁴¹ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, I, 659.

¹⁴² Buhârî, Sadakatu'l-fıtr 8; Müslim, Zekât 4; Ebû Dâvûd, Zekât 21; Nesâî, Zekât 32.

¹⁴³ Tirmizî, Zekât 28.

¹⁴⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, V, 112; *el-Mu'cemu's-sağîr*, II, 16.

¹⁴⁵ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 311.

¹⁴⁶ Buhârî, Bed'ü'l-vahy 5, 6, Savm 7, Menâkıb 23, Fezâilü'l-Kur'ân 7, Edeb 39; Müslim, Fezâil 48, 50; İbn Mâce, Cihâd 9; Tirmizî, Cihâd 15; Nesâî, Sıyâm 2.

Ramazan'da yapılacak en makbul hayır, bir oruçluyu iftar ettirmektir. Açlık ve susuzluk çekilen bu ayda yapılan infak, insanların susuzluk yaşayacağı kıyamet gününde infak edenin su ihtiyacını giderecektir. Hz. Peygamber, “**Ramazan** ayında bir oruçluyu doyurana Allah (kıyamet gününde) benim havuzumdan öyle bir su içirir ki, cennete girinceye kadar susuzluk çekmez.” buyurmuştur.¹⁴⁷

7. Dua Etmek

Her gecesinde çok sayıda Müslümanın bağışlandığı Ramazan ayı, dua ve istiğfarla geçirilmelidir. Bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber, “**Ramazan** ay'ının her gecesinde Allah bir münadiye “Yok mu isteyen vereyim? Yok mu tevbe eden tevbesini kabul edeyim? Yok mu bağışlanma dileyen affedeyim?” diye üç defa seslenmesini emreder.” buyurmuştur.¹⁴⁸

Rasûl-i Ekrem, bu ayda Allah'ı anan kimsenin bağışlanacağını, Allah'tan dileyen kimsenin de geri çevrilmeyeceğini söylemiştir.¹⁴⁹ Duanın daha çabuk kabul edilmesi için özellikle iftar vakti iyi değerlendirilmelidir. Çünkü Allah Rasûlü reddolunmayan üç duadan bahsederken, oruçlunun iftar vaktinde yaptığı duayı da saymaktadır.¹⁵⁰

8. Sahur Yapmak

Hz. Peygamber, oruç tutacak Müslümanların sahura kalkmasını istemiştir. Bu istekte sahurun oruç ve diğer ibadetler için güç kazanma, dinç olma, şiddetli açlığın meydana getirebileceği sıkıntıları hafifletme ve Allah'ı anarak dua etme konusundaki faydası göz önünde bulundurulmuş olabilir.

Rasûlullah, bu vaktin bereketine işaret ederek “*Sahur yapınız, zira sahurda bolluk ve bereket vardır.*” buyurmuştur.¹⁵¹ Hadisin bir başka rivâyetinde “*Bir yudum su içme ile de olsa sakın onu terk etmeyin. Zira sahura kalkanlara Allah rahmet eder ve melekler de istiğfar ederler.*” ziyadesi bulunmaktadır.¹⁵²

¹⁴⁷ İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 191; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 305.

¹⁴⁸ Beyhakî, *a.g.e.*, III, 335.

¹⁴⁹ Beyhakî, *a.g.e.*, III, 311.

¹⁵⁰ Tirmizî, *Da'avât* 130.

¹⁵¹ Buhârî, *Savm* 20; Müslim *Sıyâm* 45; İbn Mâce, *Sıyâm* 22; Tirmizî, *Savm* 17; Nesâî, *Sıyâm* 18, 19.

¹⁵² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 12, 32, 44, 99.

Allah Rasûlü, sahurun önemini belirtmek için “*Bizim orucumuz ile ehl-i kitabın orucu arasındaki en önemli fark sahur yemeğidir.*” buyurmuştur.¹⁵³

E. Kadir Gecesi

“Kadir” kelimesi sözlükte “takdir etmek, güçlü ve kudretli olmak” gibi anlamlara gelmektedir. Kadir kelimesi İslam âlimleri tarafından üç şekilde yorumlanmıştır:

1. “Hüküm” demektir. Buna göre Kadir Gecesi, takdir-i ilahide hükme bağlanmış işlerin ayırt edildiği gecedir. Bazı âlimler bu gecede bir sonraki Kadir Gecesi’ne kadar gerçekleşecek olayların takdir edildiğini söylemişlerdir.¹⁵⁴

2. “Şeref ve azamet” anlamına gelir. Dolayısıyla Kadir Gecesi, “çok değerli ve çok yüce bir gece”dir.

3. “Tazyik” anlamına gelir. Sonunda büyük hayırların gerçekleşeceği değerli işlerin ortaya çıkması, Kur’ân-ı Kerîm’in indirilmeye başlanması sebebiyle Kadir Gecesi’ne “Tazyik Gecesi” denmiştir.¹⁵⁵

1. Kadir Gecesi’nin Vakti

Kadir Gecesi’nin Ramazan’ın hangi gecesinde olduğu ile alakalı çok sayıda farklı hadis bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmında Kadir Gecesi’nin Ramazan’ın tamamında olduğu belirtilirken, bir kısmında bu ayın son on gününde ve diğer bir bölümünde son on gündeki tek gecelerde aranması tavsiye edilmiştir. Kadir Gecesi’nin Ramazan’ın hangi gününe denk geldiğini net bir şekilde açıklayan hadisler de mevcuttur.

Kendisine Kadir Gecesi’nin vakti sorulan Hz. Peygamber “*O (Kadir Gecesi), Ramazan’ın tamamındadır.*” diye cevap vermiştir.¹⁵⁶

Bir başka hadiste Kadir Gecesi’nin vaktiyle ilgili olarak biraz daha dar bir zaman dilimine işaret edilmiş ve “*Kadir Gecesi’ni, Ramazan’ın son on gününde arayınız.*”

¹⁵³ Müslim, Sıyâm 46; Ebû Dâvûd, Sıyâm 15; Tirmizî, Savm 17; Nesâî, Sıyâm 27.

¹⁵⁴ Beyhakî, *Şuabu’l-îmân*, III, 319.

¹⁵⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, IX, 339, 340.

¹⁵⁶ Ebû Dâvûd, Salât, 324.

buyrulmuştur.¹⁵⁷ Hadisin diğer bir rivâyetinde “*hatta son dokuzda arayın.*” ziyadesi bulunmaktadır.¹⁵⁸

H. Âişe, Allah Rasûlü’nün Ramazan ay’ının son on günü girdiğinde geceleri ihya ettiğini, ev halkını uyandırarak ciddiyetle ibadete soyunduğunu ve eşleriyle ilişkisini kestiğini söyleyerek¹⁵⁹ yukarıdaki hadisi desteklemiştir.

Bu gecenin vaktiyle ilgili bir başka hadiste Ramazan ay’ının son on günündeki tek gecelere işaret edilmiştir: “*Kadir Gecesi’ni Ramazan’ın son on günündeki tek gecelerde arayınız.*”¹⁶⁰ Hadisin diğer bir rivâyetinde “*...O gece hava yağmurlu, rüzgarlı ve gökgürültüdür.*” ziyadesi bulunmaktadır.¹⁶¹

H. Peygamber, “*O (Kadir Gecesi Ramazan’ın) ilk yedisinde veya son yedisindedir.*” buyurunca,¹⁶² sahabeden bazıları, rüyalarında Kadir Gecesi’nin Ramazan’ın son yedisinde olduğunu görmüştür. Rüyalar kendisine anlatılınca Allah Rasûlü; “*Görüyorum ki, rüyanız son yediye denk gelmektedir. Öyleyse, Kadir Gecesi’ni aramak isteyen son yedide arasın.*” buyurmuştur.¹⁶³

H. Peygamber, Ramazan’ın yirmi üç, yirmi beş ve yirmi yedinci gecelerinde ashabına nafile namaz kıldırarak, Kadir Gecesi’nin bu ayın son yedi günündeki tek gecelerde bulunma ihtimaline dikkat çekmiş, fakat yirmi yedinci gece nafile ibadeti daha da uzun tutmuştur. H. Ebû Zer’in konuyla ilgili rivâyeti şöyledir: “*Nebi (s.a.) ile bir Ramazan ayında beraber oruç tuttuk. Ay boyunca bize son yedi güne kadar hiç (farz namaz ve teravih dışında) fazla namaz kıldırmadı. Ayın son yedinci (yirmi üçüncü) gününde gecenin üçte biri geçinceye kadar bize namaz kıldırıldı. Yirmi dördüncü gününde yine bir şey kıldırmadı. Yirmi beşinci gününde gecenin yarısı geçinceye kadar namaz kıldırıldı. Kendisine: “Bu gecemizin geri kalan kısmında da bize nafile kıldırırsanız!” dedik. Talebimize karşı; “Kim imamla namaza başlar, sonuna kadar devam ederse, kendisine gecenin tamamını namazla geçirmiş gibi (sevap) yazılır.” buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.), aydan son üç gece kalıncaya kadar başka namaz kıldırmadı. Yirmi yedinci gece bize namaz kıldırıldı. Ailesine ve kadınlarına dua etti. Bize (o*

¹⁵⁷ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, İ’tikâf 6; Buhârî, Leyletü’l-kadr 3; Müslim, Sıyâm 219; Tirmizî, Savm 72.

¹⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 36.

¹⁵⁹ Buhârî, Leyletü’l-kadr 5; Müslim, İ’tikâf 7; İbn Mâce, Sıyâm 57; Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Nesâî, Kıyâmu’l-leyl 17.

¹⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 43; Buhârî, Leyletü’l-kadr 3.

¹⁶¹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebir*, II, 231.

¹⁶² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 281.

¹⁶³ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, İ’tikâf 14; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 17; Buhârî, Teheccüd 21, Leyletü’l-kadr 2, Ta’bîr 8; Müslim, Sıyâm 205; Ebû Dâvûd, Ramazan 5; Tirmizî, Savm 71; Nesâî, İ’tikâf 20.

*kadar uzun) namaz kıldırıldı ki felâhı kaçırmaktan korktuk. -(Ebû Zer 'e:) "Felâh nedir?" diye sorulunca; "Sahur!" cevabını vermiştir.- (Sonra ayın geri kalan kısmında bize namaz kıldırmadı.)"*¹⁶⁴

Kadir Gecesi'nin yirmi yedinci gece olduğu görüşünü destekleyen bir başka rivâyet şöyledir: Ubey b. Ka'b'a; "İbn Mes'ud (r.a.) *"Bütün sene geceleri kalkan kimse **Kadir Gecesi'**ne denk gelebilir."* diyormuş (ne dersiniz?)" denilince şu cevabı vermiştir: *"Kendisinden başka ilâh olmayan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, **Kadir Gecesi** Ramazan ayındadır. Ve o gece, Rasûlullah'ın (s.a.) bize kalkmamızı emrettiği gecedir, o da yirmi yedinci gecedir..."*¹⁶⁵

Hiz. Peygamber başka bir defasında Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın yirmi yedinci veya yirmi dokuzuncu gecesi olabileceğini söylemiştir.¹⁶⁶

Ebû Sa'id'den nakledilen rivâyette Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın yirmi birinci gecesi olduğu şu cümlelerle anlatılmaktadır: *"Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki: "**Kadir Gecesi** bana (bugün rüyamda) gösterildi, (şu anda hangisi olduğunu unuttum). O gecenin sabahında kendimi su ve toprak içinde secde eder buldum." Derken hava bozdu, yağmur başladı. Zaten mescit çardak şeklindeydi (üstü ağaç dallarıyla örtülü idi). Rasûlullah'ın (s.a.) alını üzerinde ve burun yumuşaklarında su ve toprak bulaşığını gördüm. O gün Ramazan'ın yirmi birinci sabahıydı."*¹⁶⁷

İbn Abbas, Ramazan'da bir gece uyurken kendisine o gecenin Kadir Gecesi olduğunun haber verildiğini, bunun üzerine kalkarak Allah Rasûlü'nün yanına gittiğini ve Onun da bu sırada namaz kıldığını söylemektedir. Bu gece Ramazan'ın yirmi üçüncü gecesidir.¹⁶⁸ Hiz. Peygamber'in Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın yirmi dördüncü gecesi olduğunu söylediği de nakledilmektedir.¹⁶⁹

Görüldüğü gibi Kadir Gecesi'nin hangi güne denk geldiği, kesinlik arz etmemektedir. Allah Rasûlü bu gecede havanın alacağı durumu anlatmış olsa da bu konudaki rivâyetler arasında da uyumsuzluk bulunmaktadır. Bir hadis-i şerifte "...O gece hava yağmurlu, rüzgarlı

¹⁶⁴ Ebû Dâvûd, Salât 318; Tirmizî, Savm 81; Nesâî, Sehv 103, Kıyâmu'l-leyl 4.

¹⁶⁵ Müslim, Müsâfirîn 179.

¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 519.

¹⁶⁷ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, İ'tikâf 9; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III, 24; Buhârî, Leyletü'l-kadr 1, 13; Müslim, Sıyâm 215; İbn Mâce, Sıyâm 56; Ebû Dâvûd, Salât 320, Ramazan 3.

¹⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 255.

¹⁶⁹ Tayâlisî, *Müsned*, I, 288.

ve gökgürültülüdür.”¹⁷⁰ buyrulurken, konuyla alakalı diğer bir hadiste yukarıdakinin aksine; “**Kadir Gecesi** hava aydınlıktır. Ne soğuk ne de sıcaktır. Gökyüzünde bulut yoktur. Yağmur yağmaz, rüzgar esmez. Gökyüzünde yıldız kaymaz. Bu günün diğer bir alameti ise sabahında güneşin ışınsız olarak doğmasıdır.” buyrulmuştur.¹⁷¹

Yılın geceleri arasında seçkin bir yere sahip olan Kadir Gecesi’nin feyzinden istifade edebilmek için en garantili yol, son on günü ibadetle geçirmektir. Kadir Gecesi’ni yakalamak isteyenlere tavsiye edilebilecek bir diğer şey, bu günlerde yatsı namazlarını cemaatle kılmalarıdır. Hz. Peygamber, Ramazan’ın son gecelerindeki yatsı namazını cemaatle eda eden kişinin Kadir Gecesi’ni idrak edeceğini söylemiştir.¹⁷²

2. Kadir Gecesi’nin Fazileti

Kadir Gecesi’nin Allah katındaki kıymetine binaen Kur’ân’daki bir sûreye Kadir Sûresi denmiştir. Kadir Gecesi’nin saymakla tükenmeyen faziletleri vardır. En üstün gece kabul edilerek bin aydan hayırlı sayılması, günahların affına vesile olması ve bereket getirmesi bunlardan bazılarıdır.

a. Gecelerin En Faziletli Olması

Gecelerin en faziletlisinin Kadir Gecesi olduğunu söyleyen¹⁷³ Hz. Peygamber, Allah’a en sevimli gelen gecenin de Kadir Gecesi olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁴ Zira bu gecede son ilahi kitap Kur’ân-ı Kerîm indirilmiş ve son elçi peygamberlikle görevlendirilmiştir.

b. Bin Aydan Hayırlı Olması¹⁷⁵

Hz. Peygamber’e ümmetinin ömrü gösterilmiş, O, önceki ümmetlerin ömrüne nispetle kısa olduğu için, amelde onların uzun ömürde işlediklerine yetişemezler diye bu ömrü

¹⁷⁰ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebir*, II, 231.

¹⁷¹ Taberânî, *a.g.e.*, XXII, 59, *Müsnedü’s-Şâmiyyîn*, II, 166.

¹⁷² İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 333; Beyhakî, *Şuabu’l-îmân*, III, 340.

¹⁷³ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebir*, XI, 160.

¹⁷⁴ Beyhakî, *a.g.e.*, III, 350.

¹⁷⁵ Genel bir rakam konumunda bulunması göz önünde bulundurularak bin sayısının çokluktan kinaye olabileceğini söylemek de mümkündür.

Özervarlı, “Kadir Gecesi”, *DİA*, XXIV, 124’ten naklen Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, VII, 187.

yetersiz bulmuş, bunun üzerine Cenab-ı Hak Müslümanlara Kadir Gecesi'ni vermiştir.¹⁷⁶ Nitekim Kadir Sûresi'nde "(*Kadir Gecesi*) bin aydan daha hayırlıdır." buyrulmaktadır.¹⁷⁷

c. Günahların Affedilmesi

Günahlardan temizlenmek için Kadir Gecesi iyi bir fırsattır. Çünkü Allah Rasûlü, "*Kadir Gecesi'ni, kim sevabına inanıp onu kazanmak ümidiyle ihya ederse geçmiş günahları affedilir.*"¹⁷⁸ buyurarak bu geceyi ibadetlerle değerlendirmenin kişinin geçmiş hatalarına kefâret olacağını belirtmiştir. Hadisin diğer bir rivâyetinde gelecek günahlarının da affedileceği belirtilmiştir.¹⁷⁹

Kadir Gecesi yapılacak dualara melekler âmin demekte, Allah Müslümanlara rahmetiyle muamele etmektedir. Allah Rasûlü, "*Kadir Gecesi olunca Allah Cebrail'e (a.s.) kalabalık bir grup meleklerle yeryüzüne inmelerini emreder. Beraberlerinde yeşil bir sancak vardır, bunu Kâbe'nin üzerine dikerler. Cebrail'in yüz kanadı vardır. Bunlardan ikisini daha önce hiç açmamış, ilk bu gecede açmıştır. Bu kanatları doğudan batıya salarak diğer melekleri (yeryüzüne) dağıtır. Melekler ayakta duran veya oturan, namaz kılan veya Allah'ı zikreden herkesle selamlaşır, onlarla el sıkışırlar ve sabaha dek dualarına Amin derler. Gün doğunca Cebrail "Ey Melekler topluluğu, yolculuk (vakti) yolculuk (vakti)" diye seslenir. Melekler "Ey Cebrail, Allah Ahmed (s.a.) ümmetinin ihtiyaçları konusunda ne yaptı?" diye sorar. Cebrail "Allah bu gecede onlara nazar etti ve dört kişi hariç onları bağışladı." der. Sahabe bu dört kişinin kimler olduğunu sorunca Hz. Peygamber, "İçki bağımlısı adam, ebeveynine asi olan kişi, sıla-i rahmi (akraba ziyaretini) kesen kişi ve dargınlar." cevabını vermiştir.¹⁸⁰*

Allah'ın affına mazhar olmak için Kadir Gecesi alkolü terk etmeye karar vermek, anne babanın gönlünü almak, akrabaları ziyaret etmek ve aramızın bozuk olduğu kişilerle barışmak yeterli görülmüştür. Bir de imkânlar ölçüsünde bu gece ibadetle geçirilmelidir.

¹⁷⁶ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, İ'tikâf 15.

¹⁷⁷ el-Kadir 97/3.

¹⁷⁸ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, Salât fi Ramazan 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 241; Buhârî Terâvih 1; Müslim, Müsâfirîn 174; İbn Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 2, 39; Ebû Dâvûd, Salât 318; Tirmizî, Savm 83; Nesâî, Sıyâm 39.

¹⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 318. Hadisin isnâdının zayıf olduğu belirtilmiştir.

¹⁸⁰ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 335.

d. Bereket Gecesi Olması

Bin aydan daha hayırlı olduğu belirtilen Kadir Gecesi, aynı zamanda bereket gecesidir. Gökten sağanak şeklinde inen melekler yeryüzüne bereket indirmekte, bu bereketi geceyi ihya edenlere dağıtmaktadırlar.

Hiz. Ali, Hiz. Ömer'i Ramazan ayında gece ibadetine teşvik ederken "...**Kadir Gecesi** olunca melekler Allah'tan izin alarak dünyaya inerler. Namaz kıldığı veya (namaza gitmek üzere) yolda bulundukları halde kendisine meleklerin uğradığı hiç kimse yoktur ki, onlara bereket isabet etmemiş olsun." demiştir.¹⁸¹

Öyleyse bu gecede yapılan iyilikler katlanarak yazılacak, sadaka verilince mal, Allah'a ibadet edilince sevaplar, güzel işlere harcanınca zaman bereketlenecektir.

3. Kadir Gecesi Gerçekleşen Önemli Olaylar

Kadir Gecesi'nde gerçekleşmiş olan en mühim olay son kutsal kitap olan Kur'ân'ın indirilmeye başlanmasıdır. Bu gecede ayrıca melekler arza inmektedirler.

a. Kur'ân-ı Kerîm'in İndirilmesi

Hiz. Peygamber kırk yaşında iken 610 yılının Ramazan ayında kendisine ilk vahiy gelmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmeye başladığı gece Kadir Gecesi'dir. Kadir Sûresi'nin ilk âyetinde "*Gerçek şu ki, Biz onu (Kur'ân-ı Kerîm'i) **Kadir Gecesi** indirdik.*" buyrulmaktadır.

Hadis kaynaklarında Kur'ân'ın yirmi üç yılda tamamlandığı belirtilmektedir. Son ilahi kitabın Kadir Gecesi indirildiğine dair âyeti, Kur'ân'ın semaya bir defada indirilip sonradan yavaş yavaş Hiz. Peygamber'e aktarıldığı şeklinde düşünmek gerekir. Nitekim İbn Abbas "*Allah Kur'ân-ı Kerîm'i dünya semasına **Kadir Gecesi** indirdi...*" demektedir.¹⁸²

b. Meleklerin Yeryüzüne İnmesi

Kadir Gecesi'nden bahseden Kadir Sûresi'nin devamında Allah, bu gecede gerçekleşen önemli olaylar arasında meleklerin yeryüzüne inmesini de saymaktadır. Âyetin

¹⁸¹ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 337.

¹⁸² Nesâî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 6.

meali şöyledir: “*Melekler ve Ruh (Cebrail), onda (Kadir Gecesi’nde) Rablerinin izniyle her bir iş için inerler.*”¹⁸³

Kadir Gecesi Cebrail eşliğinde çok sayıda meleğin yeryüzüne indiği, kanatlarını doğudan batıya kadar gerdikleri ve sabah olunca tekrar gökyüzüne yolculuk ettikleri hadislerde anlatılmaktadır.¹⁸⁴ Allah Rasûlü, “*Bu gecede yeryüzünde meleklerin sayısı çakıl taşlarından daha fazladır.*” buyurmuştur.¹⁸⁵ Hadisin diğer bir rivâyetinde bu gecede yeryüzüne inen meleklerin sayısının yıldızlardan daha çok olduğu belirtilmiştir.¹⁸⁶

4. Kadir Gecesi Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hiz. Peygamber, Kadir Gecesi’nde yapılacak ibadetlerin kişinin geçmiş günahlarının affına vesile olacağını ifade ederek, Müslümanları bu geceyi değerlendirmeye davet etmiştir. Kadir Gecesi yapılması özellikle önerilen işler; namaz kılmak, itikaf, Kur’ân okumak ve dua etmektir.

a. Namaz Kılmak

Allah Rasûlü, Ramazan ayında her zamanki nafil ibadetlerine daha fazla ağırlık vermiştir. Bilhassa Kadir Gecesi’nin bulunma ihtimalinin yüksek olduğu son yedi günde Onun kıldığı nafil namaz imsak vaktine kadar uzamaktadır.

Ebû Zer Hiz. Peygamber’in Ramazan’ın son yedi gününde nafil namaz kılma konusundaki hassasiyetini anlatırken, Onun ayın son yedinci (yirmi üçüncü) gününde gecenin üçte biri geçinceye kadar namaz kıldırıldığını, yirmi beşinci günde ise gecenin yarısı geçinceye kadar namaz kıldırıldığını söylemiştir. Sonra Hiz. Peygamber, yirmi yedinci gece olunca namazı o kadar uzun tutmuştur ki sahuru kaçırmaktan korkmuşlardır.¹⁸⁷

Hiz. Ali Hiz. Ömer’i Ramazan ayında gece ibadetine teşvik ederken Kadir Gecesi olunca meleklerin dünyaya inerek, namaz kılar halde buldukları herkese bereket dağıttıklarını söylemiş, Hiz. Ömer de bu bereketten yararlanmak için insanları gece namazı kılmaya teşvik etmesini ve bu geceyi ihya etmelerini emretmesini istemiştir.¹⁸⁸

¹⁸³ el-Kadir 97/ 4.

¹⁸⁴ Beyhakî, *Suabu’l-îmân*, III, 335.

¹⁸⁵ Tayâlisî, *Müsned*, I, 332; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 519.

¹⁸⁶ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-evsat*, III, 72.

¹⁸⁷ Ebû Dâvûd, *Salât* 318; Tirmizî, *Savm* 81; Nesâî, *Sehv* 103, *Kıyâmu’l-leyl* 4.

¹⁸⁸ Beyhakî, *a.g.e.*, III, 337.

Hadislere göre Kadir Gecesi'nde farz namazlar dışında nafile kılmaya güç yetiremeyenler hiç değilse yatsı namazını toplu halde kılmalıdır. Hz. Peygamber, yatsı namazını cemaatle kılan kimsenin Kadir Gecesi'nden hissesini alacağını belirtmiştir.¹⁸⁹

b. Kur'ân Okumak

Kadir Gecesi, Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmeye başlandığı gecedir. Allah Rasûlü bu geceyi değerlendirirken Kur'ân okumayı ihmal etmemiştir. Kadir Gecesi'nde Kur'ân-ı Kerîm okunmalı, dinlenmeli, okunması teşvik edilmeli, kısaca Kur'ân'a karşı sevgi ve bağlılık tazelenmelidir.

c. Dua Etmek

Hz. Peygamber, Kadir Gecesi dua etme hakkında soru soran eşine, edeceği duanın şeklini de belirtmiş, Allah'ın rahmetinin her yanı kuşattığı bu gecede O'ndan bağışlanma dilemesini tavsiye etmiştir.

Hz. Âişe anlatıyor: "*Ey Allah'ın Rasûlü, dedim, **Kadir Gecesi'ne tevâfuk edersem nasıl dua edeyim?** Şu duayı okumamı söyledi: "Allahümme inneke afuvvun, tuhibbu'l-afve fa'fu anni. (Allahım! Sen affedicisin, affi seversin, beni affet.)"*¹⁹⁰

Bir başka sefer "***Kadir Gecesi Allah'tan ne dileyeyim?***" diye soran Hz. Âişe'ye Allah Rasûlü "***Afiyet dile***" cevabını vermiştir.¹⁹¹ Demek ki, hastalıklar için şifa da bu günde verilmektedir.

VI. RAMAZAN BAYRAMI GÜNLERİ

Hz. Peygamber, Medine'ye geldiği zaman Medinelilerin iki bayramlarının olduğunu, bu günlerde oynayıp eğlendiklerini görünce "*Bu iki gün(ün mana ve önemi) nedir?*" diye sormuştur. "*Biz câhiliye devrinde bu günlerde eğlenirdik!*" cevabını alan Allah Rasûlü; "*Allah, bu iki bayramınızı onlardan daha hayırlı iki günle değiştirdi: Kurban ve **Ramazan Bayramı.***" buyurmuştur.¹⁹²

¹⁸⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, VIII, 179; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 339.

¹⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 171; İbn Mâce, Dua 5; Tirmizî, Da'avât 89; Nesâî, Amelü'l-yevm ve'l-leyle 205.

¹⁹¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, III, 66.

¹⁹² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III, 103; Ebû Dâvûd, Salât 245; Nesâî, İydeyn 1.

Böylece asr-ı saadetten beri tüm İslam âleminde yılda iki defa bayram kutlanmaktadır. Bunlardan biri Ramazan ay'ının sonunda kutlanan Fıtır (Ramazan) bayramıdır.

A. Ramazan Bayramının Fazileti

Ramazan'da bir ay boyunca gündüzleri oruçla, geceleri teravihle geçiren Müslümanlara Allah tarafından üç günlük bayram hediye edilmiştir. Bu bayram ayrıca ibadet ve hayır hasenatla dolu bir ayı geçirmenin sevincini yansıtmaktadır. Ramazan Bayramı kulların cehennemden azat edildiği bir gündür. Ramazan ay'ının her gecesinde altmış bin kişinin cehennemden azat edildiğini söyleyen Hz. Peygamber, Ramazan Bayramı'nın ilk gününde bütün bir ayda azat edilen sayıda -otuz defa altmış bin- kimsenin cehennemden kurtarılacağını bildirmiştir.¹⁹³

B. Bayram Günlerinde Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Allah Rasûlü, bayram gecelerini ibadetle geçirmiş, bayram günleri için de bazı tavsiyelerde bulunmuştur.

1. Her İki Bayramda Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hadislerde her iki bayramda müşterek olarak bazı işlerin yapılması öğütlenmiştir. Bunlar gece ibadeti, sadaka vermek, dua etmek, tekbir getirmek ve gusüldür.

a. Gece ibadeti

Hiz. Peygamber, kendi ifadelerinde bayram günü olarak nitelendirdiği Arefe gününü bayram sabahına bağlayan gece ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: "*Kim her iki bayramın da gecesini, Allah'tan sevap umarak ibadetle geçirirse kalplerin öldüğü günde kalbi ölmez.*"¹⁹⁴

b. Sadaka Vermek

Bayramlar yardımlaşma ve dayanışma duygularının en geniş bir şekilde ortaya çıktığı günlerdir. Bu günlerde yoksul ve yardıma muhtaç kimseler ihmal edilmemeli, onların da bayram coşkusunu yaşamaları sağlanmalıdır. Ramazan Bayramı namazına kadar fitrenin

¹⁹³ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 304.

¹⁹⁴ İbn Mâce, Sıyâm 68; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, I, 57. Hadisi Sevr b. Yezîd'den sadece Ömer b. Hârûn, ondan da yalnızca Cerîr b. Abdulhumejd rivâyet etmiştir.

verilmesi ve Kurban Bayramı'nda kesilen kurbanın etinden yoksullara dağıtılması da onların sıkıntılarının en azından yılın belli bir zaman diliminde giderilmesi amacına yönelik olarak emredilmiştir.

Hız. Peygamber, bir bayram günü hutbe verdikten sonra özellikle kadınların infak etmelerinin önemini belirtmiş, bu gün sadaka verilmesini tavsiye etmiştir. Hız. Câbir anlatıyor: *"Rasûlullah (s.a.) ile birlikte bayram namazına katıldım. Efendimiz hutbeden önce, ezansız ve kametsiz namaz kıldırdı. Sonra Bilâl'e (r.a.) dayanarak kalktı. Allah'tan korkmayı emretti ve O'na itaate teşvik etti. İnsanlara vaaz edip (ölümü, ahireti, cennet ve cehennem) hatırlattı. Sonra kadınlar bölümüne geçti. Onlara da aynı şekilde vaaz etti, hatırlatmalarda bulundu ve "Allah için tasadduk edin (sadaka verin), zira sizin çoğunuz cehennem odunusunuz!" buyurdu. Kadınlardan biri kalkarak; "Niçin Ey Allah'ın Rasûlü, dedi (niye cehennem odunlarıyız?)" Rasûlullah açıkladı: "Zira siz kadınlar çok şikâyetle bulunuyor, kocalarınıza nankörlük ediyorsunuz." Bunun üzerine kadınlar takılarından tasadduk etmeye başladılar. (Takılarını) Hız. Bilâl'in eteğine atıyorlardı."*¹⁹⁵

c. Dua Etmek

Binlerce insanın cehennemden azat edildiği bayram gecelerini duayla değerlendiren kişiler, bayrama ilahi rahmete ermiş, manevi anlamda huzurlu bir biçimde gireceklerdir. Bu gecelerde Allah'a iletilen temenniler mutlaka karşılık görecektir. İbn Ömer duaların reddedilmediği beş gecedен bahsederken, bunlar arasında her iki bayramın gecesini de saymaktadır.¹⁹⁶

Hız. Peygamber, bayram gecelerinde dua etmeye özen göstermiş ve dileklerini Allah'a şu cümlelerle iletmiştir: *"Allahım, Sen'den kuvvetli bir geçim, utanç verici ve küçük düşürücü bir sebepten kaynaklanmayan, kolay bir ölüm diliyoruz. Allahım, bizi ansızın yakalayıp helak etme, üzerimizde kul hakkı varken ve vasiyet bırakmadan (ruhumuzu) alma. Allahım, Sen'den doğruluk, zenginlik, hidâyet, dünya ve ahirette güzel akibet temenni ediyoruz. Dinin ile ilgili şüpheden, ayrılıktan, riya ve sum'adan Sana sığınıyoruz. Ey kalpleri evirip çeviren (Allahım), bize doğru yolu gösterdikten sonra kalplerimizi kaydırma, bize katından bir rahmet ver. Şüphesiz Sen çok bağışlayansın."*¹⁹⁷

¹⁹⁵ Buhârî, İydeyn 7; Müslim, İydeyn 4; Ebû Dâvûd, Salât 248; Nesâî, İydeyn 19.

¹⁹⁶ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 317.

¹⁹⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, VII, 306.

d. Tekbir Getirmek

Bayramlar Allah'ı anma günleridir. Allah Rasûlü her iki bayramda da Allah'ı tesbihte bulunmuş, bayrama eriştirdiği için O'na hamd etmiş, yüceliğini ifade etmek için de tekbir getirmiştir.

Ramazan Bayramı'nda namaz için evden çıktıktan sonra mescide gelinceye kadar tekbir getiren¹⁹⁸ Hz. Peygamber, aynı zamanda tehlide de bulunmuştur.¹⁹⁹ Onun her iki bayram hutbesinde çokça tekbir getirdiği hadis kaynaklarında yer alan rivâyetler arasındadır.²⁰⁰ Allah Rasûlü bayramın sadece ilk günüyle sınırlı kalmayıp farklı zamanlarında da Allah'ın anılmasını tavsiye ederek “*Bayram günlerini tehli (Lâ ilâhe illallah), takdis (Sübhane Allah), tahmid (Elhamdülillah) ve tekbir (Allahu ekber) ile süsleyiniz.*” buyurmuştur.²⁰¹

İnsanların sevinç ve coşku içinde eğlenerek dünyaya meyledebileceği bayram günlerinde, tekbir getirilmesinin tavsiye edilmesinde, bu günün manevi atmosferinin tesirinden uzaklaşmama düşüncesi etkili olmuş olabilir.

e. Boy Abdesti Almak

Bayram günlerinde mümkünse hem beden temizliğini sağlamak hem de manen temizlenmek için gusül alınmalıdır. Hadislerde Allah Rasûlü'nün bayram günlerinde boy abdesti almaya özen gösterdiği bildirilmektedir.

Fakih b. Sa'd, Hz. Peygamber'in her iki bayram günlerinde yıkandığını söylemiş, aile halkına da o günlerde yıkanmalarını emretmiştir.²⁰²

Hz. Ali, temizliğin altı yerde gerekli olduğunu söyleyerek bunlar arasında bayram günlerinde gusletmeyi de saymış,²⁰³ her iki bayramda boy abdesti almaya itina göstermiştir.²⁰⁴ İbn Ömer, bayram günlerinde namaza gitmeden önce boy abdesti almıştır.²⁰⁵ Toplu bir şekilde eda edilen bayram namazında insanları rahatsız etmemek, ibadetteki huşularına engel olmamak açısından bu günde yapılacak beden temizliğinin önemi büyüktür.

¹⁹⁸ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, I, 487; Beyhakî, *Sünen*, III, 279.

¹⁹⁹ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 342.

²⁰⁰ İbn Mâce, *İkâmet* 158.

²⁰¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, II, 288.

²⁰² İbn Mâce, *İkâmet* 169.

²⁰³ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, I, 297.

²⁰⁴ Şâfiî, *Müsned*, I, 73.

²⁰⁵ Şâfiî, *a.g.e.*, I, 73; İbn Ebî Şeybe, *a.g.e.*, I, 500.

f. Temiz Elbise Giymek

Hiz. Peygamber, bayram günlerinde yeni olmasa bile temiz elbise giyilmesini istemiştir. Onun sadece bayramlarda giymek üzere bir elbise bulundurduğu nakledilmektedir.²⁰⁶ Hiz. Ali, "*Raslullah (s.a.) bize her iki bayramda imknlarımız lsnde (diğer zamanlardan) daha güzel giyinmemizi emrederdi.*" demiştir.²⁰⁷ Bu tavsiyeyi dikkate alan İbn mer bayram günlerinde en güzel giysilerini giymiştir.²⁰⁸

g. Koku Sürünmek

Hiz. Ali, "*Raslullah (s.a.) bize her iki bayramda imknlarımız lsnde güzel koku srnmemizi emrederdi.*" demiştir.²⁰⁹ Bu emirde insanların birbiriyle yakın temas halinde olduğu bu günlerde başkalarını rahatsız etmeme düşüncesi etkili olmuş olmalıdır.

h. Bayram Namazına Giderken ve Dönüşte Farklı Yolları Kullanmak

Hiz. Peygamber, bayram günlerinde namaz için camiye binekle gitmek yerine yürümeyi tercih etmiştir. Hiz. Ali; "*Bayram namazına yaya gitmek ...sünnettendir.*"²¹⁰ demiştir.

Diğer bazı hadislerde Allah Rasl'nün bayram namazına giderken ve dönüşte faklı yolları takip ettiği anlatılmaktadır. İbn mer şunları söylemiştir: "*Raslullah (s.a.) bayram namazına bir yoldan gider, dönerken başka bir yoldan dönerdi.*"²¹¹ Sa'd el-Karaz konu hakkında daha detaylı bilgi sunmaktadır: "*Raslullah (s.a.), bayram namazlarına giderken Sa'id b. Ebu'l-As'ın mahallesinden geçer, sonra çadırların bulunduğu yerden geçer, namaz dönüşünü başka bir yoldan yapar, Ammar b. Ysir'in evine, oradan Eb Hureyre'nin mahallesine, oradan Balat'a geçerek (evine gelirdi).*"²¹²

Hiz. Peygamber'in bayram namazına gidiş ve dönüşte ayrı yolları kullanmasının sebebi, daha çok kişi ile karşılaşıp bayramlarını tebrik etmek olabilir.

²⁰⁶ İbn Huzeyme, *Sahih*, III, 132; Beyhak, *Sünen*, III, 247.

²⁰⁷ Hkim en-Nsbr, *Müstedrek*, IV, 256.

²⁰⁸ Beyhak, *a.g.e.*, III, 281.

²⁰⁹ Hkim en-Nsbr, *a.g.e.*, IV, 256.

²¹⁰ İbn Mce, *kmet* 161; Tirmiz, *Salt* 382.

²¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Msne*, II, 109; Buhr, *İydeyn* 24; Eb Dvd, *Salt* 254; Tirmiz, *Salt* 389.

²¹² İbn Mce, *İydeyn* 162.

i. Eğlenmek

Bayramlar yeme içme ve eğlenme günleridir. Hz. Peygamber çevresindeki insanları bu günlerde eğlenmekten alıkoymamıştır. Ancak bu eğlenceler dinimizin helal kabul ettiği hareketlerle sınırlı kalmalıdır. Madem bayramlar sevinç ve neşe günleridir, o halde bayramların manevi havasını karartacak hatalardan kaçınılmalıdır.

Hz. Âişe anlatıyor: "*Rasûlullah (s.a.), benim yanımda iki cariye, Buas (savaşı ile ilgili) türküler söylerken çıkageldi. Gidip yatağın üzerine (yan üstü uzandı ve yüzünü de (aksi istikamete) çevirdi. Derken (babam) Hz. Ebû Bekir girdi. Derhal beni azarladı ve "Rasûlullah'ın hane-i saadetlerinde şeytan çalgısı ha!" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) ona yönelip. "Bırak onları (söylesinler!)" buyurdu. (Onlar sohbete dalıp, bizden) dikkatlerini çekince, ben cariyelere göz işareti yaptım, kalkıp gittiler.*" Hz. Âişe devamında der ki: "*Bir bayram günüydü. Siyahiler (Sudanlılar), mescitte kılıç-kalkan oyunu oynuyorlardı. Ben mi Rasûlullah'tan (s.a.) talep etmiştim, yoksa o (kendiliğinden) mi "Seyretmek ister misin?" buyurdular (bilemiyorum). Ben "Tabii!" dedim. Kalktı, beni geri tarafına aldı, yanağım yanağının üstünde olduğu halde durduk. "Ey Erfideoğulları göreyim sizi (oynayın)!" diyordu. Ben usanınca (ya kadar böyle devam ettik. Usandığımı fark edince) "Yeter mi?" buyurdu. Ben evet dedim. "Öyleyse git!" buyurdu.*"²¹³

Allah Rasûlü için Ramazan Bayramı'nda şarkı söylenerek oyun oynandığı bildirilmektedir.²¹⁴ İslam âlimleri bu örnekleri bayram günlerinde çeşitli eğlenceler yapılabileceği şeklinde değerlendirmişlerdir.

2. Ramazan Bayramında Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Hz. Peygamber, Ramazan Bayramı sabahı bir şeyler yemiş, daha sonra bayram namazı için evden çıkmıştır. Hz. Ali, "*Bayram namazına çıkmazdan önce bir şeyler yemen sünnettendir.*"²¹⁵ sözleriyle, Ramazan Bayramı namazından önce yemek yemenin Allah Rasûlü'nün uyguladığı bir davranış olduğunu ifade etmiştir.

²¹³ Buhârî, İydeyn 2, 3, 25, Cihâd 81, Menâkıb 15, Menâkıbu'l-ensâr 46, Nikâh 82, 114; Müslim, İydeyn 19; Nesâî, İydeyn 34, 35, 36.

²¹⁴ Beyhakî, *Sünen*, X, 218; *Şuabu'l-îmân*, V, 247.

²¹⁵ İbn Mâce, İkâmet 161; Tirmizî, Salât 382.

Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in üç, beş veya yedi gibi tek sayıda hurma yiyerek evden çıktığını söylemektedir.²¹⁶ Büreyde "*Nebi (s.a.), Ramazan Bayramı'nda bir şeyler yemeden namaz için evden çıkmazdı.*" demiştir.²¹⁷ Allah Rasûlü belki de bu şekilde hareket ederek Ramazan ayının sona erdiğini ve bayram günlerinde oruç tutulmasının yanlış olduğunu sabahın erken saatlerinde göstermek istemiştir.

C. Bayram Namazında Okunması Tavsiye Edilen Sûreler

Allah Rasûlü'nün bayram namazlarında okuduğu sûrelerle ilgili olarak farklı rivâyetler mevcuttur. Bunların bir kısmında Ğâşiye ve A'lâ sûrelerini okuduğu bildirilirken, diğer bir kısmında Kâf ve Kamer sûrelerinin okunduğu söylenmektedir.

1. Ğâşiye ve A'lâ Sûreleri

Nu'mân b. Beşir'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber bayram namazlarında Ğâşiye ve A'lâ sûrelerini okumuştur: "*Rasûlullah (s.a.), bayramlarda A'lâ ve Ğâşiye sûrelerini okurdu. Bazen Cuma ve bayram bir günde birleşirdi. Rasûlullah (s.a.) bu sûrelerin her ikisini de (Cuma ve bayram) namazlarında birlikte okurdu.*"²¹⁸

2. Kâf ve Kamer Sûreleri

Hz. Peygamber'in bayram namazlarında okuduğu sûrelerin Kâf ve Kamer sûreleri olduğu da nakledilmektedir. Hz. Ömer, Ebû Vâkid el-Leysi'ye Allah Rasûlü'nün bayram namazlarında hangi sûreleri okuduğunu sormuş, o "*Rasûlullah (s.a.) bu namazlarda Kâf ve Kamer sûrelerini okurdu*" diye cevap vermiştir.²¹⁹

D. Bayram Günlerinde Yapılması Yasaklanan İşler

Hz. Peygamber, bayram günlerinde; oruç tutmayı, silah taşımayı, bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmayı yasaklamıştır.

²¹⁶ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, I, 433.

²¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 352; İbn Mâce, Sıyâm 49; Tirmizî, İydeyn 390.

²¹⁸ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Cum'a 19; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, IV, 271; Müslim, Cum'a 62; İbn Mâce, İkâmet 157; Ebû Dâvûd, Salât 242; Tirmizî, Salât 385; Nesâî, İydeyn 13.

²¹⁹ Mâlik b. Enes, *a.g.e.*, İydeyn 8; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 219; Müslim, İydeyn 14; Ebû Dâvûd, Salât 252; Tirmizî, Salât 385; Nesâî, İydeyn 12.

1. Oruç Tutmak

Dinimizde oruç tutmanın uygun bulunmadığı günler vardır. Bunlar Ramazan Bayramı(nın özellikle birinci günü) ile Kurban Bayramı(nın ilk üç) günüdür. Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"İki günde oruç câiz olmaz: Fıtır günü (**Ramazan Bayramı'nın birinci günü**) ve Nahr günü (Kurban Bayramı'nın ilk üç günü)."*²²⁰

Bayram günlerinde orucun yasaklanmasının sebebini Hz. Peygamber şöyle açıklamaktadır: *"... Bu günler yeme içme günleridir."*²²¹

İbn Ömer önceden belirttiği bir günde oruç tutmayı nezreden bir kimsenin, nezrettiği o gün bayrama rastladığı takdirde, nezrini yerine getirip getirmeyeceği hususunda- şöyle demiştir: *"Rasûlullah'ta (s.a.) sizin için güzel örnek vardır. O, ne Kurban ne de **Ramazan Bayramlarında** oruç tutmuştur. Üstelik o günlerde oruç tutmayı uygun da görmemiştir."* Soru sahibi sorusunu tekrar edince İbn Ömer; *"Rasûlullah (s.a.) nezre uymayı emretmiştir, iki bayram gününde oruç tutmayı da nehyetmiştir"* demiştir. Soru sahibi sorusunu yine tekrar edince eski cevabına ilavede bulunmamıştır.²²²

Daha önceki peygamberlerin de bayram günlerinde oruç tutmadığı nakledilmektedir.²²³

2. Silah Taşımak

Barış ve esenlik günleri olan bayramlarda, beraberinde silah bulundurmak Hz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır. İbn Abbas anlatmaktadır: *"Rasûlullah (s.a.) düşman karşısında olmadıkça İslam memleketlerinde, her iki bayramda silah kuşanılmasını yasakladı."*²²⁴

²²⁰ Buhârî, Savm 67, Fazlu's-salât 6, Cezâu's-sayd 26; Müslim, Sıyâm 288; Ebû Dâvûd, Sıyâm 48; Tirmizî, Savm 58.

²²¹ Ebû Dâvûd, Sıyâm 49; Tirmizî, Savm 59; Nesâî, Menâsik 195.

²²² Buhârî, İmân 32, Savm 66; Müslim, Sıyâm 142.

²²³ Rasûlullah Nuh Peygamber'in yıl orucu tuttuğunu, ancak Ramazan ve Kurban bayramı günlerini oruçlu geçirmediğini söylemiştir. İbn Mâce, Sıyâm 32. Hadisin zayıf olduğu belirtilmiştir.

²²⁴ İbn Mâce, İkâmet 168; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, XI, 185.

VII. ŞEVVAL AY'ININ BELİRLİ GÜNLERİ

Hicri takvime göre Ramazan'dan sonra Şevval ay'ı gelir. İslam tarihinde bazı önemli savaşların meydana geldiği bu ayda, Hz. Peygamber Müslümanlardan oruç tutmalarını istemiş, umreyi teşvik etmiştir.

A. Şevval Ayında Gerçekleşen Önemli Olaylar

Hz. Peygamber devrinde Müslümanlarla müşrikler arasında gerçekleşen Uhud ve Hendek savaşları Şevval ayında yapılmıştır. Hadis kaynaklarında bu bilgi yer almakta, ancak Allah Rasûlü'nün bu savaşlar için Şevval ayını seçmesinin özel bir nedeni olup olmadığı belirtilmemektedir.

1. Uhud Savaşı

Kaynaklarda Cumartesi günü yapıldığı belirtilen Uhud Harbi'ne katılmak üzere Müslümanlar Şevval ayında Medine'den ayrılmışlardır. İbn İshak, Hz. Peygamber'in hicri üçüncü yılın Şevval ay'ının ortalarında ordusuyla birlikte Uhud'a doğru yola çıktığını söylemiştir.²²⁵

2. Hendek Savaşı

Uhud Savaşı'ndan sonra Müslümanlar, Hendek Savaşı'nda da müşriklere karşı Şevval ayında mücadele etmişlerdir. İbn İshak, Hendek savaşının hicri beşinci yılın Şevval ayında gerçekleştiğini söylemektedir.²²⁶

B. Şevval Ayında Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Şevval ayından altı gün oruç tutmanın sevap olduğu Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir. Onun bu ayda yaptığı diğer bir ibadet umredir.

1. Oruç Tutmak

Bu ayda altı gün oruç tutmak sünnettir. Bir hadis-i şerifte "*Kim Ramazan orucunu tutar ve ona **Şevval** ayından altı gün ilave ederse, bütün seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur.*"

²²⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, III, 141; Beyhakî, *Sünen*, VI, 56.

²²⁶ Taberânî, *a.g.e.*, VI, 13; Beyhakî, *a.g.y.*

buyrulmuştur.²²⁷ Her iyiliğin on katıyla ödüllendirileceği düşünülüşünde, Ramazan orucuyla beraber toplam otuz altı gün olan bu orucun yaklaşık bir yıllık oruca denk geldiği görülmektedir. Her yıl Ramazan ve Şevval orucunu tutan kişi, bütün yılı oruçlu geçirmiş sayılacak ve bu oruç onun günahlarının affına vesile olabilecektir. Nitekim Allah Rasûlü Ramazan orucunun ardından Şevval'den altı günü oruçlu geçiren kimse hakkında "*Annesinden dünyaya geldiği günkü gibi günahlarından arınır.*" buyurmaktadır.²²⁸ Bunlara bir de haftanın üç gününde tutulan oruç eklenince, mükâfat olarak cennet vaad edilmektedir. Hz. Peygamber, "*Ramazan ve Şevval ay'ı ile birlikte Çarşamba, Perşembe ve Cuma günlerini de oruçlu geçiren kimse cennete girer.*" buyurmuştur.²²⁹

Allah Rasûlü, kendisinin yanına gelen bir adama niçin bu kadar zayıf (cılız) olduğunu sormuş, adam gündüzleri yemek yemeyip sadece akşam yediğini söylemiştir. Hz. Peygamber, "*Nefsine zulmetmeyi sana kim emretti?*" diye sormuş, adam "*Ben kuvvetliyim ya Rasûlallah*" diyerek karşılık vermiştir. Allah Rasûlü, "*Sabır ayını (Ramazan) ve ondan sonra (Şevval'den) bir günü oruçlu geçir.*" buyurunca o kimse yine "*Benim gücüm daha fazlasına yeter ya Rasûlallah*" demiştir. "*Sabır ayında ve ondan sonra iki günde oruçlu bulun.*" sözüne karşılık adam tekrar "*Daha fazlasını yapabilecek güçteyim.*" demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "*Öyleyse sabır ayında ve daha sonra üç gün oruç tut!*" buyurmuştur.²³⁰

2. Umre Yapmak

Allah Rasûlü'nün hayatı boyunca kaç kez umre yaptığı hakkında farklı rivâyetler bulunmaktadır. Ancak bilinen nokta, Onun yılın belli aylarında umre yapmaya özen gösterdiğidir. Hz. Âişe Rasûlullah'ın biri Şevval diğeri de Zilkade ayında olmak üzere iki defa umre yaptığını söylerken²³¹, konuyla ilgili bir rivâyette Hz. Peygamber'in, üç defa umre yaptığı, bunlardan birinin Şevval ayında gerçekleştiği nakledilmektedir.²³²

²²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 308; Müslim, *Sıyâm* 39; İbn Mâce, *Sıyâm* 33; Ebû Dâvûd, *Sıyâm* 58; Tirmizî, *Savm* 53.

²²⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, VIII, 275.

²²⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III, 416.

²³⁰ İbn Mâce, *Sıyâm* 43.

²³¹ Ebû Dâvûd, *Men*

²³² Malik b. Enes, *Muvatta*, Hacc 17; Beyhakî, *Sünen*, IV, 346.

VIII. ZİLHİCCE AY'ININ BELİRLİ GÜNLERİ

Zilhicce, hicrî takvimin on ikinci ve son ayıdır. Bilindiği gibi Müslümanların iki bayramından biri olan Kurban Bayramı bu ayda bulunmaktadır. Hac ve kurban gibi iki önemli ibadetin yerine getirildiği Zilhicce ayı, Hz. Peygamber'in hadislerinde faziletli bir ay sayılmıştır.

A. Zilhicce Ay'ının İlk On Günü

Zilhicce ay'ının ilk on günü, hem Kur'ân-ı Kerîm'de hem de hadislerde yer almaktadır. Hz. Peygamber, Kur'ân'da üzerine yemin edilen "on gece"nin²³³ Zilhicce'nin ilk on günü olduğunu söylemiştir.²³⁴ Bu durum, bu günlerin Allah katındaki değerini göstermektedir.

1. Zilhicce Ay'ının İlk On Gününün Fazileti

Zilhicce'nin faziletiyle alakalı hadisler, daha ziyade bu ayın ilk on gününü kapsamaktadır. Yılın son ayının bu günlerini faziletli kılan sebeplerin başında, hac ibadetinin bu zaman diliminde eda edilmesi gelmektedir. Ayrıca Zilhicce'nin ilk on günü, işlenecek ameller bakımından Allah katında özel bir değere sahiptir.

a. Hac Vakti Olması

Hac; senenin belli günlerinde, ihrama girerek Kâbe'nin ve etrafındaki kutsal yerlerin ziyaretıyla gerçekleştirilen bir ibadettir. Kulun Allah'a en yakın olduğu zamanlardan olan ve Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirmek için bir araya gelen Müslümanların birlik içerisinde olduğu hac mevsimi, Zilhicce ay'ının ilk on beş gününe rastlamaktadır. Bu durum düşünüldüğünde bu günlerin niçin makbul ve faziletli kabul edildiği daha iyi anlaşılmaktadır.

b. Amellerin Allah'a En Sevgili Olduğu Günler Olması

Hac gibi büyük bir ibadetin vakti olan Zilhicce ay'ının ilk on günü yapılan hayır hasenat ve ibadetin sevabı büyüktür. İbn Abbas, Hz. Peygamber'in konu ile ilgili olarak söylediklerini söyle anlatmaktadır: "Rasûlullah (s.a.) *"Salih amellerin Allah'a en ziyade sevgili olduğu günler (Zilhicce'nin ilk) on günüdür!"* buyurmuştu. Cemaatten *"Allah yolundaki*

²³³ el-Fecr 89/2.

²³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 327.

*cihaddan da mı?" diye soran oldu. "Cihaddan da! buyurdu, Ancak bir kimse, canını, malını ortaya atarak çıkar, hiçbir şeyle dönmezse (yani cihad sırasında ölürse) o kimse hariç."*²³⁵

Bir başka hadis-i şerifte Allah'ın belli zamanları (diğerlerine) tercih ettiğı söylenmekte, Allah katında en sevimli ayın Zilhicce ve bu ayın günleri arasında da ilk on günü olduğı ifade edilmektedir.²³⁶ Allah Rasûlü bir hadisinde de "Ayların ...kutsallık bakımından en yücesi **Zilhicce ay'ıdır.**" buyurmuştur.²³⁷

2. Zilhicce Ay'ının İlk On Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Zilhicce ay'ının Kurban Bayramı'ndan önceki günlerinde oruç tutulması tavsiye edilmiş, bu günlerden birinde oruçlu bulunanların bir senelik oruç sevabı elde edeceği belirtilmiştir. Yine bu ayın ilk on günündeki bir geceyi ihya etmenin sevabı, Kadir Gecesi'ni değerlendirmenin ecrine eşdeğer tutulmuştur.

a. Oruç Tutmak

Hız. Peygamber, hac ibadeti için hazırlanmadığı müddetçe Kurban Bayramı'ndan önceki dokuz günü oruçlu geçirmiştir. Eşlerinden biri "*Rasûlullah (s.a.) Zilhicce'den dokuz gün ...oruç tutardı.*"²³⁸ demektedir.

Hadislerde Zilhicce ay'ının ilk dokuz gününden her bir gün tutulan orucun sevap cihetiyle bir yıllık oruca denk olduğı ifade edilmektedir. Bunlardan birinde "*...Ondaki her bir günün orucu bir yıllık oruca (sevapça) eşittir...*" buyrulmaktadır.²³⁹

b. Gece İbadeti

Rasûlullah, Zilhicce ayında oruç tutmanın faziletinden söz ettiğı hadisin devamında, bu günlerde gece namazı kılmanın sevabına da vurgu yapmıştır: "*Ondaki bir gecenin kıyamı (ibadetle ihya edilmesi) Kadir Gecesi'nin kıyamına (ihyasına) eşittir.*"²⁴⁰

²³⁵ Buhârî, İydeyn 11; İbn Mâce, Sıyâm 39; Ebû Dâvûd, Sıyâm 61; Tirmizî, Savm 52.

²³⁶ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 350.

²³⁷ Beyhakî, *a.g.e.*, III, 355.

²³⁸ Ebû Dâvûd, Sıyâm 61; Nesâî, Sıyâm 83.

²³⁹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hacc 62; Tirmizî, Savm 52.

²⁴⁰ *a.g.y.*

c. Umre

Hiz. Âişe, Allah Rasûlü'nün Zilhicce ayı dışında umre yapmadığını söylemiştir.²⁴¹ Hac ibadetinin vakti olan bu ayda umreye de niyet edilmesi faziletli görülmüştür. Bir hadis-i şerifte “*Hac ve umreyi ard arda yapınız. Çünkü hac ve umre; körüğün demir, altın ve gümüşün pasını giderdiği gibi fakirliği ve günahları yok eder.*” buyrulmuştur.²⁴²

d. Tesbih, Tehlil, Tekbir ve Tahmidde Bulunmak

Amellerin Allah'a en sevgili olduğu günlerin Zilhicce ay'ının ilk on günü olduğunu belirten Hiz. Peygamber, “...Öyleyse bu günlerde tesbih, tehlil, tekbir ve tahmid (Sübhane'llah, Lâilâhe'llah, Allahuekber ve Elhamdü'llah demeyi) çoğaltınız.” buyurmuştur.²⁴³ Böylece Zilhicce'nin dokuzuncu gününden (Arefe günü) itibaren getirilmesi vacip kabul edilen tekbirlerin haricinde, bu ayın başlangıcından Kurban bayramına kadar olan günlerinde, Allah'ı anarak tesbih etmenin sünnet olduğu vurgulanmıştır.

B. Arefe Günü

Hicrî aylardan sonuncusu olan Zilhicce'nin dokuzuncu günü, yani Kurban Bayramı'ndan bir önceki gün Arefe günü olarak isimlendirilmiştir. Hac ibadetini yerine getiren Müslümanlar bu gün Arafat Dağı'na çıkar, burada bir süre bekler ve dua ederler. Kurban Bayramı'ndan önceki güne verilen "Arefe" isminin bu günde çıkılan Arafat Dağı ile alakası bulunmaktadır.

1. Arefe Günü'nün Fazileti

Arefe günü, Kurban Bayramı'ndan önceki gün olmasına rağmen, hadislerde bu gün de Müslümanların bayram günü olarak tarif edilmiştir. Bunda, bu gün cehennemden azat edilen insan sayısının fazla olmasının, Allah'ın din olarak İslam'ı seçtiği müjdesinin verilmesinin, şeytanın hilesinin tesirini kaybetmesinin vs. etkili olduğu söylenebilir. Enes b. Mâlik bu günün faziletini anlatırken onun bin güne denk olduğunu belirtmiştir.²⁴⁴

²⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 143.

²⁴² Tirmizî, Hacc 2; Nesâî, Menâsik 6.

²⁴³ Abd b. Humeyd, *Müsned*, I, 257.

²⁴⁴ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 358.

a. Müslümanların Bayramı Olması

İslam dinine göre Arefe günü sabah namazından başlayarak bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar, farzlardan sonra tekbir getirmek gerekir. Bu tekbirlere "teşrik tekbiri" denmektedir. Hadiste tekbir getirilen günlerin Müslümanların bayramı olduğu belirtilmekte, dolayısıyla Arefe günü de bayram sayılmaktadır.

Allah katında günlerin en hayırlısının Kurban Bayramı'nın ilk günü, daha sonra Arefe günü olduğunu²⁴⁵ belirten Hz. Peygamber; "**Arefe günü, kurban günü ve teşrik günleri, biz Müslümanların bayramıdır...**" buyurmuştur.²⁴⁶ Zaten Arefe günü Kurban bayramı gününe, hac ve kurban ibadetine hazırlıkla geçmekte, bayram coşkusu bu günden başlamaktadır.

b. Cehennemden Azat Günü Olması

Hadislerde Arefe gününün cehennemden kurtuluş günü olduğu ifade edilerek, bu gün Allah'ın rahmetinin ve affediciliğinin genişlediği hatırlatılmaktadır. Öyle ki Allah Rasûlü Arefe günü ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "*Allah, hiçbir günde, **Arefe** günündeki kadar çok kulu ateşten azad etmez. Allah mahlûkâta (rahmetiyle) yaklaşır, onlarla meleklerle karşı iftihar eder ve "Bunlar ne istiyorlar?" der.*"²⁴⁷

Hz. Peygamber, Arefe günü kalbinde zerre kadar iman bulunup da Allah tarafından bağışlanmayan bir tek kimse kalmayacağını belirtmiştir. "*İnsanların hepsi mi (affedilir)?"* diye tekrar sorulması üzerine Hz. Peygamber, "*Evet tüm insanlar*" cevabını vermiştir.²⁴⁸

c. el-Yevmü'l-meşhûd Olması

el-Yevmü'l-meşhûd, "şâhitlik edilen gün" anlamına gelmektedir. Hadislerde Burûc Sûresi'nin ilk âyetlerinde geçen bu ifade ile Arefe gününün kastedilmiş olduğu söylenmiştir: "*İçlerinde burçları bulunan semâya, va'd edilen güne, şâhitlik edene ve şâhitlik edilene and olsun..*"²⁴⁹ âyetlerinde geçen ... "*şâhitlik edilen gün*"den maksat **Arefe** günüdür...²⁵⁰

²⁴⁵ Tahâvî, *Şerhu meânî'l-âsâr*, III, 50.

²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 152; Ebû Dâvûd, Sıyâm 49; Tirmizî, Savm 59; Nesâî, Menâsik 195.

²⁴⁷ Müslim, Hacc 436; İbn Mâce, Menâsik 56; Nesâî, Menâsik 194.

²⁴⁸ Abd b. Humeyd, *Müsned*, I, 265.

²⁴⁹ el-Burûc 85/1-3

²⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 298; Tirmizî, Tefsir Burûc 76.

Bazı rivâyetlerde de âyetteki eş-şahid'in (şahitlik edenin) Arefe günü olduğu belirtilmiştir.²⁵¹ Arefe gününe niçin bu ismin verildiği hadis kaynaklarında net bir şekilde açıklanmamıştır.

d. İslam Dininin Tamamlandığı Gün Olması

Mâide Sûresi'nin 3. âyetinde "...Bugün size dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslam'ı seçip beğendim..." buyrulmaktadır. Bu âyetin nâzil olduğu gün hakkında Hz. Ömer ile bir Yahudi arasında geçen şu konuşma dikkat çekicidir:

Yahudi, Hz. Ömer'e; "*Siz bir âyet okuyorsunuz ki o, şâyet bize inseydi o günü bayram kabul eder (her yıl kutlardık).*" demiştir. Hz. Ömer; "*Ben onun indiği anı ve yeri, indiği sırada Rasûlullah'ın (s.a.) bulunduğu noktayı biliyorum. **Arefe** günü inmişti. O zaman ben de Arafat'ta idim ve bir Cuma günüydü.*" demiştir.²⁵²

e. Şeytanın Hilesinin En Zayıf, Öfkesinin En Kuvvetli Olduğu Gün Olması

Arefe günü, Müslümanların İslam'ın beş şartından biri olan hac ibadetini gerçekleştirdikleri ve kurban gibi Allah'a yakınlaşma adına önemli bir ibadete hazırlandıkları gündür. Elbette ki böyle bir günde şeytanın öfkesi her zamankinden daha şiddetli olacaktır. Ancak şeytan insanları aldatma konusunda başarılı olamayacaktır.

Hz. Peygamber; "*Şeytan hiçbir günde **Arefe** günündeki kadar aciz, zelil, hilesi zayıf ve aynı zamanda öfkesi kuvvetli olduğu halde görülmemiştir...*" buyurmuştur.²⁵³

2. Arefe Günü Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Arefe gününün fazileti ile ilgili hadislerden çıkarılacak sonuç, bu günü iyi değerlendirmenin gerekliliğidir. Bu günde yapılması tavsiye edilen işler; oruç tutmak, dua etmek, haramlardan uzak durmak, tevbe etmek ve gusûldür.

²⁵¹ Beyhakî, *Sünen*, III, 170.

²⁵² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 28; Buhârî, İmân 33, Meğâzi 77, Tefsir Mâide 2, İ'tisâm Giriş; Müslim, Tefsir 3; Nesâî, İmân 18, Hacc 194.

²⁵³ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hacc 81; Abdurrezzak b. Hemâm, *Musannef*, IV, 378.

a. Oruç Tutmak

Arefe günü tutulan oruç ile ilgili hadisler iki kısma ayrılmaktadır. Bunların ilkinde Arefe günü oruç tutmanın mükâfatına işaret edilerek bu günün oruçlu geçirilmesi teşvik edilmekte, ikinci grup rivâyetlerde ise Hz. Peygamber'in Arefe günü oruç tutmadığı belirtilmektedir.

Allah Rasûlü, bu günü oruçlu geçirmenin ecrini belirtmek için; "**Arefe günü tutulan orucun, geçen yılın ve gelecek yılın günahlarına kefâret olacağına Allah'ın rahmetinden ümidim var.**" buyurmuştur.²⁵⁴ Kaynaklarda ayrıca "**Arefe günü orucu bin günlük bir oruç gibidir.**"²⁵⁵ şeklinde bir hadis de bulunmaktadır.

Arefe orucunu yasaklayan hadisler ise bu günün Müslümanların bayramı olduğunu belirten rivâyete dayanmaktadır. Buna göre bayramlar yeme içme günleri olduğundan bu günde oruç tutmak da hoş karşılanmayacaktır. Arefe orucu hakkında; "**Arefe günü ...biz Müslümanların bayramıdır. Bu gün yeme-içme günüdür.**" buyrulmuştur.²⁵⁶ Sahabeden Ümmü'l-Fadl, insanların Allah Rasûlü'nün Arefe günü oruç tutup tutmadığından şüphe ettiklerini, bunu anlamak için Ona bir içecek (bazı rivâyetlerde süt) gönderdiğini ve Hz. Peygamber'in onu içtiğini söylemiştir.²⁵⁷

Arefe günü oruç tutmanın yasaklanması bir kısım hadislerde hac ibadetine bağlanmıştır. Hac görevini yerine getirecek bir Müslümanın Arefe günü Arafat Dağı'na çıkarak vakfe yapması gerekir. Haccın farzlarından sayılan vakfe, oruçlu bir kimse tarafından zorlukla yerine getirilecektir. Yani nafile bir ibadet (oruç) için farz olan bir ibadet zorlanarak yapılmış olacaktır.²⁵⁸ Nitekim Arefe orucunu yasaklarken "Arafat'ta" diye kayıt altına alınan rivâyetler şöyledir:

²⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 295; Müslim, Sıyâm 196; İbn Mâce, Sıyâm 40; Ebû Dâvûd, Sıyâm 54; Tirmizî, Savm 46.

²⁵⁵ Beyhakî, *Suabu'l-îmân*, III, 357.

²⁵⁶ Ebû Dâvûd, Sıyâm 49; Tirmizî, Savm 59; Nesâî, Menâsik 195.

²⁵⁷ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hacc 43; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 344; Buhârî, Savm 84; Müslim, Sıyâm 18; Ebû Dâvûd, Sıyâm 63.

²⁵⁸ Hacıların zayıf düşerek asıl görevlerini aksatmalarına yol açacağı için Arefe günü oruç tutmaları mekruh, hacca gitmeyenlerin aynı gün oruç tutması ise müstehap kabul edilmiştir. Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, IV, 267-269.

Said b. Cübeyr, Arefe günü Arafat'ta İbn Abbas'ı nar yerken görmüş, bunun üzerine İbn Abbas şu açıklamayı yapmıştır: "*Rasûlullah (s.a.) Arefe günü oruç tutmamıştır.*"²⁵⁹ Ebû Hureyre de Allah Rasûlü'nün Arefe günü Arafât'ta oruç tutmayı yasakladığını söylemiştir.²⁶⁰

Arefe günü orucundan hoşlanmadığı rivâyet edilen²⁶¹ İbn Ömer, hac esnasında oruç tutmamanın önde gelen sahabilerin de uygulaması olduğunu şu cümlelerle anlatmaktadır: "*Nebi (s.a.) ile birlikte hac yaptım, Arefe günü oruç tutmadı; Hz. Ebû Bekir ile birlikte hac yaptım, o da Arefe günü oruç tutmadı. Hz. Ömer ve Osman ile hac yaptım, onlar da bu günü oruçsuz geçirdi. Bu sebeple ben de bugün oruç tutmuyorum, ancak bunu ne tavsiye ediyorum ne de yasaklıyorum.*"²⁶²

Yılın günlerinden oruç tutma konusunda kendisine Arefe gününden daha sevimli gelen bir gün olmadığını belirten²⁶³ Hz. Âişe, hac ibadetini yaparken Arefe gününü oruçlu geçirmiştir. Bu durum Hz. Âişe'nin bu gücü kendisinde gördüğü ve bu günün orucunun sevabından mahrum kalmak istememesi şeklinde düşünülebilir. Kâsım b. Muhammed konuyla alakalı olarak şunları söylemektedir: "*Hz. Âişe (r.a.) Arefe günü oruç tutardı. Ben Arefe akşamı imamın (hac emirinin, Müzdelife'ye gitmek üzere) hareket ettiği sırada Hz. Âişe'nin yerinde kalarak, halkla kendi arasında bir mesafe açılana kadar bekleyip sonra içecek bir şeyler isteyerek iftar ettiğini gördüm.*"²⁶⁴

Arefe orucu ile ilgili bilinmesi gereken diğer bir nokta, bu orucun mutlak bir sûrette emredilmemesi, yani farz veya vacip olmayışıdır. İkrime'ye Arefe orucu hakkında sorulmuş, O; "*Kişinin Ramazan dışında bir orucu kendisine vâcib sayması doğru değildir.*" demiştir.²⁶⁵

Sonuç olarak, Arefe orucu dinimizde kesin bir şekilde emredilen bir ibadet olmamakla beraber, faziletinden ötürü teşvik edilmiştir. Arefe günü hac için Arafat'ta bulunmayan Müslümanların bu günü oruçlu geçirmeye özen göstermeleri yararlı olacaktır. Hac farizasını yerine getiren insanlar ise kendilerinde oruç tutacak gücü buldukları takdirde bu günün ecrinden mahrum olmamalı, fakat hac ibadetinde zorlanacaklarsa bu orucu terk etmelidirler.

²⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 349.

²⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 304; İbn Mâce, Sıyâm 40; Ebû Dâvûd, Sıyâm 63.

²⁶¹ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 285.

²⁶² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 47; Dârimî, *Sünen*, II, 38; Tirmizî, Savm 47; Nesâî, Sıyâm 102.

²⁶³ Humeydî, *Müsned*, I, 89; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, II, 341; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 357.

²⁶⁴ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hacc 133.

²⁶⁵ İbn Ebî Şeybe, *a.g.e.*, II, 312.

b. Dua Etmek

Hız. Peygamber'in Arefe günü dua etmeyi artırdığı bilgisi kaynaklarda yer almaktadır.²⁶⁶ O, Arefe günü dua etmeyi teşvik ederken kendisinin ve kendisinden önceki peygamberlerin yaptığı duayı da öğretmektedir:

*"Duaların en faziletlisi **Arefe** günü yapılan duadır. Ben ve benden önceki peygamberlerin söyledikleri en faziletli söz, "Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerike leh. Lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadîr. (Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na aittir. O, her şeye kâdirdir)" sözüdür."*²⁶⁷

Sahabeden Said b. Cübeyr de "(Arefe günü) duaya devam edin."²⁶⁸ diyerek bu mübarek günün Allah'a niyaz ile değerlendirilmesinin önemine işaret etmiştir.

c. Tekbir Getirmek

Arefe günü sabah namazından başlayıp Kurban bayramının son günü ikinci namazına kadar devam etmek üzere farz namazların ardından tekbir getirilir. Bu tekbirlere teşrik tekbiri adı verilir. Teşrik tekbiri "*Allahu ekber, Allahu ekber, Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber, Allahu ekber velillahi'l-hamd*" şeklinde söylenir.

Hız. Peygamber'in Arefe gününden başlayarak Kurban Bayramı'nın son gününün ikinci namazına kadar (her namazdan sonra) teşrik tekbirleri getirdiği bildirilmiştir.²⁶⁹ İbn Abbas da "*Arefe günü tekbir günüdür...*" demiştir.²⁷⁰

d. Haramlardan Kaçınmak

Allah'ın affının her yanı kuşattığı özel günlerden biri olan Arefe gününde bağışlanabilmek için birtakım şartlar belirtilmiştir. Bu genel affı kaçırmak istemeyenlerin haramlardan uzak durmaları ve bundan sonra haram işlememe konusunda kararlı olmaları gerekmektedir.

²⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 210; Beyhakî, *Suabu'l-îmân*, III, 358.

²⁶⁷ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Kur'ân 32; Ahmed b. Hanbel, *a.g.y.*; Tirmizî, *Da'avât* 123.

²⁶⁸ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, III, 196.

²⁶⁹ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, I, 439; Beyhakî, *Sünen*, III, 315.

²⁷⁰ Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, IV, 283.

Allah Rasûlü Arefe günü hakkında şöyle buyurmuştur: "*Bu gün dilini ve gözünü (haramdan) koruyan kişi (Allah tarafından) bağışlanır.*"²⁷¹ Hadisin diğer bir rivâyetinde bir Arefe gününden diğerine kadar olan, yani bir yıllık günahlarının bağışlanacağı söylenmiştir.²⁷²

Hadis metninde geçen "dili haramdan korumak"tan maksat yalan, gıybet, iftira gibi sözlerden kaçınmak; "gözü haramdan korumak"tan maksat ise zinaya yaklaşmamak olabilir.

e. Tevbe Etmek

Tüm vücudunu haramlardan uzak tutan insan bir de geçmişte işlediği günahlardan dolayı Allah'a tevbe ederek O'ndan affını talep etmelidir. Cehennemden azat günü sayılan ve şeytanın aciz ve zayıf olduğu Arefe günü, günahlardan arınmak için iyi bir fırsattır. Kul olarak nefis muhasebesi yaparak, hata ve eksiklikleri gözden geçirmekle bu özel gün istenilen ölçüde değerlendirilmiş olacaktır.

f. Boy Abdesti Almak

Arefe gününde yıkanmak veya boy abdesti almak sünnet davranışlardandır. Böylece Kurban bayramı günü yıkanmaya fırsat bulunamaması halinde bayrama temiz girilmiş olacaktır.

Fakih b. Sa'd, Hz. Peygamber'in Ramazan ve Kurban Bayramı günleri ile Arefe gününde yıkandığını belirterek kendisinin de o günlerde yıkanmalarını aile halkına emrettiğini söylemiştir.²⁷³

IX. KURBAN BAYRAMI GÜNLERİ

Hz. Peygamber, hicretten sonra Medinelilerin iki bayramlarının olduğunu, bu günlerde oynayıp eğlendiklerini görmüş ve bunların yerine Müslümanlara ilahi kaynaklı iki bayram getirmiştir.²⁷⁴

Böylece asr-ı saadetten beri tüm İslam âleminde yılda iki defa bayram kutlanmaktadır. Bunlardan ikincisi, hicri ayların sonuncusu olan Zilhicce'nin onuncu günü kutlanmaya başlanan Kurban Bayramı'dır.

²⁷¹ Tayâlisî, *Müsned*, I, 357; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 356; İbn Huzeyme, *Sahîh*, IV, 260.

²⁷² Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, III, 358.

²⁷³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, IV, 78; İbn Mâce, *İkâmet* 169.

²⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III, 103; Ebû Dâvûd, *Salât* 245; Nesâî, *İydeyn* 1.

A. Kurban Bayramının Fazileti

Kurban Bayramı günleri, Allah katında günlerin en üstünü kabul edilmiştir. Hz. Peygamber, Kurban Bayramı'nın ilk ve ikinci günü ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "*Allah katında günlerin en büyüğü **Kurban Bayramı** günüdür, bunu fazilette Nefr (teşrik günlerinin ikinci) günü takip eder.*"²⁷⁵

B. Kurban Bayramında Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Ramazan bayramında yapılması tavsiye edilen gece ibadeti, sadaka, dua gibi ibadetler ile temiz giyinmek, koku sürünmek, bayram namazına giderken ve dönüşte farklı yolları kullanmak gibi işlerin bu bayramda da yapılması hoş görülmüştür.²⁷⁶ Hz. Peygamber, Kurban Bayramı'nda imkânı elverenlerin kurban kesmesi gerektiğini belirtmiştir. Teşrik tekbirleri getirmek bu bayramda yapılması istenen diğer bir iştir. Bu gün Ramazan Bayramı'ndan farklı olarak kurban kesilinceye kadar yemek yenmemesi ve gusledilmesi tavsiye edilmektedir.

1. Kurban Kesmek

Kurban, Allah'a yaklaşmak maksadıyla belirli şatları taşıyan hayvanı belirli bir vakitte kesmektir. Tanımdaki belirli vakitten maksat, Kurban Bayramı'nın ilk üç günüdür. Vacip olan kurbanın, en geç bayramın üçüncü gününe kadar kesilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İbn Ömer'in yaptığı açıklama şöyledir: "*Kurban günleri, yevm-i nahr'dan (**Kurban Bayramı'nın ilk gününden**) sonra iki gündür.*"²⁷⁷ İbn Abbas'tan konu ile alakalı farkı bir rivâyet nakledilmekte; o, kurbanın bayramın ilk gününden sonraki üç gün içinde kesilebileceğini söylemektedir.²⁷⁸

Kurbanın ne zaman kesilmeye başlanacağına gelince, Hz. Peygamber, Kurban Bayramı günü hutbe verirken et kokusu duymuş ve Müslümanları bayram namazından önce kurban kesmekten alıkoyarak; "*Namazdan önce kurban kesmiş olan (bilsin ki, kestiği kurban değildir, ailesine et takdim etmiştir), yeniden kessin!*" buyurmuştur.²⁷⁹

²⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 350; Ebû Dâvûd, Menâsik 19.

²⁷⁶ Her iki bayramda yapılması tavsiye edilen ve yasaklanan işler ile bayram namazında okunması tavsiye edilen sûreler için Bkz. s. 109-115.

²⁷⁷ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Dahâyâ 12.

²⁷⁸ Beyhakî, *Sünen*, IX, 296.

²⁷⁹ Müslim, Edâhi 1.

Hür, yolculuk halinde bulunmayan, Müslüman ve dini ölçüye göre zengin sayılan kişiler kurban kesmekle mükelleftirler. Allah Rasûlü, kendisine kurban ibadeti vacip olduğu halde bu sorumluluğu yerine getirmeyenleri “*Hali vakti yerinde olduğu halde kurban kesmeyen, namazgâhımıza yaklaşmasın.*” buyurarak sert bir biçimde ikaz etmiştir.²⁸⁰

Kurban kesmenin mükâfatıyla alakalı olarak bir hadis-i şerifte; “*Hiçbir kul kurban günü Allah katında kurban kanı akıtmaktan daha sevimli bir iş yapmamıştır. Zira kesilen hayvan, kıyamet günü boynuzlarıyla, kıllarıyla, tımaclarıyla gelecektir. Kesilen kurbanın kanı yere akmadan Allah katında yüce bir mevkiye ulaşır. Öyleyse gönül hoşnutluğu ile kurbanlarınızı kesin.*” buyrulmuştur.²⁸¹

Kurban ibadeti, birey ve toplum açısından çok sayıda kazanç sağlamaktadır. Evvela kurban kesen kişi Allah’a daha yakın olmakta, O’na karşı teslimiyet duygusu gelişmektedir. Bu kişi ayrıca verdiği nimetlerden dolayı Allah’a şükür borcunu yerine getirmiş olmaktadır. Kurban, zengini vermeye alıştıırıp dünya malına tutkunluktan kurtarmaktadır.

Kurban ibadeti sayesinde toplumda kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma, fedakârlık gibi duygular gelişir. Sosyal adalet sağlanmış olur. Fakirler de zengin kullar vasıtasıyla Allah’a şükreder ve ihtiyaçlarını gidermek için helal olmayan yollara başvurmaz. Böylece toplumda huzur ve güven ortamı oluşturulmuş olur.

2. Teşrik Tekbirleri

“*Teşrik günleri, ...Allah’ı zikretme günleridir.*”²⁸² buyuran Hz. Peygamber’in Arefe günü sabah namazından Kurban Bayramının son gününün ikindi namazına kadar (her namazdan sonra) teşrik tekbirleri getirdiği bildirilmiştir.²⁸³ Başka bir rivâyette Arefe günü öğle namazından itibaren teşrik tekbirlerine başladığı söylenmiştir.²⁸⁴ Vacip sayılan bu tekbirlerin kazası da mümkün değildir.

3. Boy Abdesti Almak

Allah Rasûlü özellikle Kurban Bayramı’nda yapılacak temizliğin kurban kesemeyenler için sevap cihetiyle bu ibadete denk tutulacağını ifade etmiştir. “*Kurban gününü bayram*

²⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 321; İbn Mâce, Edâhi 2.

²⁸¹ İbn Mâce, Edâhi 3; Tirmizî, Edâhi 1.

²⁸² Müslim, Sıyâm 144; İbn Mâce, Edâhi 16; Ebû Dâvûd, Edâhi 10.

²⁸³ Hâkim en-Nîsâbü’rî, *Müstedrek*, I, 439; Beyhakî, *Sünen*, III, 315.

²⁸⁴ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, I, 489.

olarak kutlamakla emrolundum. Onu bu ümmet için Allah bayram kılmıştır" buyurunca bir adam kendisine; "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben emaneten verilmiş bir hayvandan başka bir şeye sahip değilsem, onu kesebilir miyim?" diye sormuştur. Hz. Peygamber; "Hayır, ancak saçını, tırnaklarını kısaltır, bıyıklarından alır, traşını olursun. Bu da sana Allah katında bir kurban yerine geçer." buyurmuştur.²⁸⁵

4. Yemeği Bayram Namazından Sonra Yemek

Hz. Peygamber'in, Kurban Bayramı günü, Ramazan Bayramı'nın aksine, bayram namazından sonra yemek yediği anlatılmaktadır.²⁸⁶ Hadisin bazı rivâyetlerinde "Dönünce kurban etinden yedi." ziyadesi bulunmaktadır.²⁸⁷ Diğer bir kısım rivâyetlerde ise "Kurban kesinceye kadar yemezdi." denilmektedir.²⁸⁸ Henüz kanı yere akmadan Allah'a ulaşan ve kul ile Allah arasında yakınlığa vesile olan kurban etinden yiyerek güne başlamak elbette ki arzu edilen bir şeydir.

X. GÜNEŞ VE AY TUTULMASI GÜNLERİ

Ayın dünyanın gölgesine girmesiyle güneşten aldığı parlaklığı kaybetmesi sonucu Ay tutulması oluşmakta, güneşin ayın gölgesine girerek ışığının dünyadan izlenememesi olayına ise Güneş tutulması denilmektedir. Genellikle dört beş ayda bir kez güneş, bir kez de ay tutulması gerçekleşmektedir.²⁸⁹

A. Güneş ve Ay Tutulmalarının Sebebi

İnsanların güneş ve ayın bir kişinin ölümünden veya dünyaya gelmesinden dolayı tutulduğunu düşündüğü bir devirde Hz. Peygamber, bu olayların tabiat hadiselerinden olduğunu belirtmiş, bir kimsenin ölümünden veya doğumundan kaynaklanmadığını söylemiştir. Allah Rasûlü, güneş ve ay tutulmasının nedeninin Allah'ın insanları uyarak uyanık olmalarını sağlamak olduğunu ifade etmiştir.

²⁸⁵ Ebû Dâvûd, Edâhî 1; Nesâî, Dahâyâ 2. Bu fetva sadece bahsi geçen kişi için geçerlidir.

²⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 352; İbn Mâce, Sıyâm 49; Tirmizî, İydeyn 390.

²⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.y.*; Beyhakî, *Sünen*, III, 283.

²⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 360.

²⁸⁹ Ahmet F. Yüksel, "Astro Ay", *Astroloji*, 1998, <http://sufizmveinsan.com/astroay.html> (15 Nisan 2007), s.2.

1. Allah'ın Kullarını Korkutmak İstemesi

Güneş ve ay tutulması, Allah'ın azamet ve kudretine, hikmetli işlerine işaret eden birer alamettir. *“Biz o âyetleri ancak korkutmak için gösteririz.”*²⁹⁰ âyetinde ifade edilen âyetler arasında güneş ve ay tutulması da sayılacak olursa, bunların Allah'ın insanlara kudretini gösterip onlara korku vererek, günahlarından tevbe etmelerini sağlamak maksadıyla gerçekleştirildiği söylenebilir.

Kubeyse el-Hilâlî, Rasûlullah zamanında güneşin tutulduğunu ve Onun panik içinde eteğini sürüyerek dışarı çıktığını anlatmaktadır. Sahabi sözünün devamında tutulma esnasında Hz. Peygamber'in iki rekât namaz kıldırıldığını ve kıyamı uzun tuttuğunu belirtmektedir. Allah Rasûlü namaz bitince şöyle seslenmiştir: *“Allah bu âyetlerle (güneş ve ay tutulmasıyla) sizi korkutuyor. Öyleyse bunlara şahit olduğunuzda size farz kılındıktan sonra ilk kez yerine getiriyormuşçasına namaz kılın.”*²⁹¹

Allah Rasûlü, güneş tutulduğu zaman kûsûf namazını kıldırıktan sonra ağlayarak *“Rabbim, ben içlerindeyken onlara azap etmeyeceğini vaat etmemiş miydin? Rabbim, biz Sen'den bağışlanma dilerken onlara azap etmeyeceğini vaat etmemiş miydin?”* demiştir. Güneş açılınca da Allah'a hamd-ü senada bulunmuştur.²⁹²

2. Herhangi Bir İnsanın Ölümünden Kaynaklanmaması

Hız. Peygamber zamanında, oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutulmuştur. Halk arasında tutulmanın İbrahim'in vefatı nedeniyle gerçekleştiği söylentisi yayılınca Allah Rasûlü; *“Güneş ve ay Allah'ın (varlığını ve kudretini gösteren) alametlerdendir. Bunlar bir kimsenin ölümü veya dünyaya gelmesi sebebiyle tutulmaz...”* buyurmuştur.²⁹³

Tabiat olaylarını kendilerine göre yorumlayan insanlar, doğum ve ölüm gibi bazı hadiselerin sebeplerini gökyüzünde veya tabiatda aramaktadırlar. Hız. Peygamber, bilimin henüz gelişmediği bir dönemde bu olayların, Allah'ın kudretiyle gerçekleşen olağan hadiseler olduğunu belirtmiştir.

²⁹⁰ el-İsrâ 17/59.

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 37; Ebû Dâvûd, *Salât* 262; Nesâî, *Kûsûf* 16.

²⁹² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 188; İbn Hıbbân, *Sahîh*, VII, 79.

²⁹³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, IV, 253; Buhârî, *Kûsûf* 1, 15; Müslim, *Kûsûf* 5.

B. Güneş ve Ay Tutulurken Yapılması Tavsiye Edilen İşler

Güneş ve ay tutulmalarının insanlar, diğer canlılar ve tabiat üzerindeki etkileri bilimsel olarak kanıtlanmamakla birlikte, bu hadiselerin insan psikolojisi, sağlığı ve doğal afetler açısından önemli sonuçlar doğurduğu görüşünde olan araştırmacılar bulunmaktadır.²⁹⁴

Ay tutulması daha çok duygular üzerinde etkilidir.²⁹⁵ Güneş tutulmasının etkileri ise daha ziyade tabiat olayları ile alakalıdır.²⁹⁶

Hz. Peygamber, güneş ve ay tutulmalarının ardından olumsuz olayların yaşanmaması için, bu tutulmalar sırasında Müslümanlara namaz kılarak dua etmelerini ve tutulma sona erinceye kadar Allah'a tesbihte bulunmalarını tavsiye etmiştir.

²⁹⁴ Güneş ve ay tutulmalarının dünya üzerindeki etkilerini inceleyen Sepharial, bir tutulmanın bir ülkede felaketler oluşturması için mutlaka orada izlenmesi gerekmediğini, tutulma neticesinde dünyanın bir bölümünün deprem, fırtına, deprem dalgaları ve patlamalar gibi fiziksel sorunlarla karşılaşabileceğini söylemektedir. Örneğin, 1664 yılında gerçekleşen ay tutulması ertesinde Londra'da veba salgını başlamış, 30 Ocak 1665'te meydana gelen bir başka ay tutulmasının ardından da Londra'da büyük yangın başlamıştır.

Sepharial, *Güneş ve Ay Tutulmaları*, s. 100, 101.

²⁹⁵ Ay tutulmasının işlerin yavaşlaması yönünde etkili olduğu, bu dönemde uzun yolculuklara çıkmanın olumsuz sonuçlara sebep olabileceği, meydana gelen değişiklikten dolayı huzursuzluk yaşanabileceği söylenmektedir. Ahmet F. Yüksel, "Astro Ay", *Astroloji*, 1998, <http://sufizmveinsan.com/astroay.html> (15 Nisan 2007), s.2-3.

²⁹⁶ Günümüzde bazı bilim adamlarına göre tutulmalar dünya üzerinde değişik etkilere neden olmaktadır. Örneğin; Güneş tutulması sırasında dünyanın aynı yarım küresinin, aynı anda güneş ve ayın çekim kuvvetine tabi kalması deprem ve benzeri doğal olayları etkilemektedir. Tabi ki şimdilik bu düşünceler kanıtlanmış değil, fakat yine de tutulmaların ufakta olsa dünya üzerinde var olan etkileri bilinmektedir.

Bilim ve Teknoloji Dergisi, "Güneş ve Ay Tutulmaları", *Astronomi*, <http://www.bilimveteknoloji.net/astronomi/genel/tutulma.html>, (15 Haziran 2007), par. 4.

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü öğretim görevlisi Yrd. Doç. Dr. Tansel Ak tarafından yapılan araştırmaya göre 1900 yılından bulunduğumuz zamana kadar gerçekleşen Güneş tutulmaları ve depremlerin tarihleri karşılaştırılmış, bu zaman dilimi içerisinde toplam 239 adet çeşitli tiplerde Güneş tutulmasının meydana geldiği tespit edilmiştir. İncelenen 239 Güneş tutulmasından 96 (%40,2) tanesinden önceki 10 günlük dönemde en az 1 adet deprem görülmüştür. Yine bu tutulmaların 106 (%44,4) tanesinde de tutulmayı izleyen 10 günlük dönemde en az 1 deprem kaydedilmiştir. Kalan 37 (%15,5) tutulmadan önceki ve sonraki 10'ar günlük dönemlerde deprem olmamıştır. Bu araştırmanın görünen sonucu şudur ki bir güneş tutulmasından önceki veya sonraki 10 gün içerisinde 6,0 ya da üzeri şiddette bir depremin gerçekleşme olasılığı %84,6'dır. Bu, Güneş tutulmaları civarında çok tedbirli olunmasını ima eden çok yüksek bir orandır.

A.f.s., "Suçlu Güneş mi?", *Gündem*, 2 Mart 2007, <http://www.hafif.org/suclu-gunes-mi-1>, (15 Haziran 2007), par. 6.

Nitekim 1999 yılında meydana gelen tam Güneş tutulmasının öncesinde, dünya genelinde bazı önemli olaylar gerçekleşmiştir. Örneğin, İtalya'nın Mondovi bölgesindeki bir dağ, yakınında bulunan beş yüz metreküplük gölü ve etrafındaki ağaçları yüzlerce insanın gözü önünde yutmuştur. Yine tutulmaya saatler kala Ortadoğu, Kıbrıs ve Dağıstan depremle sarsılmıştır. Ayrıca Nikaragua'daki bir volkan faaliyete geçmiştir.

Hürriyet Gazetesi, "Türkiye'ye Gelmeyen Pişman", *Dünya*, 1999, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/08/12/136003.asp> (15 Nisan 2007), s.3.

1. Namaz Kılmak

Güneş tutulmasına Arapça “küsûf”, ay tutulmasına ise “hüsûf” denmektedir. Güneş tutulması sırasında kılınan namaz “küsûf namazı”, ay tutulurken kılınan namaz da “hüsûf namazı” olarak adlandırılmıştır.

Allah Rasûlü, güneşin tutulduğu bir gün “...*Güneş veya ay tutulmasını gördüğünüz zaman açılıncaya kadar ...namaz kılınız.*” buyurmuştur.²⁹⁷ “*Güneş tutulmasına şahit olduğunuz zaman namaz kılmanız gerekir.*”²⁹⁸ hadis-i şerifinde ise küsûf namazının bir zorunluluk olduğu vurgulanmıştır.

Hayatı boyunca bu namazdan daha uzun rukû ve secde yapmadığını söyleyen²⁹⁹ Hz. Âişe, Hz. Peygamber’in kıldırıldığı küsûf namazının kaç rekât olduğu ve uzunluğu hakkında şu bilgileri vermektedir: “*Rasûlullah (s.a.) zamanında güneş tutulmuştu. Hemen kalkıp halka namaz kıldırdı. Namazda kıraatı uzun tuttu. Sonra rükûya gitti, rükûyu da uzun tuttu. Sonra başını kaldırdı, bu sırada uzun okudu, ancak bu okuyuşu öncekinden daha kısa idi. Sonra tekrar rükû yaptı ve rükûyu uzattı, ancak önceki rükûdan kısa idi. Sonra başını kaldırdı, sonra secdeye gidip iki secde yaptı. Sonra kalkıp, birinci rekâtta yaptıklarını aynen yaptı ve selam verdi. Artık güneş de açıldı. Sonra kalkıp halka hitab etti. “Bilesiniz, güneş ve ay bir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmaz. Onlar Allah’ın âyetlerinden iki âyettir, kullarına gösterir. Bunların tutulduğunu görünce namaza koşun.”* buyurdu.”³⁰⁰

Hz. Âişe’den rivâyet edilen ve küsûf namazının iki rekât olduğunu belirten hadisin dışında, Allah Rasûlü’nün bu namazı beş rekât³⁰¹ veya sekiz rekât olarak kıldırıldığı yönünde rivâyetler de bulunmaktadır.³⁰² Bir başka hadiste güneş tutulması esnasında kılınacak namazın rekâtı hakkında kesin bir sayıya işaret edilmemiş, Hz. Peygamber’in güneş açılıncaya kadar namaza devam ettiği belirtilmiştir. Abdullah b. Amr konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “*Rasûlullah (s.a.), oğlu İbrahim’in vefat ettiği ve güneş tutulmasının gerçekleştiği gün halka namaz kıldırdı. (Cenaze namazı kıldırıldığı düşünülerek) rükû yapmaz denildi, rükûya vardı; rükûdan doğrulmaz denildi, doğruldu; secde etmez denildi, secdeye*

²⁹⁷ Buhârî, Küsûf 1, 15.

²⁹⁸ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-evsat*, II, 340; Tahâvî, *Şerhu meânî’l-âsâr*, I, 331.

²⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 220.

³⁰⁰ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Küsûf 1; Buhârî, Küsûf 2, 4, 5, 13, 19, el-Amel fi’s-salât 11, Bed’ü’l-halk 4, Tefsir Mâide 13; Müslim, Küsûf 1, 8; Tirmizî, Salât 396; Nesâî, Küsûf 6, 7, 10, 11.

³⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 134; Beyhakî, *Sünen*, III, 329.

³⁰² Beyhakî, *a.g.e.*, III, 327.

*vardı; secdeden sonra tekrar kıyama durmaz denildi, ikinci rekâta kalktı ve bu durum güneş açılıncaya kadar sürdü.*³⁰³

Küsûf namazının bir diğer özelliği tek başına değil, toplu halde kılınmasıdır. Konu ile ilgili hadislerin çoğunda bu namazı Hz. Peygamber'in kıldırıldığı bildirilmektedir. “*Güneş ve ay tutulduğunda mescide sığın.*”³⁰⁴ hadis-i şerifi de küsûf namazının cemaatle eda edilmesinin gerekliliğini ifade etmektedir.

2. Dua Etmek

Güneş ve ay tutulması, Allah'ın bu âlemi mükemmel şekilde yaratıp muntazam kanunlarla yönettiğini göstermektedir. Bu olaylara şahit olan kişi, Allah'ın yüceliğini bir kere daha tasdik ederek, O'na yönelmelidir.

Hz. Peygamber, her iki tutulma olayının Müslümanlar için birer dua vakti olduğunu “*Güneş veya ay tutulmasını gördüğünüz zaman açılıncaya kadar dua ediniz...*” hadisiyle dile getirmiştir.³⁰⁵ Allah Rasûlü'nün güneş tutulmasına şahit olan Müslümanlardan istediği bir diğer şey, Allah'a istiğfarda bulunmalarıdır.³⁰⁶

3. Tesbih, Tahmid ve Tehlilde Bulunmak

Allah'ın kudret ve yüceliğini gösteren güneş ve ay tutulmaları esnasında, Allah'ı tesbih etmek, nimetlerinden dolayı O'na hamd etmek ve O'nu ta'zim etmek sünnettir. Abdurrahman b. Semre Hz. Peygamber'in güneş tutulması sırasında yaptıklarını şöyle anlatmaktadır: “*Rasûlullah (s.a.) zamanında ben ok atarken birden güneş tutuldu. Oklarımı bitirdikten sonra Rasûlullah'ın (s.a.) güneş tutulması ile ilgili ne söylediğini öğrenmek üzere yanına vardım. Güneş açılıncaya kadar ellerini kaldırarak duaya, tahmid ve tehlilde bulunmaya (Elhamdülillah ve Allahuekber demeye) devam etti. Bu arada iki sûre okuyarak iki rekât namaz kıldırıldı.*”³⁰⁷

³⁰³ Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, II, 198.

³⁰⁴ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, II, 217.

³⁰⁵ Buhârî, *Küsûf* 1, 15.

³⁰⁶ İbn Hıbbân, *Sahih*, VII, 77.

³⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V, 61; Müslim, *Küsûf* 5; Ebû Dâvûd, *Salât* 267.

Güneş tutulurken tekbir getiren Hz. Peygamber, bunu Müslümanlara da önermiş; “*Güneş tutulmasını gördüğünüzde ...tekbir getiriniz.*” buyurmuştur.³⁰⁸

4. Sadaka Vermek

Güneş tutulmasının deprem, sel veya volkanik patlamalara sebep olduğu -bilimsel olarak kanıtlanmamakla birlikte- araştırmalar sonucu varılan bir kanıdır. Sadakanın veren kişiyi kaza ve belalardan koruduğu bilinmektedir. Dolayısıyla güneş tutulması esnasında yapılacak infak, tutulmanın ardından yaşanabilecek olumsuzluklara set çekebilecektir. Hz. Peygamber güneş tutulması esnasında sadaka verilmesini emretmiştir.³⁰⁹

C. Güneş Tutulurken Okunması Tavsiye Edilen Sûreler

Allah Rasûlü, ashabına küsûf namazı kıldırırken belli bazı sûreleri okumaya özen göstermiştir. Bu sûreler; Yâsîn, Kamer, Bakara ve Hacc sûreleridir.

1. Bakara Sûresi

Hz. Peygamber’in güneş tutulması gününde küsûf namazında Bakara Sûresi’ni okuduğu nakledilmektedir.³¹⁰ Hadiste Hz. Peygamber’in kıldırıldığı namazın uzun olduğu rivâyet edilmektedir, ancak Bakara Sûresi’nin tamamının mı yoksa bir kısmının mı okunduğu belirtilmemiştir.

2. Hacc Sûresi

Hz. Peygamber’in küsûf namazında Yâsîn Sûresi’ni okuduğu belirtilen hadis bir başka rivâyetinde Hacc Sûresi’ni de okuduğu nakledilmektedir.³¹¹

3. Yâsîn Sûresi

Hz. Ali güneş tutulması esnasında halka dört rekât namaz kıldırarak ve bu namazın kıyamında Yâsîn Sûresi’ni okumuştur. Namaz bittikten sonra Allah Rasûlü’nün de böyle yaptığını söylemiştir.³¹²

³⁰⁸ Müslim, Küsûf 1.

³⁰⁹ Müslim, *a.g.y.*; Nesâî, Küsûf 23.

³¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 98; Ebû Dâvûd, Salât 263; Nesâî, Küsûf 13.

³¹¹ Beyhakî, *Sünen*, III, 330.

³¹² Ahmet b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 143. Hadisin isnâdının zayıf olduğu belirtilmiştir.

4. Kamer Sûresi

Kamer Sûresi'nde kıyamet sahneleri anlatılmaktadır. Kıyamet anında gökyüzünün alacağı durumu çağrıştıran güneş tutulması esnasında Rasûlullah Kamer Sûresi'ni okumuştur.³¹³

³¹³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, VIII, 175.

SONUÇ

Şüphesiz Allah Rasûlü haftanın her gününü kulluk şuuru içerisinde, ibadet ve hayırlarla dolu olarak geçirmiştir. Ancak, araştırmamızda yararlandığımız kaynaklardan çıkan sonuç, Onun bazı günleri diğerlerinden daha faziletli kabul ettiği ve bu günlerde zikir, dua ve ibadetini artırdığıdır.

Haftanın günleri arasında, fazileti hakkında en fazla hadis rivayet edilen gün Cumadır. İçerisinde duaların reddedilmediği bir saatin bulunduğu bu gün, diğer günlerin efendisi olarak nitelendirilmiştir. Cumanın ardından Pazartesi ve Perşembe günleri, Hz. Peygamber tarafından seçkin kabul edilen günler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kandil diye adlandırılan ve İslam dininde özel bir değere sahip gecelerin en üstünü, tartışmasız bir şekilde Kadir Gecesi'dir. Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olmaya başladığı, dolayısıyla Allah Rasûlü'nün nübüvvetle şereflendirildiği bu gece, bin aydan hayırlı kabul edilmiştir.

Hicri aylar arasında bir fazilet sıralaması yapıldığında, Kadir Gecesi'nin içinde bulunduğu Ramazan ayı ilk sırayı almaktadır. İslam'ın beş şartından biri olan oruç ibadetinin yerine getirildiği bu aydan sonra, hac ibadetinin vakti olan Zilhicce de Hz. Peygamber'in değerlendirilmesini istediği aylardandır.

Başta yukarıda ismi geçen gün ve geceler olmak üzere, diğer bir kısım günlerin de gereği gibi değerlendirildiği takdirde günahların affını sağlayacağı hadislerde müjdelanmaktadır. Allah Rasûlü'nün tavsiye ettiği işlerde ahirete yönelik kazançlarının yanında, dünyevi faydalar da bulunmaktadır. Bu sebeple günler ile ilgili mevcut rivayetler üzerinde sosyolog, psikolog, doktor ve diğer branşlardaki ilim adamlarının araştırma yapmasında yarar vardır. Söz konusu hadislerin, başka bilim dallarındaki araştırmacılarla günümüze taşınması halinde, gerek fert gerekse toplum planında birçok alanda ilerleme sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abd b. Humeyd, *Müsned*

Ebû Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Keşşî, *el-Müntehâb min Müsnedi Abd b. Humeyd*, Kâhire, 1408/1988.

Abdurrezzak b. Hemmâm, *Musannef*

Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, I-XI, Beyrut, 1403.

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*

Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, I-VI, Kâhire, t.y.

Beyhakî, *Sünen*

Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn b. Ali b. Mûsâ el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-X, Mekke, 1414/1994.

-----, *Şuabu'l-îmân*

Şuabu'l-îmân, I-VII, Beyrut, 1410.

Buhârî

Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, I-VI, Beyrut, 1407/1987.

Canan, *İslam'da Zaman Tanzimi*

İbrahim Canan, *İslam'da Zaman Tanzimi*, İstanbul, 1991.

Dârimî, *Sünen*

Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî, *es-Sünen*, I-II, Beyrut, 1407/1987.

Deliser, “Kur’ân-ı Kerîm’de Zaman Kavramı”

Bilal Deliser, “Kur’ân-ı Kerîm’de Zaman Kavramı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, t.y.

Ebû Dâvûd

Ebû Dâvûd Süleymân b. Eş’as es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, I-IV, Beyrut, t.y.

Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ*

Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah el-Isbahânî, *Hilyetü’l-evliyâ ve tabakâtu’l-asfiyâ*, I-X, Beyrut, 1405.

Ebû Ya’lâ, *Müsned*

Ebû Ya’lâ Ahmed b. Ali b. el-Müsenâ el-Mavsılî et-Temîmî, *el-Müsned*, I-XIII, Dimeşk, 1404/1984.

Hâkim en-Nîsâbü’rî, *Müstedrek*

Muhammed b. Abdullah el-Hâkim en-Nîsâbü’rî, *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn*, I-IV, Beyrut, 1411/1990.

Humeydî, *Müsned*

Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî, *el-Müsned*, Kahire, t.y.

İbn Ebî Şeybe, *Mûsannef*

Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî, *el-Musannef fi’l-ehâdîsi ve’l-âsâr*, I-VII, Riyad, 1409.

İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*

Ebu’l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî eş-Şâfiî, *Fethu’l-bârî şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, I-XIII, Beyrut, 1379.

İbn Hibbân, *Sahîh*

Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Büstî, *es-Sahîh*, I-XVIII, Beyrut, 1414/1993.

İbn Huzeyme, *Sahîh*

Ebû Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemî en-Nîsâbü’rî, *es-Sahîh*, I-IV, Beyrut, 1390/1970.

İbn Mâce

Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, I-II, Beyrut, t.y.

Kalın, *Felsefe ve Bilim Işığında Kur'ân'da Zaman Kavramı*

Faiz Kalın, *Felsefe ve Bilim Işığında Kur'ân'da Zaman Kavramı*, İstanbul, 2005.

Karaman, "Cuma", *D/İA*

Hayreddin Karaman, "Cuma", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, VIII, 85-90, İstanbul, 1993.

Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*

Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme b. Ca'fer el-Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, I-II, Beyrut, 1407/1986.

Mâlik b. Enes, *Muvatta*

Ebû Abdullah Mâlik b. Enes el-Esbahî, *el-Muvatta*, I-II, Mısır, t.y.

Muhammed b. Mûsâ, *Mefhûmu'z-zaman*

Muhammed b. Mûsâ Baba Ammî, *Mefhûmu'z-zaman fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrut, 2000.

Müslim

Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî, *es-Sahîh*, I-V, Beyrut, t.y.

Nesâî

Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *el-Müctebâ mine's-sünen*, I-VIII, Halep, 1406/1986.

Özervarlı, "Kadir Gecesi", *D/İA*

M. Sait Özervarlı, "Kadir Gecesi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXIV, 124-127, İstanbul, 2001.

Sepharial, *Güneş ve Ay Tutulmaları*

Sepharial, *Güneş ve Ay Tutulmaları Dünyaya Etkileri*, trc. Barış İlhan, İstanbul, t.y.

Suyûtî, *Şerhu Süneni İbn Mâce*

Abdulğani Fahu'l-Hasan es-Suyûtî, *Şerhu Süneni İbn Mâce*, y.y., t.y.

Şâfiî, *Müsned*

Ebû Abdullah Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Müsned*, Beyrut, t.y.

Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*

Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Neylu'l-evtâr min ehâdîsi Seyyidi'l-ahyâr*, I-IX, y.y., t.y.

Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*

Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, I-XX, Musul, 1404/1983.

-----, *el-Mu'cemu'l-evsat*

el-Mu'cemu'l-evsat, I-X, Kahire, 1415.

-----, *el-Mu'cemu's-sağîr*

er-Ravzu'd-dânî l el-Mu'cemu's-sağîr, I-II, Beyrut, 1405/1985.

-----, *Müsnedu's-Şâmiyyîn*

Müsnedü's-Şâmiyyîn, I-IV, Beyrut, 1405/1984.

Tahâvî, *Şerhu meâni'l-âsâr*

Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdülmelik b. Seleme et-Tahâvî, *Şerhu meâni'l-âsâr*, I-IV, Beyrut, 1399.

Tayâlisî, *Müsned*

Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd el-Fârisî el-Basrî et-Tayâlisî, *el-Müsned*, Beyrut, t.y.

Tirmizî

Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî es-Sülemî, *es-Sünen*, I-V, Beyrut, t.y.

Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*

Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-IX, İstanbul, t.y.

İnternet Yayınları

Ahmet F. Yüksel, “Astro Ay”, *Astroloji*, 1998, 2-3, <http://sufizmveinsan.com/astroay.html> (15 Nisan 2007).

A.f.s., “Suçlu Güneş mi?”, *Gündem*, 2 Mart 2007, <http://www.hafif.org/suclu-gunes-mi-1>, (15 Haziran 2007).

Bilim ve Teknoloji Dergisi, “Güneş ve Ay Tutulmaları”, *Astronomi*, <http://www.bilimveteknoloji.net/astronomi/genel/tutulma.html>, (15 Haziran 2007).

Genç Türk Haber, “Dolunayda Hastalıklar Artıyor”, *Haber*, 2007, <http://gencturkhaber.com/v1/haber.php>, (22 Mart 2007).

Hürriyet Gazetesi, “Türkiye’ye Gelmeyen Pişman”, *Dünya*, 1999, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/08/12/136003.asp> (15 Nisan 2007).

“el-Mektebetü’ş-Şâmile”, CD, I. Versiyon.

Mustafa Ulum, “Orucun Fizyolojik ve Sosyolojik Faydaları”, *Rehber Dergisi* (43. Sayı), 2006, <http://www.rehberdergisi.com/Rehber.asp>, (30 Nisan 2007).

M. Refîî Kireci, “Bilim Peygamberimizi Geriden Takip Ediyor”, *Yeni Ümit Dergisi*, 1994, <http://yeniumit.com.tr/konular.php>, (15 Haziran 2007).

Neslihan Cuyar, “Ayın Gücünden Yararlanın”, *Yaşam*, 2003, <http://www.milliyet.com.tr/2003/02/12/yaşam/yaş06.html>, (1 Şubat 2007).

Sabah Gazetesi, “Ramazan’da Suç Oranları İyice Düştü”, *Ramazan Günlüğü*, 2006, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/10/13/gun107.html>, (6 Kasım 2006).